

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Gala ziņojums ESOŠO SABIEDRĪBĀ BALSTĪTU SOCIĀLO PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS UN FINANSĒŠANAS SISTĒMAS ANALĪZE

I SĒJUMS

Pētījums tiek izstrādāts Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.2. pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ietvaros, kā arī Eiropas Savienības stratēģijā „Eiropa 2020”, Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam un „Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādņēs 2014.–2020. gadam” izvirzīto mērķu un noteikto prioritāšu sasniegšanai.

Pasūtītājs: Labklājības ministrija

Izpildītājs: Personu apvienība SIA “Konsorts” un SIA “AC Konsultācijas”

Rīga, 2017.gada septembris

Anotācija

Pētījums “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze” ir izstrādāts Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.2. pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ietvaros, kā arī Eiropas Savienības stratēģijā “Eiropa 2020”, Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam un “Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādņēs 2014.-2020. gadam” izvirzīto mērķu un noteikto prioritāšu sasniegšanai.

Šī pētījuma izstrādes mērķis ir veikt esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīzi, sagatavot izvērtējuma ziņojumu un sniegt ieteikumus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu organizēšanai, attīstībai un finansēšanai.

Pētījuma gaitā tika veikta kvalitatīva un kvantitatīva aktuālās situācijas izpēte, analizējot šobrīd pieejamo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu dažādām mērķa grupām, t.sk., pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem un bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, sniegšanas un finansēšanas sistēmu, kā arī, sniegti priekšlikumi sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu organizēšanai un attīstībai, to finansēšanas sistēmas pilnveidošanai un jauno sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānisma izstrādei. Pētījumā sniegta informācija un pamatoti praksē balstīti ieteikumi un komentāri par noteikto valsts un pašvaldību pienākumu sadali sociālo pakalpojumu nodrošināšanas procesā, kā arī izvērtēta valsts un pašvaldību budžeta struktūras atbilstība normatīvajos aktos noteiktajam sociālo pakalpojumu jomā.

Pētījumu pēc LR Labklājības ministrijas pasūtījuma izstrādāja personu apvienība, ko veido SIA “Konsorts” un SIA “AC konsultācijas”.

Atslēgas vārdi: sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi, deinstitucionalizācija, finansēšana, sociālo pakalpojumu sniedzēji, personas ar garīga rakstura traucējumiem, bērni ar funkcionāliem traucējumiem.

Abstract

The study “Analysis of the existing community-based social service provision and financing system” is developed within framework of the Operational Programme “Growth and Employment” Specific Objective 9.2.2. “To increase the availability of social services at home equivalent to the high-quality services of institutional care and availability of services close to family environment for children and people with disabilities” Measure 9.2.2.2. “Development of support system for social services” the project “Development of support system for social services” and to achieve the goals and priorities set by the Europe 2020 strategy, National Development Plan of Latvia for 2014-2020 and Guidelines on Development of Social Services for 2014-2020.

The objective of the study is to analyse the existing community-based social service provision and financing system, to prepare an evaluation report and give recommendations for organizing, development and financing of community-based social services.

In the course of the research a qualitative and quantitative study of the current situation was performed by analysing the currently available community-based social services for various target groups, including adults with mental disorders and children with functional disorders, as well as recommendations were given for further organizing and development of community-based social services, improvement of their financing system, and development of a financing mechanism for new services. The study provides information and recommendations on distribution of the defined responsibilities of state and local governments in provision of social services, as well as the conformity of the state and local government budget structure with the social services defined in regulatory enactments.

The study was commissioned by the Ministry of Welfare of the Republic of Latvia and developed by the association of legal persons consisting of SIA “Konsorts” and SIA “AC konsultācijas”.

Keywords: community-based social services, deinstitutionalisation, financing, providers of social services, persons with mental disorders, children with functional disorders.

Saturs

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI.....	3
IZMANTOTO TERMINU SKAIDROJUMS	5
IEVADS	7
1 PROBLĒMSITUĀCIJAS APRAKSTS.....	11
2 PĒTĪJUMĀ IZMANTOTĀ METODOLOĢIJA.....	13
2.1 STATISTIKAS DATU ANALĪZE	13
2.2 APTAUJA	15
2.3 DOKUMENTU (NORMATĪVO AKTU) ANALĪZE	17
2.4 FOKUSGRUPU DISKUSIJAS.....	17
2.5 38 PAŠVALDĪBU IZVĒLES PAMATOJUMS PADZIĻINĀTAI SITUĀCIJAS ANALĪZEI.....	18
3 SABIEDRĪBĀ BALSTĪTU SOCIĀLO PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS UN FINANSĒŠANAS SISTĒMAS RAKSTUROJUMS.....	21
3.1 NORMATĪVAIS REGULĒJUMS.....	21
3.2 SABIEDRĪBĀ BALSTĪTU SOCIĀLO PAKALPOJUMU STRATĒĢISKĀ PLĀNOŠANA	26
3.3 MĒRĶA GRUPU VAJADZĪBU PĒC SABIEDRĪBĀ BALSTĪTIEM SOCIĀLIEM PAKALPOJUMIEM ANALĪZE 27	
3.4 SABIEDRĪBĀ BALSTĪTU SOCIĀLO PAKALPOJUMU PIEDĀVĀJUMA ANALĪZE.....	35
3.5 SABIEDRĪBĀ BALSTĪTU SOCIĀLO PAKALPOJUMU FINANSĒŠANAS SISTĒMAS ANALĪZE	45
3.6 SABIEDRĪBĀ BALSTĪTU SOCIĀLO PAKALPOJUMU ADMINISTRĒŠANA UN UZRAUDZĪBA.....	47
3.7 SABIEDRĪBĀ BALSTĪTU SOCIĀLO PAKALPOJUMU PIEDĀVĀJUMA ATTĪSTĪBA	48
4 SECINĀJUMI UN IETEIKUMI SABIEDRĪBĀ BALSTĪTU SOCIĀLO PAKALPOJUMU ORGANIZĒŠANĀ, FINANSĒŠANĀ UN ATTĪSTĪBĀ	52
1. PIELIKUMS	67
SĀKOTNĒJAIS ZIŅOJUMS “ESOŠO SABIEDRĪBĀ BALSTĪTU SOCIĀLO PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS UN FINANSĒŠANAS SISTĒMAS ANALĪZE”	67
2. PIELIKUMS	68
STARPZIŅOJUMS “ESOŠO SABIEDRĪBĀ BALSTĪTU SOCIĀLO PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS UN FINANSĒŠANAS SISTĒMAS ANALĪZE”	68
3. PIELIKUMS	69
P1. TABULA.....	69
Pašvaldību finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaita analīze pēc pašvaldības lieluma.....	69
P2. TABULA.....	69
Pašvaldību finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaita analīze pašvaldībās pa reģioniem	69
P3. TABULA.....	70
Valsts finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaita analīze pēc pašvaldības lieluma.....	70
P4. TABULA.....	71
Valsts finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaita analīze pašvaldībās pa reģioniem	71
P5. TABULA.....	71
Pašvaldību finansēto SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars no visiem sociālo pakalpojumu saņēmējiem pēc pašvaldības lieluma.....	71
P6. TABULA.....	72
Pašvaldību finansēto SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars no visiem sociālo pakalpojumu saņēmējiem pašvaldībās pa reģioniem	72

<i>P7. TABULA.....</i>	<i>72</i>
<i> Pakalpojuma institūcijā saņēmēju skaita analīze pa plānošanas reģioniem.....</i>	<i>72</i>
<i>P8. TABULA.....</i>	<i>73</i>
<i> SB pakalpojumu un pakalpojumu institūcijā saņēmēju skaits un īpatsvars no kopējā sociālo pakalpojumu saņēmēju skaita.....</i>	<i>73</i>

Izmantotie saīsinājumi

“Atelpas brīža” pakalpojums	Īslaicīgās sociālās aprūpes pakalpojumi
1. pielikums “Sākotnējais ziņojums”	Sākotnējais ziņojums <i>Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze</i> , Personu apvienība SIA “Konsorts” un SIA “AC Konsultācijas”, 28.02.2017.
2. pielikums “Starpziņojums”	Starpziņojums <i>Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze</i> , Personu apvienība SIA “Konsorts” un SIA “AC Konsultācijas”, 30.06.2017.
Bērni ar FT	Bērni ar funkcionāliem traucējumiem
CSDD	Ceļu satiksmes drošības direkcija
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
CTU	Cilvēku tirdzniecības upuri
DAC	Dienas aprūpes centrs
DI	Deinstitucionalizācija
EKK	Ekonomiskās klasifikācijas kods
ES	Eiropas Savienība
FT	Funkcionālie traucējumi
GrM	Grupu mājas (dzīvokļi) personām ar garīga rakstura traucējumiem
GRT	Garīga rakstura traucējumi
IT	Informācijas tehnoloģijas
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
KPR	Kurzemes plānošanas reģions
LM	Labklājības ministrija
LPR	Latgales plānošanas reģions
LR	Latvijas Republika
MK	Ministru kabinets
Nacionālas nozīmes attīstības centri	Latvijas 9 pilsētas – Rīga, Daugavpils, Jēkabpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Valmiera un Ventspils
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVO	Nevalstiskās organizācijas
Pakalpojumi institūcijās	Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi institūcijās
Pamatnostādnes	Sociālo pakalpojumu jomas attīstības plānošanas dokuments “Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.-2020. gadam”
Pašvaldību pārskati valsts statistikas pārskatu kopsavilkums	Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā
Personu datu	Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27.

aizsardzības regulējums	aprīlis) par fizisko personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula), http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679
Pilngadīgas personas ar GRT	Pilngadīgas personas ar garīga rakstura traucējumiem
PR	Plānošanas reģioni
Profesionālā rehabilitācija	Profesionālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar invaliditāti vai prognozējamu invaliditāti
Profesionālās piemērotības noteikšana	Profesionālās piemērotības noteikšana personām ar invaliditāti vai ar prognozējamu invaliditāti
Psihologa pakalpojums	Psihologa pakalpojumi personām līdz 18 gadiem, kurām pirmreizēji noteikta invaliditāte un kuras dzīvo ģimenē, kā arī to likumiskajiem pārstāvjiem
RPR	Rīgas plānošanas reģions
SB pakalpojumi	Sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi
SD	Sociālais dienests
Sociālie pakalpojumi	Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi institūcijās ¹ un sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi ²
SOPA	Sociālās palīdzības administrēšanas lietojumprogramma
SPOLIS	Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēma
SPSR	Valsts informāciju sistēma “Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs”
SR	Sociālā rehabilitācija
SR atkarīgajām personām	Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no psihoaktīvajām vielām atkarīgām personām - bērniem un pieaugušiem
SR CTU	Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi cilvēku tirdzniecības upuriem
SR personām ar FT, Černobiļas seku likvidēšanas dalībniekiem, politiski represētiem	Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar funkcionāliem traucējumiem darbspējīgā vecumā, kā arī personām ar funkcionāliem traucējumiem pēc darbspējīgā vecuma, kuras strādā un faktiski veic valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku rezultātā cietušām personām, politiski represētām personām, personām ar prognozējamu invaliditāti
SR personām pēc soda izciešanas	Personām pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas nodrošinātie sociālie pakalpojumi
SR prettiesiskās darbībās cietušiem bērniem	Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi bērniem, kas cietuši no prettiesiskām darbībām
SR vardarbības veicējiem	Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbību veikušām pilngadīgām personām
SR vardarbībā	Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no vardarbības cietušām pilngadīgām

¹ Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi institūcijā atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1. panta 6.punktam, <http://likumi.lv/doc.php?id=68488>

² Sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi ir visi sociālie pakalpojumi, izņemot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi institūcijās.

cietušiem	personām
Surdotulka pakalpojumi	Surdotulka pakalpojumi personām ar dzirdes invaliditāti izglītības programmas apguvei un saskarsmes nodrošināšanai ar citām juridiskām un fiziskām personām
Valsts kases pārskati	Pašvaldību gada pārskati par pamatbudžeta izpildi (izpildei pēc uzkrāšanas principa), ko pašvaldības iesniedz Valsts kasē
VDEĀVK	Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija
Vieglo automobiļu pielāgošana	Pakalpojums “Vieglo automobiļu pielāgošana personu ar invaliditāti vajadzībām”
VM	Veselības ministrija
VPR	Vidzemes plānošanas reģions
VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
ZPR	Zemgales plānošanas reģions

Izmantoto terminu skaidrojums

“Atelpas brīža” pakalpojums	Īslaicīgs diennakts sociālās aprūpes pakalpojums personām ar invaliditāti un smagiem funkcionāliem traucējumiem, atslogojot ģimenes un piederīgos no aprūpes un/vai audzināšanas pienākumu veikšanas.
“Atver sirdi Zemgalē”	Projekts, kura mērķis ir palielināt Zemgales reģionā ģimeniskai videi pietuvinātu un sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību dzīvesvietā personām ar invaliditāti un bērniem, tiek īstenots no 01.12.2015. līdz 31.12.2022.
Deinstitucionalizācija	Pakalpojumu sistēmas izveide, kas sniedz personai, kurai ir ierobežotas spējas sevi aprūpēt, nepieciešamo atbalstu, lai tā spētu dzīvot mājās vai ģimeniskā vidē.
DI ietvaros sniedzamie SB pakalpojumi	DI projektu ietvaros tiks nodrošināti šādi SB pakalpojumi personām ar garīga rakstura traucējumiem: aprūpes mājās pakalpojums, DAC pakalpojums, specializēto darbnīcu pakalpojums, GrM pakalpojums, īslaicīgās sociālās aprūpes (“atelpas brīža”) pakalpojums, speciālistu konsultācijas un individuālais atbalsts, atbalsta grupas un grupu nodarbības; bērniem ar funkcionāliem traucējumiem: aprūpes pakalpojums, “atelpas brīža” pakalpojums un sociālā rehabilitācija. ³
DI pasākuma mērķa grupa	<ul style="list-style-type: none"> • pilngadīgas personas ar GRT, kuras saņem valsts finansētu pakalpojumu institūcijā un pasākuma īstenošanas laikā pāriet uz dzīvi sabiedrībā, kā arī pilngadīgas personas ar GRT, kuras potenciāli var nonākt valsts ilgstošas aprūpes institūcijā un kurām ir noteikta smaga vai ļoti smaga invaliditāte (I vai II invaliditātes grupa); • ārpusģimenes aprūpē esoši bērni un jaunieši līdz 17 gadu vecumam (ieskaitot), kuri saņem valsts vai pašvaldības finansētus bērnu pakalpojumu

³ Saskaņā ar Ministru kabineta 2015.gada 16.jūnijā noteikumos Nr.313, “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” īstenošanas noteikumi” noteikto

	<p>institūcijā;</p> <ul style="list-style-type: none"> • bērni ar FT, kuriem ir noteikta invaliditāte un kuri dzīvo ģimenēs, un viņu likumiskie pārstāvji vai audžuģimenes; • potenciālie aizbildņi, adoptētāji, audžuģimenes.
Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi institūcijā/institucionālā aprūpe	Sociālo institūciju, kas nodrošina personai, kura vecuma vai veselības stāvokļa dēļ nespēj sevi aprūpēt, kā arī bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem mājokli, pilnu aprūpi un sociālo rehabilitāciju, sniegtie pakalpojumi.
Sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi	Sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi ir visi sociālie pakalpojumi, izņemot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus institūcijās.
Sociālās aprūpes centrs	Institūcija, kas sniedz ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām, kuras vecuma vai veselības stāvokļa dēļ nespēj sevi aprūpēt.

Ievads

Pētījums “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze” ir izstrādāts Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.2. pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ietvaros, kā arī Eiropas Savienības stratēģijā „Eiropa 2020”, Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam un „Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam” izvirzīto mērķu un noteikto prioritāšu sasniegšanai.

Pētījuma izstrādi saskaņā ar noslēgto līgumu veic personu apvienība, ko veido SIA “Konsorts” un SIA “AC konsultācijas”.

Šī pētījuma izstrādes **mērķis** ir veikt esošo SB pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīzi, izvērtējot valsts un pašvaldību pienākumus sociālo pakalpojumu nodrošināšanai, kā arī valsts un pašvaldību budžeta struktūras atbilstību normatīvajiem aktiem sociālo pakalpojumu jomā, sagatavot izvērtējuma ziņojumu un ieteikumus SB pakalpojumu organizēšanai, attīstībai un finansēšanai.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2015. gada 16. jūnija noteikumiem Nr.313 “Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.1.pasākuma "Deinstitucionalizācija" īstenošanas noteikumi” deinstitucionalizācijas procesā tiek nodrošināti šādi SB pakalpojumi:

- pilngadīgām personām ar GRT - aprūpe mājās, dienas aprūpes centrs, specializētās darbnīcas, grupu dzīvokļi, īslaicīgās sociālās aprūpes pakalpojumi, speciālistu konsultācijas un individuālais atbalsts, atbalsta grupas un grupu nodarbības⁴;
- bērniem ar FT – sociālās aprūpes pakalpojums, īslaicīgās aprūpes jeb atelpas brīža pakalpojums un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi⁵.

Tomēr SB pakalpojumu apjoms, kurus būtu nepieciešams saņemt personām ar GRT un bērniem ar FT, ir ievērojami lielāks, jo citās valstīs, kurās notiek deinstitucionalizācijas process, personām nepieciešamā atbalsta ietvaros tiek paredzēts būtiski plašāks SB pakalpojumu klāsts. Pētījumā ir apzināti visi SB pakalpojumu veidi, kas šobrīd tiek sniegti Latvijā, kā arī analizēta situācija pakalpojuma institūcijā nodrošināšanā, lai gūtu vispārīgu priekšstatu par situāciju Latvijā sociālo pakalpojumu sniegšanas jomā, ņemot vērā gan valsts, gan pašvaldību sniegtos sociālos pakalpojumus.

⁴ Ministru kabineta 2015. gada 16. jūnija noteikumu Nr.313 “Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.1.pasākuma "Deinstitucionalizācija" īstenošanas noteikumi” 41. punkts.

⁵ Turpat 20.6. apakšpunkts.

Šajā pētījumā sociālie pakalpojumi tiek dalīti divās grupās – pirmā grupa - pakalpojumi institūcijā un otrā grupa - SB pakalpojumi. Ar jēdzienu “sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi” tiek apzīmēti visi sociālie pakalpojumi, kas personai nodrošina atbalstu iespējami tuvāk dzīvesvietai un neietver pakalpojumus institūcijā.

Pētījums ir nepieciešams, lai veiktu kvalitatīvu un kvantitatīvu aktuālās situācijas izpēti, lai analizētu šobrīd pieejamos SB pakalpojumu dažādām mērķa grupām, t.sk., pilngadīgām personām ar GRT un bērniem ar FT, sniegšanas un finansēšanas sistēmu⁶, kā arī, lai sniegtu priekšlikumus SB pakalpojumu attīstībai, to finansēšanas sistēmas pilnveidošanai un jauno SB pakalpojumu finansēšanas mehānisma izstrādei. Analīze sniedz informāciju un pamato praksē balstītus ieteikumus un komentārus par noteikto valsts un pašvaldību pienākumu⁷ sadali sociālo pakalpojumu nodrošināšanas procesā, kā arī izvērtē valsts un pašvaldību budžeta struktūras atbilstību normatīvajos aktos noteiktajam sociālo pakalpojumu jomā. Analīzes ietvaros tika izvērtēti arī visi DI ietvaros sniedzamo SB pakalpojumu finansēšanas un izmaksu noteikšanas mehānismi.

Pētījuma primārie uzdevumi ir:

- 1) Veikt padziļinātu administratīvo un apsekojamo datu (par 2014., 2015., kur iespējams arī par 2016.gadu) analīzi par visās 119 pašvaldībās pieejamajiem valsts un pašvaldību finansētajiem sociālajiem pakalpojumiem un klientu grupām, kurām tie tiek nodrošināti, ņemot vērā visus pieejamos datus;
- 2) Apkopot datus un veikt datu (par 2014., 2015. un par 2016.gadu) analīzi par visu 119 pašvaldību valsts un pašvaldības budžeta struktūru, ņemot vērā visus pieejamos datus;
- 3) Apkopot un analizēt informāciju par valsts un pašvaldību pienākumiem sociālo pakalpojumu nodrošināšanā un valsts un pašvaldību budžeta struktūras atbilstību normatīvajiem aktiem sociālo pakalpojumu jomā;
- 4) Apkopot un analizēt datus (par 2014., 2015. un par 2016.gadu) un informāciju pašvaldībās un pie pakalpojumu sniedzējiem par sniegtajiem SB pakalpojumiem, to saņemšanas un finansēšanas sistēmu, atsevišķi izdalot 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” ietvaros sniedzamos SB pakalpojumus.

Ņemot vērā to, ka Rīgas pilsētas, Līvānu novada, Ciblas novada un Jaunjelgavas novada pašvaldības nav noslēgušas sadarbības līgumus ar plānošanas reģioniem par Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti, un bērniem” 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” ieviešanu, tās netika iekļautas pašvaldību skaitā,

⁶ t.sk. par 9.2.2.1.pasākuma “Deinstitucionalizācija” ietvaros nodrošinātajiem sabiedrībā balstītiem sociālajiem pakalpojumiem pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem un bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, kuri dzīvo ģimenēs, un viņu likumiskajiem pārstāvjiem

⁷ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, Likuma par pašvaldībām 15.panta 7.daļa - nodrošināt iedzīvotājiem sociālo palīdzību (sociālo aprūpi) (sociālā palīdzība maznodrošinātām ģimenēm un sociāli mazaizsargātām personām, veco ļaužu nodrošināšana ar vietām pansionātos, bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu nodrošināšana ar vietām mācību un audzināšanas iestādēs, bezpajumtnieku nodrošināšana ar naktsmītni u.c.), <http://likumi.lv/doc.php?id=57255>, pašvaldību saistošie noteikumi

kurās tika veikta padziļināta SB pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze, atbilstoši 3. un 4. uzdevumam.

2017. gada februārī tika sagatavots sākotnējais ziņojums “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze” (skatīt 1. pielikumu “Sākotnējais ziņojums”), kas ietver 1. un 2. uzdevumu. Statistikas dati tika apkopoti vienotā datu bāzē MS Excel, kas ir neatņemama sākotnējā ziņojuma sastāvdaļa un pievienota šī ziņojuma pielikumā.

1. pielikums “Sākotnējais ziņojums” sniedz izvērstu skaidrojumu par datu bāzes izveides aspektiem, kā arī atspoguļo veiktās analīzes rezultātus. Tas sastāv no trim nodaļām:

- 1. nodaļa “Datu ieguves avotu un statistikas datu raksturojums”, kurā raksturota pētījuma metodoloģija, t.i., uzskaitīti pētījumā izmantoto datu ieguves avoti, raksturoti iegūtie dati, kā arī piedāvāta un aprakstīta datu bāzes arhitektūra.
- 2. nodaļa “Rezultātu analīze”, kurā sniegta analīze par pakalpojuma institūcijā un SB pakalpojumu saņēmējiem, pakalpojumu sniedzējiem un izlietoto finansējumu. Sadaļas noslēgumā ir sniegta analīze par Valsts kases pārskatiem, kas atspoguļo pašvaldību budžeta kopējos izdevumus un izdevumus sociālajā jomā. Sadaļu papildina 1. pielikuma “Sākotnējais ziņojums” noslēgumā pievienotie pielikumi ar izvērstām datu bāzes tabulām.
- 3. nodaļa “Secinājumi un rekomendācijas”, kurā sniegti secinājumi par esošo SB pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas tendencēm, kopsakarībām un atšķirīgo, kā arī sniegtas rekomendācijas turpmākai datu apkopošanai un apstrādei par pašvaldības pieejamajiem valsts un pašvaldību finansētajiem sociālajiem pakalpojumiem.

2017. gada jūnijā tika sagatavots starpziņojums “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze” (skatīt 2. pielikumu “Starpziņojums”), kas ietver 3. un 4. uzdevumu. Tas sastāv no trim nodaļām:

- 1. nodaļā “Pētījuma metodoloģiskie principi” sniegts kopsavilkums par pētījumā izmantoto metodoloģisko pieeju 38 pašvaldībās sniegto SB pakalpojumu padziļinātai analīzei. Nodaļā ir raksturoti padziļinātai analīzei izvēlēto 38 pašvaldību atlases kritēriji, raksturota aptaujas metode un fokusgrupu diskusijas metode, kā arī dokumentu analīzes metode.
- 2. nodaļā “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas kārtība 38 pašvaldībās” sniegts kopsavilkums par īstenotajām aktivitātēm atbilstoši iepriekš aprakstītajai metodoloģijai, t.i., raksturots normatīvo aktu ietvars SB pakalpojumu sniegšanai, veikta aptaujas rezultātu un fokusgrupu diskusiju kvantitatīvā analīze par SB sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas kārtību pašvaldībās.
- 3. nodaļā “Secinājumi un ieteikumi” apkopoti secinājumi, kas izriet no veiktās analīzes, un sniegti praksē balstīti ieteikumi un komentāri attiecībā uz normatīvo regulējumu, mērķa grupu identifikāciju, SB pakalpojumu plānošanu, finansēšanas sistēmu, organizatorisko modeli, kā arī stratēģisko plānošanu.

Šis ir pētījuma gala ziņojums, kas ietver informāciju par 119 pašvaldībās pieejamajiem valsts un pašvaldību finansētajiem sociālajiem pakalpojumiem un klientu

grupām, par SB pakalpojumu finansēšanas un organizēšanas kārtību padziļinātai analīzei izvēlētajās 38 pašvaldībās, kā arī par valsts un pašvaldību budžeta struktūras atbilstību normatīvajiem aktiem sociālo pakalpojumu jomā.

Gala ziņojums sastāv no četrām nodaļām:

1. nodaļā “Problēmsituācijas apraksts” raksturota problēmsituācija, t.i., neraugoties uz SB pakalpojumu pakāpenisku attīstību un to, ka sociālo pakalpojumu jomas attīstības plānošanas dokumentā “Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.-2020. gadam” noteiktie mērķi un veicamie pasākumi ir virzīti uz to, lai nodrošinātu indivīda vajadzībām atbilstošu SB pakalpojumu sniegšanu, mainot līdzšinējo pieeju un izpratni par sociālajiem pakalpojumiem ne tikai kā “tīru” aprūpes formu, bet izmantot to kā atbalsta instrumentu indivīdu aktivizēšanai un iekļaušanai sabiedrībā, radot iespēju ikvienam cilvēkam dzīvot sabiedrībā un baudīt savas pamattiesības un rīcības brīvību, faktiski joprojām sociālo pakalpojumu piedāvājuma klāstā liels īpatsvars ir ilgstošas institucionālās aprūpes formām, bet sociālo pakalpojumu piedāvājumā ir vērojamas nozīmīgas reģionālas atšķirības.

2. nodaļā “Pētījumā izmantotā metodoloģija” sniegts kopsavilkums par pētījumā izmantoto metodoloģisko pieeju. Sadaļā ir raksturota statistikas datu analīzes metode, aptaujas, fokusgrupu interviju un dokumentu analīzes metodes, kā arī raksturoti padziļinātai analīzei izvēlēto 38 pašvaldību atlases kritēriji.

3. nodaļā “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas raksturojums” apkopoti pētījumā veiktās analīzes par SB pakalpojumu sniegšanu un finansēšanas sistēmu rezultāti, balstoties gan uz statistikas datu analīzi, gan aptaujas un fokusgrupu diskusiju rezultātiem. Šī nodaļa strukturēta sešās apakšnodaļās:

- pirmajā apakšnodaļā skaidrots SB pakalpojumu sniegšanas konteksts un normatīvo aktu ietvars;
- otrajā apakšnodaļā aprakstītas problēmas, kas attiecas uz SB pakalpojumu stratēģisko plānošanu;
- trešajā apakšnodaļā raksturots mērķa grupu pieprasījums un nepieciešamība pēc SB pakalpojumiem un mērķa grupu vajadzību apzināšanas principi;
- ceturtajā apakšnodaļā raksturota SB pakalpojumu pieejamība un biežāk sniegtie (izmantotie) SB pakalpojumi, kā arī SB pakalpojumi, kam ir izlietoti lielākie finanšu līdzekļi;
- piektajā apakšnodaļā raksturota SB pakalpojumu finansēšanas sistēma un konstatētās problēmas;
- sestajā apakšnodaļā aprakstīta SB pakalpojumu administrēšana un uzraudzība.

4. nodaļā “Secinājumi un ieteikumi sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu organizēšanā un finansēšanā” sniegti pētījuma rezultātā gūtie būtiskākie secinājumi un sniegti ieteikumi un komentāri SB pakalpojumu organizēšanai, finansēšanai un attīstībai.

1 Problēmsituācijas apraksts

Eiropas Kopējās vadlīnijas pārejai no institucionālās uz sabiedrībā balstītu aprūpi nosaka, ka katrai valstij, īstenojot DI, ir jāpieņem savs lēmums par SB pakalpojumu finansēšanu, ievērojot vajadzību nodrošināt kvalitatīvus SB pakalpojumus, kas atbilstu dažādu DI mērķa grupu vajadzībām, būtu izmaksu ziņā efektīvi un ilgtspējīgi.

Sociālo pakalpojumu jomas attīstības plānošanas dokuments “Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.-2020. gadam” piedāvā mainīt līdzšinējo pieeju un izpratni par sociālajiem pakalpojumiem ne tikai kā “tīru” aprūpes formu, bet kā atbalsta instrumentu indivīdu aktivizēšanai un iekļaušanai sabiedrībā, radot iespēju cilvēkiem dzīvot sabiedrībā un baudīt savas pamattiesības un rīcības brīvību. Neraugoties uz SB pakalpojumu pakāpenisku attīstību, joprojām sociālo pakalpojumu klāstā liels īpatsvars ir ilgstošas institucionālās aprūpes formām, un sociālo pakalpojumu piedāvājumā ir vērojamas nozīmīgas reģionālas atšķirības.

2014.gadā 59 pašvaldībās, 2015.gadā 57 pašvaldībās un 2016.gadā 56 pašvaldībās pakalpojuma institūcijā saņēmēju skaits veido vairāk nekā 50% no kopējā pašvaldību sociālo pakalpojumus saņēmēju skaita⁸.

Pašvaldībās lielākais pakalpojumu institūcijā saņēmēju skaita īpatsvars no kopējā pašvaldību sociālo pakalpojumu saņēmēju skaita vidēji gadā, (no 2014. līdz 2016. gadam) ir LPR - 20,8%, ZPR – 20,5% un VPR – 19,8%, mazāks tas ir RPR – 9,1% un KPR – 9,8%. ZPR 2015.gadā salīdzinājumā ar 2014.gadu pakalpojumu institūcijā saņēmēju skaita īpatsvars pieaudzis par 20%, kas skaidrojams ar sociālo pakalpojumu saņēmēju skaita pieaugumu Jaunjelgavas novadā (skatīt 3. pielikuma P7. tabulu).

Šobrīd esošā sociālo pakalpojumu sistēma, atbildības sadalījums starp valsti un pašvaldībām, kā arī esošais sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānisms neveicina SB pakalpojumu attīstību un atbilstību klienta individuālajām vajadzībām.

Sekmīga DI procesa nodrošināšanai pamatnostādnēs ir paredzēti pasākumi SB pakalpojumu attīstībai, tai skaitā, jaunu SB pakalpojumu finansēšanas mehānismu izstrāde un ieviešana. 2014.-2020. gada plānošanas periodā Eiropas Reģionālā attīstības fonda ieguldījumi ir plānoti tikai SB pakalpojumu infrastruktūras izveidei un DI procesa nodrošināšanai, atsakoties no investīcijām ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.

Jaunu un vairāku SB pakalpojumu veidu finansēšanas mehānismu izstrāde un ieviešana, t.sk., individuālā budžeta pieejamības nodrošināšanu bērniem ar FT, ir būtiska sekmīgai DI procesa īstenošanai, kas sekmēs pašvaldību motivāciju piedalīties SB pakalpojumu attīstībā.

SB pakalpojumi ir ne tikai atbalsta instruments personas pamattiesību izmantošanai un cienīgu dzīves apstākļu radīšanai, bet arī instruments personas potenciāla un integrācijas sabiedrībā veicināšanai. SB pakalpojumu sniegšanas mērķis ir nodrošināt personai atbalstu

⁸ Avots: 1.pielikums “Sākotnējais ziņojums”

funkcionālo traucējumu radīto ierobežojumu pārvarēšanai, dodot iespēju dzīvot mājās, un bērna gadījumā – augt ģimeniskā vai tai pietuvinātā vidē, ietverot preventīvos pasākumus, lai novērstu institucionālo pakalpojumu nepieciešamību.

Ņemot vērā iepriekš minēto, tika veikta kvalitatīva un kvantitatīva esošās situācijas izpēte, analizējot šobrīd pieejamos SB pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmu izmantotos modeļus dažādu mērķa grupu vajadzību nodrošināšanai, t.sk., izdalot pilngadīgas personas ar GRT un bērnus ar FT, kā arī izvērtējot valsts un pašvaldību budžeta struktūras atbilstību normatīvajos aktos noteiktajam sociālo pakalpojumu jomā.

2 Pētījumā izmantotā metodoloģija

Nodaļā sniegts kopsavilkums par pētījumā izmantoto metodoloģisko pieeju. Nodaļā ir raksturota statistikas datu analīzes metode, aptaujas, fokusgrupu interviju un dokumentu analīzes metodes, kā arī raksturoti padziļinātai analīzei izvēlēto 38 pašvaldību atlases kritēriji.

2.1 Statistikas datu analīze

Statistikas datu analīzes metode pētījumā izmantota ar mērķi apkopot informāciju par statistikas datiem un veikt statistikas datu analīzi par visās 119 pašvaldībās pieejamajiem valsts un pašvaldību finansētajiem sociālajiem pakalpojumiem un klientu grupām, kurām tie tiek nodrošināti, kā arī veikt analīzi par valsts un pašvaldības budžeta struktūru.

Statistikas dati tika iegūti no šādiem informācijas avotiem:

- 1) LM sniegtie dati par valsts finansētajiem un līdzfinansētajiem sociālajiem pakalpojumiem, t.sk., tiem izlietoto finansējumu,
- 2) Pašvaldību valsts statistikas pārskatu, ko reizi gadā pašvaldības iesniedz LM, kopsavilkums,
- 3) “Pašvaldību gada pārskati par pamatbudžeta izpildi” (izpildei pēc uzkrāšanas principa) par 2014. un 2015. gadu un “Pašvaldību mēneša pārskati par pamatbudžeta izpildi” par 2016. gada 9 mēnešiem, kas tiek iesniegti Valsts kasei reizi mēnesī.
- 4) CSP dati par iedzīvotāju skaitu pašvaldībās, iedzīvotāju vecumstruktūru pašvaldībās, kā arī par cietumos esošo personu skaitu.

Dati tika apkopoti par 2014., 2015. un, kur iespējams, par 2016. gadu. Tie tika analizēti dažādos griezumos: pēc SB pakalpojuma veida, pēc finansējuma avota, pēc reģiona un pēc pašvaldību lieluma. 1 un 2. tabulā ir apkopota informācija par pašvaldību skaitu sadalījumā pēc iedzīvotāju skaita tajās un par pašvaldību skaitu plānošanas reģionos. Visi pētījumā izmantotie statistikas dati tika apkopoti MS Excel datubāzē, kas kā darba materiāls tika nodots LM lietošanā.

1. tabula

Pašvaldību skaits sadalījumā pēc iedzīvotāju skaita tajās

Pašvaldību skaits sadalījumā pēc iedzīvotāju skaita tajās	2014	2015	2016
Mazās pašvaldības (iedz. skaits līdz 4000)	37	38	39
Vidējās pašvaldības (iedz. skaits 4001-10'000)	43	43	43
Lielās pašvaldības (iedz. skaits 10'001 un vairāk)	30	29	28
Nacionālas nozīmes attīstības centri	9	9	9
Kopā	119	119	119

Avots: CSP dati

Pašvaldību skaits plānošanas reģionos

Pašvaldību skaits plānošanas reģionos	2014	2015	2016
LPR	21	21	21
ZPR	22	22	22
VPR	26	26	26
KPR	20	20	20
RPR	30	30	30
Kopā	119	119	119

Avots: CSP dati

Veicot statistikas datu analīzi, pētījuma veicēji saskārās ar vairākiem ierobežojumiem:

- Dati par pašvaldību finansētiem un līdzfinansētiem SB pakalpojumiem, t.sk., par finansējuma apmēru, no Pašvaldību pārskatiem uz sākotnējā ziņojuma (1. pielikums) sagatavošanas brīdi bija pieejami tikai par 2014. un 2015. gadu, savukārt dati par valsts finansētiem un līdzfinansētiem pakalpojumiem (LM sniegtie dati) bija pieejami par 2014., 2015. gadu un par 2016. gada deviņiem mēnešiem. Tāpēc sākotnējā ziņojumā apkopota informācija par pilnu 2014. un 2015. gadu, un valsts finansēto SB pakalpojumu gadījumā - par 2016. gada deviņiem mēnešiem. Šajā gala ziņojumā pētnieki savukārt ir apkopājuši aktuālāko informāciju arī par 2016. gadu, lai raksturotu nozīmīgākās attīstības tendences un gūtu pilnu situācijas raksturojumu par visiem pārskata gadiem.
- Dati par sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem bērniem, t.sk., bērniem ar FT, un par pilngadīgām personām, t.sk., personām ar GRT, vairāku sociālo pakalpojumu gadījumā nebija pieejami, jo šādā griezumā dati netiek apkopoti un atspoguļoti Pašvaldību pārskatos un LM apkopotajā informācijā.
- Dati par pašvaldību budžeta izdevumiem sociālā atbalsta pasākumiem sadalījumā pa ekonomiskajām kategorijām (EKK) saskaņā ar Valsts kases pārskatiem par 2014. un 2015. gadu bija pieejami no pašvaldību gada pārskatiem, savukārt par 2016. gadu dati bija pieejami no pašvaldību mēneša pārskatiem.
- Dati par pašvaldību budžeta izdevumiem sociālā atbalsta pasākumiem sadalījumā pa ekonomiskajām kategorijām (EKK) saskaņā ar Valsts kases pārskatiem nesniedz pilnīgu priekšstatu par visiem pašvaldību izdevumiem sociālajiem pakalpojumiem, jo pašvaldības budžeta pozīcijā EKK 6000 "Pašvaldības budžeta sociālo pabalstu finansējuma izlietojums kopā" neuzskaita visus faktiskos izdevumus sociālajiem pakalpojumiem, daļa no pašvaldību budžeta izdevumiem sociālajiem pakalpojumiem tiek finansēti no EKK 2000 "Preces un pakalpojumi" un EKK 7000 "Uzturēšanas izdevumu transferti, pašu resursu maksājumi, starptautiskā sadarbība".

Papildus statistikas datu analīzei par visās 119 pašvaldībās pieejamajiem valsts un pašvaldību finansētajiem sociālajiem pakalpojumiem (klientu grupām, kurām tie tiek nodrošināti, un pakalpojumiem izlietot finansējumu), tika veikta statistikas datu analīze **par**

padziļinātai analīzei izvēlētajās 38 pašvaldībās pieejamajiem SB pakalpojumiem un šo SB pakalpojumu klientiem.

38 pašvaldību statistikas dati tika iegūti no SOPA programmas, un tie ietvēra informāciju par faktisko – unikālo klientu skaitu dalījumā pēc klienta dzimuma un vecuma, kā arī norādot, cik liels skaits SB pakalpojumu saņēmēji ir bērni ar FT, kuriem VDEĀK ir noteikusi invaliditāti, un pilngadīgas personas ar GRT. Lai pārliecinātos, ka no SOPA izgūtie dati atbilst faktiskajai situācijai, pētnieki lūdza pašvaldību SD pārbaudīt, precizēt un papildināt informāciju par SB pakalpojumu saņēmējiem.

2.2 Aptauja

Datu ieguvei pētījumā izmantota aptaujas metode. Kopumā tika veiktas divas aptaujas – viena pašvaldību SD darbiniekiem un viena SB pakalpojumu sniedzējiem. Aptaujas metode tika izvēlēta ar mērķi iegūt statistiski apstrādājamu informāciju par pašvaldību un pakalpojumu sniedzēju sniegtajiem SB pakalpojumiem, to saņemšanas un finansēšanas kārtību.

Pētījumā tika veikta web (interneta) aptauja, nosūtot personalizētu saiti un uzaicinājumu piedalīties aptaujā katram mērķa grupas pārstāvim (katram SD un katram pakalpojumu sniedzējam). Web aptauja tika izvēlēta, jo tā nodrošināja vizuāli uzskatāmāku un ērtāku anketas aizpildi, ātrāku informācijas apmaiņu un tehniski vieglāk apstrādājamu rezultātu analīzi.

Abas aptaujas tika veiktas laika posmā no 2017. gada 10. maija līdz 13. jūnijam. SD aptaujā piedalījās visas padziļinātai analīzei izvēlētajās 38 pašvaldības. Ņemot vērā, ka padziļinātai izpētei pašvaldības tika atlasītas pēc dažādiem kritērijiem, pētījumā tiek uzskatīts, ka iegūtie aptaujas rezultāti ir pietiekami ticami, lai vispārīgā līmenī raksturotu SB pakalpojumu sniegšanas modeli un ar to saistītās problēmas visās 119 pašvaldībās.

Pakalpojumu sniedzēju aptaujā piedalījās 34 pakalpojumu sniedzēji, taču turpmākā datu analīzē tika iekļautas 31 pakalpojumu sniedzēja atbildes⁹. Aptaujā piedalījās SB pakalpojumu sniedzēji¹⁰, kuru faktiskās SB pakalpojuma sniegšanas vietas atrodas padziļinātai analīzei izvēlēto 38 pašvaldību teritorijā, bet jāņem vērā, ka daļa no pakalpojumu sniedzējiem SB pakalpojumus sniedz arī citās pašvaldībās. Kā arī tika aptaujāti tie pakalpojuma sniedzēji, kuri kā eksperti piedalījās fokusgrupu diskusijās. Pētījumā mērķtiecīgi tika atlasīti tikai tie pakalpojumu sniedzēji, kas nepārstāv pašvaldības iestādes vai to struktūrvienības, lai iegūtās pakalpojumu sniedzēju atbildes nepārklātos ar pašvaldību SD aptaujā iegūtajām atbildēm. Raksturojot respondentu demogrāfisko profilu, jānorāda, ka visvairāk aptaujāto vidū ir SB pakalpojumu sniedzēji, kas savus pakalpojumus sniedz Rīgā (29), Liepājā (10) un Siguldas novadā (9).¹¹

⁹ Divu pakalpojumu sniedzēju atbildes netika ietvertas, jo viņi nesniedza pētniekus interesējošos SB pakalpojumus.

¹⁰ 30 aptaujāto SB pakalpojumu sniedzēju juridiskais statuss bija nevalstiskā organizācija (biedrība, nodibinājums, fonds u.c.), divos gadījumos SB pakalpojuma sniedzējs bija pašnodarbināta persona, vienā gadījumā – pašvaldības SIA un vienā gadījumā – pašvaldības struktūrvienība.

Pētījumā mērķtiecīgi tika atlasīti tikai tie SB pakalpojumu sniedzēji, kas nav pašvaldības iestādes vai struktūrvienības, lai iegūtās atbildes nepārklātos ar pašvaldību aptaujām.

¹¹ Aptaujātie pakalpojuma sniedzēji savus SB pakalpojumus pa vienu sniedz Alūksnes novadā, Babītes novadā, Bauskas novadā, Daugavpilī, Engures novadā, Grobiņas novadā, Ikšķiles novadā, Jelgavas novadā, Krāslavas novadā, Krimuldas novadā, Krustpils

Aptaujā padziļināti tika pētīti 22 SB pakalpojumu veidi¹², par katru sniegto SB pakalpojumu respondentiem tika uzdoti atsevišķi jautājumi. Raksturojot katru SB pakalpojumu, pašvaldībām tika lūgts atbildēt uz 15 slēgta tipa jautājumiem (vairāku atbilžu izvēles iespējas). Pakalpojumu sniedzējiem par katru viņu sniegto SB pakalpojumu tika lūgts atbildēt uz 13 slēgta tipa jautājumiem (vairāku atbilžu izvēles iespējas). Abu aptauju gadījumos jautājumi tika formulēti līdzīgi, lai varētu salīdzināt iegūtos rezultātus¹³. Gadījumos, kad pašvaldības nefinansēja konkrētu SB pakalpojumu, tām tika jautāti iemesli, kāpēc šis SB pakalpojums pašvaldībā netiek finansēts.

Papildus statistiski apstrādājama informācijai par konkrētiem SB pakalpojumiem aptaujā tika ietverti arī atvērta tipa jautājumi, lai gūtu detalizētāku ieskatu SB pakalpojumu organizēšanas un finansēšanas kārtībā. Atvērtajos jautājumos pašvaldību SD un pakalpojuma sniedzējiem tika lūgts skaidrot:

- kā tiek plānots un noteikts pašvaldības budžeta finansējums sadalījumā pa konkrētām SB pakalpojumu pozīcijām un kā tiek plānots finansējuma sadalījums starp konkrētiem pakalpojuma sniedzējiem;
- kādi ir klientu atlases kritēriji, lai piešķirtu SB pakalpojumu;
- kā tiek noteikts atbalsta apmērs (saņemamo SB pakalpojumu skaits un finansējuma apjoms) klientam, kas saņem SB pakalpojumus;

novadā, Olaines novadā, Pāvilostas novadā, Pļaviņu novadā, Rēzeknē, Rugāju novadā, Saldus novadā, Valmierā, Gulbenes novadā, Daugavpils novadā.

Divi aptaujātie pakalpojuma sniedzēji SB pakalpojumus sniedz Balvu novadā, Cēsu novadā, Dobeles novadā, Jelgavā, Ogres novadā, Ozolnieku novadā, Preiļu novadā, Rēzeknes novadā, Tukuma novadā.

Tris aptaujātie pakalpojuma sniedzēji SB pakalpojumus sniedz Jūrmalā, Kandavas novadā, Ventspils novadā.

Četri aptaujātie pakalpojuma sniedzēji SB pakalpojumus sniedz Talsu novadā, pieci – Ventspilī un Jēkabpilī, deviņi – Siguldas novadā, desmit – Liepājā un divdesmit deviņi – Rīgā.

¹² DAC pakalpojumi; grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojumi; aprūpes mājās pakalpojumi; patversmju un naktspatversmju pakalpojumi; krīzes centra, krīzes un uzticības tālruņa pakalpojumi; servisa dzīvokļa pakalpojumi; specializēto darbnīcu pakalpojumi; sociālie pakalpojumi personām pēc brīvības atņemšanas; sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no psihoaktīvām vielām atkarīgām personām; sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem; sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no vardarbības cietušām pilngadīgām personām; atbalsta grupas, grupu nodarbības, pašpalīdzības grupas; psihologa pakalpojumi (konsultācijas); tehnisko palīgīdzekļu pakalpojumi; “atelpas brīža” pakalpojums; ģimenes asistenta pakalpojumi; atbalsta ģimenes pakalpojumi; atbalsta personas pakalpojumi; speciālistu individuālās konsultācijas (piem., psihoterapeita, ergoterapeita u.c. konsultācijas, izņemot psihologa konsultācijas); asistenta pakalpojumi; sociālās rehabilitācijas pakalpojumi (Portidžas mācību sistēmas pakalpojums bērnam ar invaliditāti un viņa vecākiem, Montessori nodarbības u.c.); paliatīvā aprūpe.

Informāciju nebija nepieciešams sniegt, piemēram, par šādiem pakalpojumiem: 1. Nometnes bērniem no riska ģimenēm, bērniem ar invaliditāti u.c., 2. Atbalsta pasākumus vides pielāgošanā 3. Specializētais autotransports, 4. Reiterapijas nodarbības, 5. Vingrošanas terapijas u.tml., 6. Higiēnas centri, higiēnas pasākumi utt. 7. Higiēnas un sociālo iemaņu apgūšanas pakalpojums 8. Sociālie dzīvokļi 9. Ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojums 10. Īslaicīgās sociālās aprūpes pakalpojums - sociālās gultas utt. 11. Sociālā darba pakalpojums.

¹³ Tika uzdoti jautājumi par to:

- kādai mērķa grupai SB pakalpojums tiek sniegts;
- kādi ir faktiskie SB pakalpojumu finansēšanas avoti;
- kāda ir SB pakalpojumu nodrošināšanas kārtība;
- kāda ir norēķinu kārtība par SB pakalpojumiem;
- kādā veidā tiek noformētas finansiālās saistības;
- kāda ir izmaksu pamatojošo dokumentu aprites kārtība;
- kā tiek plānoti SB pakalpojumu rezultatīvie rādītāji (saņēmēju, pakalpojuma sniedzēju skaits, u.c.) un finansējums;
- kāda ir SB pakalpojuma vienas vienības izmaksu mērvienība;
- kāda ir SB pakalpojuma vienas vienības izmaksu noteikšanas metodika;
- kādas ir faktiskās izdevumu pozīcijas atbilstoši SB pakalpojuma saturam;
- kā tiek meklēts potenciālais pakalpojuma sniedzējs;
- kādi pakalpojuma sniedzēji nodrošina SB pakalpojumu sniegšanu (to juridiskais statuss);
- kas veic SB pakalpojumu administrēšanu (klientu reģistrēšanu, uzskaiti, kontroli utt.);
- vai ir klienti, kuriem tiek atteikts SB pakalpojums un kāds ir atteikuma iemesls;
- kā tiek ieviesti klientiem nepieciešamie SB pakalpojumi.

- vai esošās SB pakalpojumu izmaksas (cena) spēj nodrošināt kvalitatīvus SB pakalpojumus klientiem;
- kādi SB pakalpojumi nepieciešami klientiem un kādam būtu jābūt šo SB pakalpojumu ieviešanas un finansēšanas mehānismam.

2.3 Dokumentu (normatīvo aktu) analīze

Apakšnodaļā īsi raksturota normatīvo aktu analīzes metode, kas pētījumā tika izmantota, lai analizētu dažāda līmeņa normatīvajos aktos definētos valsts un pašvaldību pienākumus sociālo pakalpojumu nodrošināšanā.

Pētījuma gaitā tika apzināti, sistematizēti un analizēti dažāda līmeņa ārējie normatīvie akti, t.sk., likumi, MK noteikumi un padziļinātai izpētei izvēlēto 38 pašvaldību saistošie noteikumi, kas nosaka pašvaldību pienākumus sociālo pakalpojumu nodrošināšanā, ar mērķi apzināt esošo situāciju, izdarīt secinājumus un sniegt ieteikumus situācijas uzlabošanai.

Likumi un MK noteikumi tika apkopoti, izmantojot interneta vietni www.likumi.lv (skatīt 2.pielikumu “Starpziņojums”). Pašvaldību saistošie noteikumi sākotnēji tika apzināti, izmantojot katras pašvaldības mājas lapā pieejamo informāciju, pēc tam šī iegūtā informācija tika nosūtīta katrai pašvaldībai pārbaudei un papildināšanai. Pašvaldības tika lūgtas norādīt arī tos SB pakalpojumus, kas tiek nodrošināti, bet nav minēti normatīvajos aktos, kā arī norādīt pabalstus, kas tiek novirzīti SB pakalpojumu apmaksai, ja pašvaldībā tādi ir noteikti.

No visām 38 pašvaldībām, kas tika izvēlētas padziļinātai izpētei, saņemtā informācija tika apkopota un analizēta (skatīt 2.pielikumu “Starpziņojums”).

2.4 Fokusgrupu diskusijas

Pētījuma ietvaros tika veiktas divas fokusgrupu diskusijas, kurās piedalījās iepriekš atlasīti sociālās jomas eksperti, kuriem ir profesionālās spējas, prasmes, kompetence, pieredze un viedoklis par SB pakalpojumu veidošanu pašvaldībās, to saturu un finansēšanas sistēmu, kā arī par piemērotākā SB pakalpojumu finansēšanas modeļa izvēli.

Fokusgrupu diskusijas tika organizētas papildus veiktajām aptaujām – ar mērķi iegūt padziļinātu izpratni un detalizētu informāciju par SB pakalpojumu saņemšanas un finansēšanas kārtību, SB pakalpojumu plānošanu un efektīvāko SB pakalpojuma finansēšanas modeli. Fokusgrupu diskusijas vadlīnijas tika strukturētas trīs tematiskās daļās.

Pirmā diskusijas daļa ietvēra jautājumus, kas saistīti ar SB pakalpojumu plānošanu – esošo situāciju un vēlamajām izmaiņām nākotnē. Tika apspriests:

- kādi SB pakalpojumi ir nepieciešami klientiem;
- vai un kāpēc visiem klientiem tiek/netiek nodrošināti nepieciešamie SB pakalpojumi;
- kādā mērā klienti izmanto SB pakalpojumus, kuri tiem nepieciešami;
- kā pašvaldības nosaka SB pakalpojumu attīstības stratēģiju;
- kā pašvaldības nosaka SB pakalpojumu prioritātes;
- kas būtu nepieciešams, lai pašvaldībā veidotos jauni SB pakalpojumi;

- pēc kāda principa kopumā būtu jāveido / jāplāno SB pakalpojumi un šo SB pakalpojumu saturs;
- kāda ir sadarbība starp pašvaldības iestādēm un pakalpojuma sniedzējiem, vai un ko tajā nepieciešams mainīt.

Otrā diskusijas daļa ietvēra jautājumus, kas saistīti ar SB pakalpojumu finansēšanas kārtību, aplūkojot gan esošo situāciju, gan ieteikumus finansēšanas sistēmai nākotnē. Tika apspriests:

- kā tiek plānoti rezultatīvie rādītāji un finanšu līdzekļi SB pakalpojumiem;
- vai ir bijusi situācija, kad klientam tiek atteikts SB pakalpojums, jo trūkst finansējuma, nav pakalpojuma sniedzēja vai ir cits atteikuma iemesls;
- kādas ir būtiskākās problēmas SB pakalpojumu administrēšanā un finansēšanā;
- kādi finanšu avoti tiek izmantoti, lai nodrošinātu SB pakalpojumu, vai un kam nākotnē būtu jāmainās;
- kāds būtu efektīvākais SB pakalpojumu sniegšanas veids: (a) pašvaldība pati nodrošina SB pakalpojumus, (b) pašvaldība iepērk SB pakalpojumus;
- kāds būtu labākais finansēšanas modelis – (a) ja pašvaldībām būtu pieejami visi līdzekļi – valsts dotu pašvaldībām mērķdotāciju (nauda seko klientam), (b) ja tiktu veidota “kuponu” sistēma (līdzīgi kā NVA apmācībām);
- kādi SB pakalpojumi ir īstenoti, pateicoties ES struktūrfondu finansējumam.

Trešā diskusijas daļa ietvēra jautājumus, kas saistīti ar SB pakalpojumu ilgtspēju un elastīgumu – SD un pakalpojuma sniedzēju spēju reaģēt uz pārmaiņām un mainīt finansēšanas kārtību. Ekspertiem tika lūgts:

- izteikt viedokli par nepieciešamajiem uzlabojumiem SB pakalpojumu uzskaites, atskaites sistēmas pilnveidei;
- raksturot, cik liela ir pašvaldību SD darbinieku un pakalpojumu sniedzēju iespēja pielāgoties klienta individuālajām vajadzībām, nodrošinot SB pakalpojumus un plānojot atbalstu (piemēram, nodrošināt SB pakalpojumus, kas nav noteikts pašvaldības saistošajos noteikumos, mainot SB pakalpojumu izmaksu komponentes u.c.);
- izteikt viedokli par individuālā budžeta modeli – tā stiprajām un vājajām pusēm.

Fokusgrupu diskusijas notika 2017. gada 2. un 6. jūnijā Labklājības ministrijas telpās. Tajās piedalījās 13 sociālās jomas eksperti. Viena diskusija ilga 2-2,5 stundas.

2.5 38 pašvaldību izvēles pamatojums padziļinātai situācijas analīzei

Apakšnodaļā ir raksturoti padziļinātai analīzei izvēlēto 38 pašvaldību atlases kritēriji.

Analīzei izvēlētas pašvaldības, balstoties uz Sākotnējā ziņojumā identificētajiem kritērijiem:

- valsts nodrošināto SB pakalpojumu saņēmēju skaits 2015. gadā;
- valsts nodrošināto SB pakalpojumu faktisko sniedzēju skaits 2015. gadā;
- pašvaldību nodrošināto SB pakalpojumu saņēmēju skaits 2015. gadā;
- pašvaldību nodrošināto SB pakalpojumu faktisko sniedzēju skaits 2015. gadā;

- pašvaldību pakalpojuma institūcijā finansējuma izlietojuma īpatsvars pašvaldības budžeta izdevumos saskaņā ar Valsts kases 2015. gada datiem;
- pašvaldību SB pakalpojumu finansējuma izlietojuma īpatsvars pašvaldības budžeta izdevumos saskaņā ar Valsts kases 2015. gada datiem;
- pašvaldību SB pakalpojumu finansējuma izlietojuma uz vienu klientu gadā novirze no vidējās Latvijas sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojuma finansējuma izlietojuma uz vienu klientu 2015. gadā;
- pašvaldību pirktu sociālo pakalpojumu (EKK 6410) īpatsvars kopējos izdevumos sociālajiem pabalstiem (EKK6000) saskaņā ar Valsts kases 2015. gada datiem;
- pašvaldību sociālās palīdzības (EKK 6250 un 6320) izdevumu īpatsvars kopējos izdevumos sociālajiem pabalstiem (EKK 6000) saskaņā ar Valsts kases 2015. gada datiem.

Atbilstoši katram kritērijam tika identificētas 20 pašvaldības, kurās bijuši augstākie rādītāji, un 20 pašvaldības, kurās bijuši zemākie rādītāji (t.i., lielākās novirzes no vidējiem rādītājiem), kā arī tika identificētas 20 pašvaldības, kuru rādītāji ir vistuvāk vidējam rādītājam konkrētajā kritērijā (bez 20 lielākajām novirzēm no vidējā rādītāja – katrā virzienā).

Rezultātā – turpmākai padziļinātai analīzei izvēlētas 38 pašvaldības (skatīt 3.tabulu), katrā reģionā izvēloties sešas pašvaldības un no tām divas ir mazas pašvaldības (pēc iedzīvotāju skaita), divas vidējas pašvaldības un divas ir lielas pašvaldības un četras pašvaldības, kurām ir vislielākais noviržu sakrišanas skaits kritērijos un divas pašvaldības ar vismazāko noviržu sakrišanas skaitu kritērijos. Izvēlēto pašvaldību skaitā ir 8 nacionālās nozīmes attīstības centri (Daugavpils, Rēzekne, Valmiera, Jēkabpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, un Ventspils), kuras ir noslēgušas līgumus ar PR par sadarbību DI projektos.

3. tabula

Padziļinātai analīzei izvēlētie novadi

Reģions / pašvaldības lielums	Izvēlētās pašvaldības ar visvairāk noviržu sakrišanas skaitu kritērijos	Izvēlētās pašvaldības ar vismazāko noviržu sakrišanas skaitu kritērijos
KPR		
Mazās pašvaldības	Nīcas novads	Rojas novads
Vidējās pašvaldības	Dundagas novads	Aizputes novads
Lielās pašvaldības	Talsu novads, Saldus novads	-
ZPR		
Mazās pašvaldības	Tērvetes novads, Skrīveru novads	-
Vidējās pašvaldības	Ozolnieku novads	Aizkraukles novads
Lielās pašvaldības	Dobeles novads	Bauskas novads
RPR		
Mazās pašvaldības	Sējas novads	Mālpils novads
Vidējās pašvaldības	Kandavas novads	Ropažu novads
Lielās pašvaldības	Siguldas novads, Tukuma novads	-
LPR		
Mazās pašvaldības	Baltinavas novads, Rugāju novads	-
Vidējās pašvaldības	Preiļu novads	Dagdas novads

Reģions / pašvaldības lielums	Izvēlētās pašvaldības ar visvairāk noviržu sakrišanas skaitu kritērijos	Izvēlētās pašvaldības ar vismazāko noviržu sakrišanas skaitu kritērijos
Lielās pašvaldības	Rēzeknes novads	Krāslavas novads
VPR		
Mazās pašvaldības	Mazsalacas novads	Lubānas novads
Vidējās pašvaldības	Amatas novads, Kocēnu novads	-
Lielās pašvaldības	Gulbenes novads	Alūksnes novads

3 Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas raksturojums

Nodaļā apkopoti pētījumā veiktās analīzes par SB pakalpojumu sniegšanu un finansēšanas sistēmu rezultāti, balstoties gan uz statistikas datu analīzi, gan aptaujas rezultātu un fokusgrupu diskusiju rezultātiem (ar plašāku statistikas analīzi un ekspertu viedokļu, aptaujas rezultātu analīzi var iepazīties šīs izpētes Sākotnējā ziņojumā (skatīt 1. pielikumu “Sākotnējais ziņojums”)¹⁴ un Starpziņojumā (skatīt 2. pielikumu “Starpziņojums”)¹⁵.

3.1 Normatīvais regulējums

Šajā apakšnodaļā ir raksturots SB pakalpojumu sniegšanas konteksts un normatīvo aktu ietvars SB pakalpojumu sniegšanai.

Normatīvajos aktos (likumi, MK noteikumi) iekļautas SB pakalpojumu definīcijas, noteikta sociālo pakalpojumu saņemšanas kārtība, mērķa grupas, prasības pakalpojumu sniedzējiem. Valsts finansētajiem SB pakalpojumiem noteikts detalizēts regulējums, savukārt pašvaldība par saviem budžeta līdzekļiem nodrošina tādus SB pakalpojumus, pēc kuriem pašvaldībā ir pieprasījums. Saskaņā ar normatīvajiem aktiem pašvaldības var nodrošināt šādus sociālos pakalpojumus:

1. **Aprūpes mājās pakalpojumi;**
2. **Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju sniegtie pakalpojumi,** no tiem:
 - 2.1. ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pilngadīgām personām sniegtie pakalpojumi;
 - 2.2. ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju bērniem sniegtie pakalpojumi;
3. **Patversmju un naktspatversmju sniegtie pakalpojumi;**
4. **Dienas aprūpes centru sniegtie pakalpojumi,** no tiem:
 - 4.1. dienas aprūpes centru sniegtie pakalpojumi personām ar GRT;
 - 4.2. dienas aprūpes centru sniegtie pakalpojumi personām ar fiziska rakstura traucējumiem;
 - 4.3. dienas aprūpes centru sniegtie pakalpojumi bērniem ar invaliditāti;
 - 4.4. dienas aprūpes centru sniegtie sociālie pakalpojumi bērniem no trūcīgām ģimenēm un ģimenēm, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi;
 - 4.5. dienas aprūpes centru sniegtie pakalpojumi pensijas vecuma personām;
 - 4.6. pārējie dienas aprūpes centru sniegtie pakalpojumi;
5. **Krīzes centru sniegtie, krīzes tālruņa un uzticības tālruņa nodrošinātie pakalpojumi:**
 - 5.1. krīzes centru sniegtie pakalpojumi;
 - 5.2. krīzes tālruņa un uzticības tālruņa nodrošinātie pakalpojumi;

¹⁴ Sākotnējais ziņojums ir pievienots kā atsevišķs sējums.

¹⁵ Starpziņojums ir pievienots kā atsevišķs sējums.

6. **Servisa dzīvokļa nodrošinātie pakalpojumi** (personām ar smagiem FT);
7. **Grupu mājas (dzīvokļa) nodrošinātie pakalpojumi** (personām ar GRT);
8. **Specializēto darbnīcu nodrošinātie pakalpojumi** (personām ar redzes un dzirdes invaliditāti, personām ar GRT);
9. **Personām pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas nodrošinātie sociālie pakalpojumi;**
10. **Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no psihoaktīvām vielām atkarīgām personām;**
11. **Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem;**
12. **Pusceļa mājas pakalpojums;**
13. **Sociālās rehabilitācijas pakalpojums no vardarbības cietušām pilngadīgām personām;**
14. **Sociālās rehabilitācijas pakalpojums vardarbību veikušām pilngadīgām personām.**

Uzskaitījumā no 10. līdz 14.punktam minētos valsts finansētos SB pakalpojumus nepieciešamības gadījumā var sniegt arī pašvaldības, ja ar valsts garantēto apjomu nepietiek vai ir radušies citi apstākļi. Piemēram, Liepājā pašvaldība finansē no saviem līdzekļiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus no psihoaktīvām vielām atkarīgām personām.

Pētījumā netika padziļināti analizēti normatīvais regulējums pakalpojumam institūcijā un valsts finansētajiem SB pakalpojumiem.

38 izvēlētajās pašvaldībās sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtību, t.sk., pabalstus, kas tiek novirzīti sociālo pakalpojumu apmaksai, reglamentē 91 pašvaldību saistošie noteikumi (atsevišķi netika uzskaitīti šo saistošo noteikumu grozījumi, kas ir noformēti kā atsevišķi saistošie noteikumi) (skatīt 2.pielikuma "Starpziņojums" Pielikumu Nr. 2). Analizējot apkopoto informāciju, tika konstatēts, ka pilnīgi visās šajās pašvaldībās ir vismaz viens vai vairāki sociālos pakalpojumus reglamentējoši saistošie noteikumi, bet pašvaldībām ir atšķirīga pieeja sociālo pakalpojumu normatīvajam regulējumam:

- ir pašvaldības, kas visu piedāvāto sociālo pakalpojumu regulējumu ir ietvērušas vienos saistošajos noteikumos (piemēram, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Valmiera);
- ir pašvaldības, kam papildus vispārējiem sociālo pakalpojumu reglamentējošiem saistošajiem noteikumiem, ir atsevišķi apstiprināti aprūpes mājās pakalpojumam saistošie noteikumi (piemēram, Amatas novads, Dagdas novads, Mazsalacas novads, Ozolnieku novads);
- Baltinavas un Nīcas pašvaldībās vienīgais sociālais pakalpojums, kam ir apstiprināti saistošie noteikumi, ir aprūpes mājās pakalpojumam;
- Aizputes, Kandavas, Rojas, Rugāju, Saldus, Sējas u.c. pašvaldībās ar saistošajiem noteikumiem tiek regulēta kārtība, kādā pašvaldības sniedz palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā. Sējas novadā šie ir vienīgie saistošie noteikumi, kas skar sociālos pakalpojumus;
- Ventspilī ir izstrādāti saistošie noteikumi kārtībai, kā tiek ierīkoti "pandusi" (uzbrauktuves) un pacēlāji personām ar kustību traucējumiem mājokļa vides

pieejamībai, Bauskas novadā ar saistošajiem noteikumiem nosaka kārtību, kā šim pakalpojumam tiek piešķirts pabalsts.

Ziņojuma autoru sagatavotajā datu bāzē apkopotā informācija (skatīt 2.pielikuma “Starpziņojums” Pielikumu Nr. 3) par 38 pašvaldībām, kas tika izvēlētas padziļinātai analīzei, liecina, ka:

- gandrīz visās pašvaldībās tiek sniegts kāds sociālais pakalpojums bez atbilstoša normatīvā regulējuma, un tas tiek balstīts uz vispārējiem principiem, kas noteikti Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, MK noteikumos vai arī sociālais pakalpojums tiek piešķirts ar īpašu domes lēmumu, piemēram, 29.09.2016. Baltinavas novada domes lēmums (8§) “Par V.L. ieviešanu ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā un sociālā pakalpojuma apmaksu” un (9§) “Par A.V. ieviešanu ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā un sociālā pakalpojuma apmaksu”.
- aprūpes mājās pakalpojums ar pašvaldību saistošajiem noteikumiem tiek regulēts 36 pašvaldībās, bet faktiski sniegts 34 pašvaldībās. Šim pakalpojumam nav izstrādāti saistošie noteikumi Sējas un Krāslavas novados. Sējas novadā šis pakalpojums netiek sniegts, bet Krāslavas novadā iedzīvotājiem tiek sniegts un tiek piešķirts arī aprūpes pabalsts, savukārt Dundagas, Rugāju un Kocēnu novados šim pakalpojumam ir izstrādāts normatīvais regulējums, bet tas netiek sniegts.
- 28 pašvaldību saistošajos noteikumos ir iekļauti ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju sniegtie pakalpojumi (Aizputes novadā saistošie noteikumi ir izstrādes stadijā) (faktiski minētais pakalpojums tiek sniegts visās 38 pašvaldībās).
- patversmju pakalpojumu saskaņā ar saistošajiem noteikumiem var saņemt visu lielo pilsētu, kā arī Alūksnes, Dobeles, Talsu un Tukuma novadu iedzīvotāji (faktiski pakalpojums tiek sniegts 16 pašvaldībās).
- DAC pakalpojumi ir minēti 14 pašvaldību saistošajos noteikumos un krīzes centra pakalpojumi 10 pašvaldību saistošajos noteikumos (faktiski DAC pakalpojums tiek sniegts 21 pašvaldībā un krīzes centra pakalpojums 12 pašvaldībās).
- Servisa dzīvokļa nodrošinātie pakalpojumi (personām ar smagiem funkcionāliem traucējumiem) ir minēti Tērvetes un Jūrmalas pašvaldību saistošajos noteikumos, grupu mājas (dzīvokļa) nodrošinātie pakalpojumi (personām ar garīga rakstura traucējumiem) – 5 pašvaldību saistošajos noteikumos, bet specializēto darbnīcu pakalpojumi (personām ar redzes un dzirdes invaliditāti, personām ar garīga rakstura traucējumiem) ir minēti tikai Jūrmalas saistošajos noteikumos (faktiski servisa dzīvokļa pakalpojums tiek sniegts 1 pašvaldībā, GrM – 6 pašvaldībās un specializēto darbnīcu pakalpojums – 3 pašvaldībās).
- 9 pašvaldību saistošajos noteikumos ir minēts, ka tiek sniegts psihologa pakalpojums. Faktiski šis pakalpojums ir pieejams gandrīz visās pašvaldībās.
- 9 pašvaldību saistošajos noteikumos ir minēts, ka tiek nodrošināti SR atkarīgām personām (faktiski, balstoties uz pieejamiem datiem, šis pakalpojums tiek sniegts 1 pašvaldībā).

- SR vardarbībā cietušiem un SR vardarbību veikušiem ir minēta attiecīgi 5 un 4 pašvaldību saistošajos noteikumos (faktiski šos pakalpojumus ir saņēmuši klienti attiecīgi 21 un 13 pašvaldībās). SR vardarbībā cietušiem pēc personas pieprasījuma tiek nodrošināta pašvaldībā, kur tā tiek pieprasīta.
- Krāslavas novada pašvaldībai nav saistošo noteikumu par sociālajiem pakalpojumiem, kaut arī faktiski šajā pašvaldībā tiek finansēti divi sociālie pakalpojumi - aprūpes mājās pakalpojums un pakalpojums institūcijā. Arī Sējas novadā nav izstrādāti saistošie noteikumi sociālajiem pakalpojumiem, vienīgais pašvaldības pirktais sociālais pakalpojums ir pakalpojums institūcijā. Lai arī šim pakalpojumam nav izstrādāts normatīvais regulējums, detalizēta informācija par šī pakalpojuma saņemšanas un samaksas kārtību ir pieejama pašvaldības interneta vietnē.

Ir virkne citu pašvaldību nodrošinātu **sociālo pakalpojumu, kas ir definēti pašvaldību saistošajos noteikumos** (pašvaldības iniciatīva), piemēram, sociālo dzīvokļu izīrēšana, iedzīvotāju nodrošināšana ar pagaidu dzīvojamo telpu krīzes situācijās, higiēnas pakalpojumi, specializētā autotransporta pakalpojums, Portidžas agrīnās korekcijas apmācības pakalpojums bērniem u.c.

Indikatīvās kopsakarības ir sekojošas:

- 17 pašvaldību saistošajos noteikumos ir minēts, ka tiek sniegti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, konkrēti nenorādot pakalpojuma saņēmēju grupu,
- 6 pašvaldību saistošajos noteikumos ir minēts, ka tiek veidotas atbalsta un pašpalīdzības grupas (faktiski pakalpojums tiek sniegts vismaz 7 pašvaldībās),
- 9 pašvaldību saistošajos noteikumos ir minēts, ka tās nodrošina psihologa pakalpojumus (faktiski šis pakalpojums tiek sniegts praktiski visās pašvaldībās),
- 13 pašvaldību saistošajos noteikumos ir minēts, ka tās izīrē sociālos dzīvokļus un nodrošina personas ar pagaidu mājokli,
- 13 pašvaldību saistošajos noteikumos ir minēts, ka dažādām sociāli mazaizsargātām grupām ir pieejami higiēnas pakalpojumi, t.i., dušas, veļas mazgāšanas vai citi tamlīdzīgi pakalpojumi (detalizētākai informācijai skatīt 2.pielikuma "Starpziņojums" Pielikumu Nr.3).

Pašvaldībās arī tiek sniegta virkne **sociālo pakalpojumu, kas nav definēti pašvaldību saistošajos noteikumos**, bet par kuriem informācija ir atrodama pašvaldību mājaslapās un/vai pašvaldību speciālisti paši tos atzīmēja aptaujas ietvaros.

Vairākas pašvaldības ir norādījušas, ka tajās tiek nodrošināti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, bet to veidi nav minēti pašvaldību saistošajos noteikumos.

3 pašvaldībās ir izveidoti dienas centri, kuru darbību neregulē attiecīgā novada saistošie noteikumi. Piemēram, Aizkraukles novadā sociālā dienesta vadībā darbojas gan dienas centrs personām ar īpašām vajadzībām, gan dienas centrs bērniem no sociāli mazaizsargātām ģimenēm. Savukārt Aizputes novadā darbojas Sociālā dienesta struktūrvienība "Daudzfunkcionālais sociālo pakalpojumu centrs", kas vienkopus apvieno novada nevalstisko organizāciju telpas, krīzes istaba, dienas centru bērniem un jauniešiem ar īpašām vajadzībām, dienas centru, kurā dienas laikā tiek nodrošināta sociālā rehabilitācija,

sociālo prasmju attīstība, izglītošana un brīvā laika pavadīšanas iespējas. Šāds daudzfunkcionālais centrs ir izveidots arī Preiļos.

Pašvaldībās ir sociālie pakalpojumi, kuri nav definēti pašvaldību saistošajos noteikumos, jo ir pieejami vai ir bijuši pieejami uz noteiktu laiku kāda sociālā projekta ietvaros, piemēram, Bauskas novadā ģimenes asistenta pakalpojums, bērnu emocionālās audzināšanas programma, atbalsta grupas bērniem un jauniešiem no riska ģimenēm, atbalsta grupa vecākiem no riska ģimenēm, vai Ozolnieku novadā aprūpes pakalpojums bērniem ar invaliditāti līdz 4 gadiem un “atelpas brīža” pakalpojums bērniem ar invaliditāti līdz 18 gadiem projekta “Atver sirdi Zemgalē” ietvaros (detalizētākai informācijai skatīt 2.pielikuma “Starpziņojums” Pielikumus Nr. 4 un 5).

Vairākās pašvaldībās tiek piešķirti **pabalsti, kurus paredzēts novirzīt sociālo pakalpojumu apmaksai, t.i.:**

- pabalsts aprūpes mājās pakalpojuma nodrošināšanai (8 pašvaldībās), kurās ir pieejams arī aprūpes mājās pakalpojums,
- pabalsts sociālās rehabilitācijas mērķu sasniegšanai, t.i., lai novērstu vai mazinātu invaliditātes, darbnespējas, brīvības atņemšanas, soda izciešanas, atkarības vai vardarbības un citu faktoru izraisītās negatīvās sociālās sekas klienta dzīvē, nodrošinātu sociālā statusa atgūšanu un iekļaušanos sabiedrībā (6 pašvaldībās),
- pabalsts mājokļa pielāgošanai personām, kuras pārvietojas riteņkrēslā (2 pašvaldībās),
- pabalsts novada bērniem un trūcīgām vai maznodrošinātām pilngadīgām personām klīniskā psihologa apmeklējuma apmaksai (1 pašvaldībā),
- ikgadējs pabalsts rehabilitācijai Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem 25,00 euro kalendārajā gadā (1 pašvaldībā) (skatīt 2.pielikuma “Starpziņojums” Pielikumu Nr. 6).

Rezumējot iepriekš minēto, var secināt, ka:

- visās izvēlētajās pašvaldībās ir vismaz viens vai vairāki sociālos pakalpojumus reglamentējoši saistošie noteikumi. Pašvaldībām ir atšķirīga pieeja attiecībā uz sociālo pakalpojumu normatīvo regulējumu, t.i., vairākas pašvaldības, (piemēram, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Valmiera) visu piedāvāto sociālo pakalpojumu regulējumu ir ietvērušas vienos saistošajos noteikumos, dažas pašvaldības, (piemēram, Amatas novads, Dagdas novads, Mazsalacas novads, Ozolnieku novads) papildus vispārējiem sociālos pakalpojumus reglamentējošiem saistošajiem noteikumiem, ir atsevišķi apstiprinājušas saistošos noteikumus aprūpes mājās pakalpojumam, Baltinavas un Nīcas pašvaldībās vienīgais sociālais pakalpojums, kam ir apstiprināti saistošie noteikumi, ir aprūpes mājās pakalpojums.
- Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, citos likumos un MK noteikumos uzskaitītie sociālo pakalpojumu veidu nosaukumi tiek konsekventi lietoti pašvaldību saistošajos noteikumos, ir vienāds to nosaukums un saturs. Taču tiem sociālajiem pakalpojumiem, kurus neregulē šie iepriekšminētie normatīvie akti, pašvaldībās tiek izmantoti dažādi nosaukumi. Līdz ar to, lai tiktu ievērota konsekvence sociālo pakalpojumu veidu nosaukumos, kas ļautu identificēt sociālā pakalpojuma veida formu un saturu, vēlams ieviest vienotu sociālo pakalpojumu sarakstu, tajā definējot gan sociālā pakalpojuma nosaukumu, gan saturu, kas

izslēgtu iespēju, ka dažādās pašvaldībās viens un tas pats sociālais pakalpojums tiek nosaukts dažādi.

- Vairākās pašvaldībās, piemēram, Ozolnieku novads, Bauskas novads, Tērvetes novads, ir izstrādāti saistošie noteikumi, kas reglamentē pabalstu saņemšanu, kurus persona var izmantot SB pakalpojumu apmaksai, piemēram, pabalsts aprūpes mājās pakalpojuma nodrošināšanai, pabalsts sociālās rehabilitācijas mērķu sasniegšanai, pabalsts novada bērniem un trūcīgām vai maznodrošinātām pilngadīgām personām klīniskā psihologa apmeklējuma apmaksai.
- Pašvaldības sniedz virkni SB pakalpojumu, kas nav reglamentēti pašvaldību saistošajos noteikumos, piemēram, Aizkraukles, Aizputes, Preiļu pašvaldībās ir izveidoti dienas centri personām ar īpašām vajadzībām, bet pašvaldībā nav saistošo noteikumu par šī SB pakalpojuma sniegšanu.
- Nevienā no izvēlētajām 38 pašvaldībām nav saistošo noteikumu par visiem DI ietvaros sniedzamajiem SB pakalpojumiem (skatīt 2.pielikumu “Starpsiņojums”).

3.2 Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu stratēģiskā plānošana

Gan domnīcu diskusijas, gan izpētes process kopumā deva iespēju identificēt būtisku problēmu - nozarē kopumā trūkst stratēģisko uzstādījumu par ilgtermiņa mērķiem sociālo pakalpojumu attīstībai, t.i., tiek īstenots sociālo pakalpojumu sniegšanas process bez uzstādījuma par konkrēta rezultāta sasniegšanu, nav informācijas par SB pakalpojumu pēctecību.

Fokusgrupu diskusiju dalībnieki – eksperti norāda, ka LM nepieciešams definēt katra SB pakalpojuma mērķus un kvalitatīvos rezultātīvos rādītājus, lai jebkuram procesā iesaistītajam ir skaidrība un vienota izpratne, kāds ir SB pakalpojuma vēlamais sasniedzamais rezultāts un kāda ir konkrētā SB pakalpojuma pievienotā vērtība.

Tāpat eksperti norādīja, ka pašvaldībās šobrīd nav nodalīta SB pakalpojumu plānošanas, satura definēšanas, finanšu plānošanas, procesa organizācijas, izpildes un kontroles funkcijas, piemēram, tiek plānots SB pakalpojums, definēts tā saturs, piešķirts SB pakalpojuma nodrošināšanai finansējums, nodrošināta tā sniegšana un tas viss tiek veikts/uzraudzīts vienas pašvaldības ietvaros. It īpaši tas novērojams novados ārpus pilsētām, kur SD kapacitāte ir ierobežota. Lai no tā izvairītos, ir nepieciešams nodalīt SB pakalpojuma plānošanas procesu no SB pakalpojuma izpildes, t.sk., institucionāli, lai neveidotos situācija, ka SB pakalpojums tiek plānots, balstoties uz pašvaldības interesēm, domājot, kādas ir pašvaldības iespējas un vēlmes to izpildīt, nevis respektējot iedzīvotāju vajadzības. Pastāvošā kārtība kavē pārmaiņas SB pakalpojuma organizācijā un neveicina SB pakalpojuma pieejamību un attīstību.

SB pakalpojumi pārsvarā tiek finansēti no valsts un pašvaldības budžetiem, veidojot “divu maku” principu, kas neveicina finansējuma izlietojuma lietderīgumu un efektivitāti. Valsts un pašvaldību budžeta līdzekļus efektīvāk būtu iespējams pārvaldīt, tos administrējot, sadalot un uzraugot vienkopus, t.i., pašvaldībās. Tādējādi tiktu likvidēts “divu maku” princips. Pašvaldības ir tuvāk SB pakalpojuma saņēmējam un labāk zina tā intereses un var novērtēt SB pakalpojumu piemērotību un efektivitāti. Turklāt, ir nepieciešams panākt ekonomiski izvērstu lēmumu pieņemšanu attiecībā uz SB pakalpojumu sniegšanu, jo,

piemēram, kā rāda prakse, pašvaldībās dienas aprūpes centru vai citu SB pakalpojumu izmaksas bieži vien nav pilnībā nošķirtas no pārējo pašvaldības funkciju izmaksām. Līdz ar to veidojas situācija, ka pašvaldība nevar identificēt, cik tai izmaksā konkrētais SB pakalpojums.

Šobrīd pašvaldībās esošā SB pakalpojumu piešķiršanas un saņemšanas kārtība, neveicina uz personu vērstu domāšanas principu ievērošanu un attiecīgi, personas vajadzībām atbilstošu SB pakalpojumu sniegšanu, plānošanu un attīstību. Paralēli iepriekš minētajam, ir nepieciešama pakāpeniska virzība uz SB pakalpojumu nodrošināšanas modeli, kas ļautu plānot SB pakalpojumu saņemšanu atbilstoši katras personas individuālajām vajadzībām, kā tas ir, piemēram, individuālā budžeta modelī, rīcībspējīgām un lemtspējīgām personām (ar izņēmumiem) ar noteiktu individuālo SB pakalpojumu apjomu un ar efektīvu motivācijas mehānismu, vienlaikus maksimāli izvairoties no līdzekļu fiziskas piešķiršanas konkrētai personai. Lai šo SB pakalpojumu nodrošināšanas modeli varētu ieviest, nepieciešamas izmaiņas arī normatīvajā regulējumā. Turklāt individuālā budžeta modelis atrisinātu “divu maku” principa problēmu, SB pakalpojumu apmaksātājs būtu pašvaldība, t.sk., no valsts budžetam piekritīgā finansējuma.

3.3 Mērķa grupu vajadzību pēc sabiedrībā balstītiem sociāliem pakalpojumiem analīze

Pētījuma ietvaros ir raksturotas SB pakalpojumu mērķa grupas, norādot kādus SB pakalpojumus tās var saņemt, kāds ir šo mērķa grupu lielums un cik liels īpatsvars no tām ir saņēmis SB pakalpojumus. Balstoties uz ekspertu fokusgrupu diskusiju un SD aptaujas rezultātiem, pētījumā ir raksturoti principi, pēc kādiem SD iniciē un ievieš SB pakalpojumus pašvaldībās.

Informācija par pašvaldību finansētiem SB pakalpojumiem un to mērķa grupām (informācija par mērķa grupām tiek lietota, lai, izmantojot statistiskos un citus pieejamos datus, iespējami precīzāk aprēķinātu potenciālo attiecīgā SB pakalpojuma saņēmēju skaitu un attiecīgi plānotu SB pakalpojumu sniegšanu) ir atspoguļota 4.tabulā. Sākotnējā ziņojumā tika nedefinētas SB pakalpojumu mērķa grupas un aprēķināts šo mērķa grupu lielums (detalizētai informācijai skatīt 1. pielikumu “Sākotnējais ziņojums”).

Pašvaldību finansētie SB pakalpojumi un to mērķa grupas

Nr. p.k.	Pašvaldību finansētie SB pakalpojumi	
	SB pakalpojums	SB pakalpojuma mērķa grupas -potenciālie šī SB pakalpojuma saņēmēji ¹⁶
1	Aprūpes mājās pakalpojums	Pilngadīgas personas ar I un II grupas invaliditāti Bērni ar invaliditāti Personas vecumā virs 85 gadiem
2	Patversmju pakalpojums	Trūcīgas personas
3	DAC pakalpojums	Personas ar FT, t.sk. bērni Personas virs darbības vecuma Trūcīgas personas Ģimenes, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana
4	Krīzes centru pakalpojums	Ģimenes, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana
5	Servisa dzīvokļa pakalpojums	Pilngadīgas personas ar I un II grupas invaliditāti (izņemot personas ar GRT)
6	GrM pakalpojums	Pilngadīgas personas ar GRT, kurām ir noteikta invaliditāte
7	Specializēto darbnīcu pakalpojums	Pilngadīgas personas ar GRT, dzirdes un redzes invaliditāti
8	SR personām pēc soda izciešanas	Ieslodzījumu vietās esošās personas
9	SR atkarīgajām personām	Gada laikā ārstētās personas, kam ir psihiski un uzvedības traucējumi psihoaktīvo vielu lietošanas dēļ
10	SR no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem	No prettiesiskām darbībām cietušie bērni
11	Citi pakalpojumi <i>Piemēram, ģimenes asistents, atbalsta ģimenes un atbalsta grupas pakalpojums, dažādi SR pakalpojumi, tehnisko palīgīdzekļu pakalpojums, dažādu speciālistu individuālās konsultācijas.</i>	Dažādas

Avots: Pašvaldību pārskati un pašvaldību SD sniegtā informācija par SB pakalpojumiem

Lai pārlicinātos, vai iepriekšminētos SB pakalpojumus var saņemt tikai tās mērķa grupas, kas norādītas 4. tabulā, vai arī patiesais mērķa grupu klāsts ir plašāks, pašvaldību aptaujā tika padziļināti pētīts, kādām grupām SD ikdienā nodrošina šos SB pakalpojumus. Veiktās SD aptaujas rezultāti norāda, ka pašvaldības SB pakalpojumus sniedz plašākam mērķa grupu klāstam, nekā sākotnēji statistikas analīzē identificēts. Piemēram, psihologa pakalpojumu, pēc aptaujas rezultātiem, faktiski var saņemt gandrīz visas aptaujas analīzē iekļautās mērķa grupas.¹⁷ Tāpat liels skaits dažādu mērķa grupu saņem arī aprūpes mājās pakalpojumu. Tas varētu būt skaidrojams ar to, ka, lai nodrošinātu šo SB pakalpojumu dažādām mērķa grupām, nav nepieciešama īpaša šī SB pakalpojuma pielāgošana katrai no tām (infrastruktūra, tehniskais aprīkojums un speciālisti), kā arī aprūpes mājās pakalpojums vēsturiski ir viens no pirmajiem SB pakalpojumiem, kas tika attīstīts/sniegts pašvaldībās.

Jāņem vērā, ka aptaujas rezultāti sniedz apkopojošu informāciju par visām 38 pašvaldībām, tādēļ situācija dažādās pašvaldībās ir atšķirīga. Ir pašvaldības, kas SB

¹⁶ Pētījuma laikā konstatēts, ka saskaņā ar pašvaldību saistošajiem noteikumiem SB pakalpojumu var saņemt arī citas klientu grupas.

¹⁷ Aptaujas analīzē padziļināti tika skatītas un izdalītas šādas mērķa grupas, kopskaitā 16: Pilngadīgas personas ar GRT, bērni ar GRT, pilngadīgas personas ar FT, bērni ar FT, pilngadīgas personas ar invaliditāti, bērni ar invaliditāti, personas ar redzes traucējumiem, personas ar dzirdes traucējumiem, bērni bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni, personas, kas cietušas no vardarbības, personas, kas atkarīgas no psihoaktīvām vielām, krīzes situācijā nonākušās personas, personas, kas atgriezušās no ieslodzījuma vietas, bezpajumtnieki vai personas bez noteiktas dzīves vietas, CTU, pensijas vecuma personas

pakalpojumus nodrošina lielam skaitam mērķa grupu, un ir pašvaldības, kas tos sniedz tikai dažām mērķa grupām. Piemēram, psihologa pakalpojumu Talsu novada, Preiļu novada, Saldus novada un Tukuma novada pašvaldības piedāvā 15 - 16 analīzē iekļautajām mērķa grupām. Savukārt, Aizkraukles novada, Skrīveru novada, Rojas novada un Aizputes novada pašvaldības psihologa pakalpojumu piedāvā vienai analīzē iekļautajai mērķa grupai – visbiežāk tās ir krīzes situācijā nonākušas personas.¹⁸

Pēc pētījumā veiktās 38 pašvaldību SD aptaujas secināms, ka pašvaldības vislielāko SB pakalpojumu klāstu piedāvā personām ar GRT, pilngadīgām personām ar invaliditāti un personām ar FT, kā arī krīzes situācijā nonākušām personām. Arī aptaujātie pakalpojumu sniedzēji (31 pakalpojuma sniedzējs) lielāko klāstu SB pakalpojumus piedāvā tieši personām ar GRT un pilngadīgām personām ar invaliditāti. Tādējādi varētu secināt, ka personas ar GRT un personas ar invaliditāti ir mērķa grupas, kurām visbiežāk tiek veidoti dažādi SB pakalpojumi un kurām tādējādi ir lielākās iespējas pretendēt uz SB pakalpojumu saņemšanu.¹⁹ Taču jāņem vērā, ka SB pakalpojumu daudzveidība nenozīmē, ka personai ar GRT vai FT SB pakalpojums ir pieejamāks. Aptauju rezultāti liecina, ka neviens no DI ietvaros sniedzamajiem SB pakalpojumiem, kurus nodrošina pašvaldības pilngadīgām personām ar GRT un bērniem ar FT faktiski netiek nodrošināts visās aptaujā iekļautajās pašvaldībās. No minētajiem SB pakalpojumiem tieši mērķa grupai – pilngadīgas personas ar GRT, visbiežāk tiek nodrošināts DAC, tas tika nodrošināts 7 pašvaldībās no 38 izvēlētajām pašvaldībām (skatīt 2.pielikumu “Starpziņojums”). Tāpat ir jāņem vērā, cik klientus spēj apkalpot pakalpojumu sniedzējs, kāda ir SB pakalpojumu fiziskā pieejamība u.c. faktori.

28 no 38 pašvaldībām pētījuma ietvaros iesniedza statistikas datus par pilngadīgu personu ar GRT un / vai bērnu ar FT skaitu, kas 2016. gadā ir saņēmušas SB pakalpojumus. Attiecīgi 2016. gadā pilngadīgas personas ar GRT veidoja kopskaitā 3,6% no SB pakalpojumus saņēmušajiem unikālajiem klientiem, savukārt bērni ar FT veidoja 2,2% no SB pakalpojumus saņēmušajiem unikālajiem klientiem.²⁰ Pašvaldības, sniedzot informāciju par SB pakalpojumu saņēmēju skaitu (gan kopskaitu, gan sadalījumā pēc dzimumiem un vecumiem u.c. griezumiem), norādīja, ka neveic sociālo pakalpojumu un to saņēmēju skaita, t.sk., personu ar GRT un personu ar FT, uzskaiti sistēmā SOPA. Līdz ar to iepriekšminētā informācija nav uzskatāma par korektu, bet tā tomēr sniedz priekšstatu par aptuvenu SB pakalpojumu saņēmēju - pilngadīgu personu ar GRT un bērnu ar FT skaitu. Tāpēc, lai nākotnē varētu veikt datus balstītu nozares attīstības tendenču analīzi, izmantojot šo

¹⁸ 38 pašvaldību SD aptauja

¹⁹ 38 pašvaldību SD aptauja

²⁰ 38 pašvaldību sniegtie statistikas dati par finansētajiem SB pakalpojumiem pašvaldībā.

Informāciju par SB pakalpojumu unikālajiem klientiem - bērniem ar FT ir sniegušas 23 pašvaldības, 15 pašvaldības ir norādījušas atzīmi “0”, kas var nozīmēt to, ka šo mērķa grupu personas SB pakalpojumus nav saņēmušas vai arī šāda informācija pašvaldībā nav apkopota.

Informāciju par SB pakalpojumu unikālajiem klientiem – pilngadīgām personām ar GRT ir sniegušas 28 pašvaldības, 10 pašvaldības ir norādījušas atzīmi “0”, kas var nozīmēt to, ka šo mērķa grupu personas SB pakalpojumus nav saņēmušas vai arī šāda informācija pašvaldībā nav apkopota.

28 pašvaldībās, kas kopumā sniedza informāciju par šīm mērķa grupām, SB pakalpojumus ir saņēmušas 842 pilngadīgas personas ar GRT un 504 bērni ar FT, kuriem VDEĀK ir noteikusi invaliditāti.

informāciju stratēģisku lēmumu pieņemšanā, pašvaldībām būtu vēlams noteikta kā obligātu sociālo pakalpojumu un to saņēmēju skaita, t.sk., personu ar GRT un personu ar FT, uzskaiti sistēmā SOPA. Tas ir īpaši būtiski DI kontekstā, jo personas ar GRT un bērni ar FT ir DI attīstāmo SB pakalpojumu mērķa grupas.

Pētījuma ietvaros ir apkopota informācija par valsts finansētajiem SB pakalpojumiem un to mērķa grupām, kurus lielākajā daļā gadījumu pārrauga un nodrošina pašvaldību SD (skatīt 5. tabulu).

5. tabula

Valsts finansētie SB pakalpojumi un to mērķa grupas

Nr. p.k.	Valsts finansētie SB pakalpojumi	
	SB pakalpojums	SB pakalpojumu mērķa grupas - potenciālie šī SB pakalpojuma saņēmēji
1	DAC pakalpojums	Pilngadīgas personas ar GRT, kurām ir noteikta invaliditāte
2	GrM pakalpojums	Pilngadīgas personas ar GRT, kurām ir noteikta invaliditāte
3	SR personām ar redzes invaliditāti	Personas ar redzes invaliditāti, t.sk. bērni
4	SR personām ar dzirdes invaliditāti	Personas ar dzirdes invaliditāti, t.sk. bērni
5	SR bērniem, kas cietuši no prettiesiskām darbībām	Bērni, kas cietuši no prettiesiskām darbībām
6	SR CTU	Cilvēku tirdzniecības upuri
7	SR atkarīgajām personām	Gada laikā ārstētās personas, kurām ir psihiski un uzvedības traucējumi psihoaktīvo vielu lietošanas dēļ
8	SR pakalpojumi personām ar FT, Černobiļas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem, politiski represētajām personām, personām ar prognozējamu invaliditāti	Pilngadīgas personas ar invaliditāti, kas reģistrētas VSAA Personas vīrs darbības vecuma ar invaliditāti, kas reģistrētas VSAA un kuras ir nodarbinātas Uzskaitē esošie Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieki, Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku rezultātā cietušās personas bērni Politiski represēto personu skaits Personas, kurām noteikta prognozējama invaliditāte
9	Profesionālās piemērotības noteikšana	Personas, kuras VDEĀVK ir rekomendējusi profesionālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanai
10	Profesionālās rehabilitācijas pakalpojums	Personas, kuras VDEĀVK ir rekomendējusi profesionālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanai
11	Tehnisko palīgīdzekļu pakalpojums	Personas ar FT, t.sk. bērni
12	Vieglo automobiļu pielāgošana	Personas, kam VDEĀVK ir izsniegusi izziņas par medicīniskām indikācijām un speciāli pielāgota vieglā transportlīdzekļa nepieciešamību
13	Psihologa pakalpojums	Bērni, kuriem pirmreizēji noteikts bērns – invalīda statuss
14	Surdotulka pakalpojums	Personas ar dzirdes invaliditāti, t.sk., bērni
15	Asistenta pakalpojums	Pilngadīgas personas ar I un II grupas invaliditāti un bērni ar invaliditāti
16	Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no vardarbības cietušām pilngadīgām personām	Noziedzīgu nodarījumu rezultātā cietušo pilngadīgo personu skaits
17	Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbību veikušām pilngadīgām personām	Personu skaits, kas veikuši vardarbību

Avots: LM sniegtie dati

SB pakalpojumu mērķa grupu lielums

Pašvaldību finansētajos un līdzfinansētajos SB pakalpojumiem vislielākā mērķa grupa ir aprūpes mājās pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā uz pakalpojumu varēja pretendēt 133,8 tūkst. personas), DAC pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā uz pakalpojumu varēja pretendēt 196,7 tūkst. personas), patversmju pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā uz

pakalpojumu varēja pretendēt 89,8 tūkst. personas) un servisa dzīvokļa pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā uz pakalpojumu varēja pretendēt 82,3 tūkst. personas) (skatīt 6. tabulu).

Arī vislielākais klientu īpatsvars, kas ir saņēmis SB pakalpojumus no SB pakalpojuma mērķa grupas, ir krīzes centru pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā pakalpojumu saņēma 79% personas no mērķa grupas), DAC pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā pakalpojumu saņēma 13,2% personas no mērķa grupas) un aprūpes mājās pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā pakalpojumu saņēma 10,2% personas no mērķa grupas) (skatīt 6. tabulu).

Lielāks SB pakalpojumu saņēmēšu īpatsvars ir vidēja lieluma pašvaldībās (vid. 2014.-2016. gadā SB pakalpojumus saņēma 54,8% personas no mērķa grupas), un mazāks SB pakalpojumus saņēmēšu īpatsvars ir mazajās pašvaldībās (vid. 2014.-2016. gadā SB pakalpojumus saņēma 6,9% personas no mērķa grupas) (skatīt 3. pielikuma tabulu P1). Vērtējot atšķirības reģionos, secināms, ka lielākais SB pakalpojumus saņēmēšu īpatsvars ir RPR un KPR pašvaldībās (vid. 2014.-2016. gadā SB pakalpojumus saņēma 44,6% no RPR dzīvojošajiem potenciālajiem SB pakalpojumu saņēmējiem un 26,7% no KPR dzīvojošajiem potenciālajiem SB pakalpojumu saņēmējiem). Vismazākais SB pakalpojumus saņēmēšu īpatsvars ir LPR pašvaldībās (vid. 2014.-2016. gadā SB pakalpojumus saņēma 13,2% personas no mērķa grupas) (skatīt 3. pielikuma tabulu P2).

6. tabula

Pašvaldību finansēto SB pakalpojumu potenciālais saņēmēju skaits un SB pakalpojumus saņēmēšu personu īpatsvars

Nr. p.k.	SB pakalpojuma nosaukums	Potenciālais SB pakalpojumu saņēmēju skaits ²¹			SB pakalpojumu saņēmēšu personu īpatsvars pret potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaitu ²²		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016
1	2	2	4	5	6	7	8
1	Aprūpes mājās pakalpojums	128147	136678	136678	9,8%	10,6%	10,3%
2	Patversmju pakalpojums	104569	82361	82361	5,2%	6,7%	8,1%
3	DAC pakalpojums	209952	188288	191880	14,8%	12,6%	12,2%
4	Krīzes centru pakalpojums	1743	1641	1641	83,7%	74,5%	79,3%
5	Servisa dzīvokļa pakalpojums	79489	81905	85695	0,0%	0,0%	0,0%
6	GrM pakalpojums	22027	21787	22646	1,1%	1,1%	1,0%
7	Specializēto darbnīcu pakalpojums	32204	31832	33123	0,2%	0,2%	0,2%
8	SR personām pēc soda izciešanas	4745	4409	4409	0,1%	1,0%	0,0%
9	SR atkarīgām personām	8879	9149	9149	0,2%	5,4%	4,4%
10	SR no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem	_*	_*	_*	_*	_*	_*
11	Citi sociālie pakalpojumi	_*	_*	_*	_*	_*	_*

*Nav iespējams korekti noteikt mērķa grupas lielumu

Avots: Pašvaldību pārskati

²¹ Noteikts, ņemot vērā konkrētās mērķa grupas lielumu pēc pieejamās statistikas (mērķa grupas skatīt 3. tabulā). Detalizētu informācijas avotu raksturojumu skatīt Sākotnējā ziņojuma 2. tabulā.

²² Aprēķināts, dalot SB pakalpojumu saņēmēju skaitu ar potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaitu.

Kā secināms no 6. tabulas datiem, SB pakalpojumus saņem salīdzinoši mazs īpatsvars personu no potenciālo saņēmēju skaita. Lai apzinātu, kādi ir šādas situācijas cēloņi, veiktajā 38 pašvaldību SD aptaujā, kā arī organizētajās fokusgrupu diskusijās, tika noskaidrots respondentu viedoklis par esošo situāciju SB pakalpojumu mērķa grupas apzināšanu un par iemesliem, kāpēc tiek atteikts piešķirt SB pakalpojumus.

Veikto fokusgrupu diskusiju rezultāti norāda, ka pašvaldību SD nereti nav informēti par visām viņu teritorijā dzīvojošām personām – SB pakalpojumu potenciālajiem saņēmējiem. Biežākais iemesls tam ir informācijas aprites trūkums starp dažādām ministrijām un to padotības iestādēm, kā arī starp dažādām iestādēm pašvaldības teritorijā. Tāpat pētījumā ir konstatēts, ka SB pakalpojumi personai dažādu iemeslu dēļ tiek atteikti. Biežākie SB pakalpojuma atteikuma iemesli ir pakalpojuma sniedzēju trūkums un ierobežotais SB pakalpojuma finansējums. Vairākos gadījumos atteikuma iemesli ir arī klientu vietu skaita ierobežojums, personas agresīva vai nepieņemama rīcība, personas neatbilstība MK noteikumiem, personas motivācijas trūkums un nevēlēšanās saņemt SB pakalpojumu, transporta nepieejamība, kā arī pakalpojuma sniedzēja nespēja nokomplektēt grupas.²³

Valsts finansētos un līdzfinansētos SB pakalpojumos vislielākā mērķa grupa ir tādiem SB pakalpojumiem kā SR personām ar FT, Černobiļas seku likvidēšanas dalībniekiem, politiski represētiem (vid. 2014. – 2016. gadā uz pakalpojumu varēja pretendēt 122,8 tūkst. personas), asistenta pakalpojumam (vid. 2014. – 2016. gadā uz pakalpojumu varēja pretendēt 111,2 tūkst. personas) un tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumam (vid. 2014. – 2016. gadā uz šo pakalpojumu varēja pretendēt 39,9 tūkst. personas).²⁴

Vislielākais SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars no mērķa grupas ir SR pakalpojumam personām ar dzirdes invaliditāti (vid. 2014. – 2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 44,3% personas no mērķa grupas), tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumam (vid. 2014. – 2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 42,4% personas no mērķa grupas), surdotulka pakalpojumam personām ar dzirdes invaliditāti (vid. 2014. – 2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 42,3% personas no mērķa grupas), profesionālās rehabilitācijas pakalpojumam (vid. 2014. – 2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 27,1% personas no mērķa grupas). Savukārt vismazākais SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars no mērķa grupas ir psihologa pakalpojumam (vid. 2014. – 2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 0,3% personas no mērķa grupas), vieglo automobiļu pielāgošanai (vid. 2014. – 2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 0,2% personas no mērķa grupas) un DAC pakalpojumam personām ar GRT (vid. 2014. – 2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 0,3% personas no mērķa grupas) (skatīt 7. tabulu).

Salīdzinot valsts finansēto SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvaru no potenciālās mērķa grupas dažāda lieluma pašvaldībās, secināms, ka pēc iedzīvotāju skaita lielākās pašvaldībās ir lielāks SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars no mērķa grupas (skatīt 3. pielikuma tabulu P3). Lielāks SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars ir arī RPR pašvaldībās (vid. 2014. – 2016. gadā SB pakalpojumus saņēma 20,5% personas no mērķa grupas). Pārējos reģionos SB pakalpojumu saņēmēju personu īpatsvars ir būtiski zemāks (skatīt 3. pielikuma tabulu P4).

²³ 38 pašvaldību SD aptaujas rezultāti

²⁴ Mērķa grupas lielums noteikts, balstoties uz 4. tabulā minēto informāciju – pieejamo statistiku par potenciālajiem šī pakalpojuma saņēmējiem.

No iepriekš veiktās analīzes gan par valsts, gan par pašvaldību finansētiem SB pakalpojumiem secināms, ka lielākas iespējas saņemt valsts un pašvaldību finansētus SB pakalpojumus ir lielajās pašvaldībās un RPR pašvaldībās. Tāpat lielākas iespējas saņemt kādu no SB pakalpojumiem ir personām ar GRT un pilngadīgām personām ar FT.

7. tabula

Valsts finansēto SB pakalpojumu potenciālais saņēmēju skaits un SB pakalpojumus saņēmušo personu īpatsvars

Nr. p.k.	SB pakalpojuma nosaukums	Potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaits (mērķa grupas lielums) ²⁵			SB pakalpojumu saņēmušo īpatsvars pret potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaitu ²⁶		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016
1	2	9	10	11	12	13	14
1	DAC pakalpojums	22 027	21 787	22 646	0,2%	0,4%	0,4%
2	GrM pakalpojums	22 027	21 787	22 646	0,4%	0,4%	0,3%
3	SR personām ar redzes invaliditāti	8 940	8 726	9 089	5,4%	5,8%	4,3%
4	SR personām ar dzirdes invaliditāti	2 208	2 227	2 291	42,2%	45,6%	45,0%
5	SR prettiesiskās darbībās cietuši bērni	.*	.*	.*	.*	.*	.*
6	SR CTU	.*	.*	.*	.*	.*	.*
7	SR atkarīgajām personām	8 879	9 149	10 154	0,7%	0,7%	0,8%
8	SR personām ar FT, Černobiļas seku likvidēšanas dalībniekiem, politiski represētiem	123 137	124 684	120 683	2,4%	2,8%	3,0%
9	Profesionālās piemērotības noteikšana	4 656	1 649	1 450	8,8%	22,0%	17,9%
10	Profesionālās rehabilitācijas pakalpojums	4 656	1 649	1 450	12,4%	32,0%	37,0%
11	Tehnisko palīgīdzekļu pakalpojums	39 183	38 186	42 258	42,8%	43,7%	40,8%
12	Vieglo automobiļu pielāgošana	8 951	9 981	10 614	0,2%	0,2%	0,3%
13	Psihologa pakalpojums	1 039	921	948	0,1%	0,2%	0,5%
14	Surdotulka pakalpojums	2 208	2 227	2 291	52,8%	55,6%	56,0%
15	Asistenta pakalpojums	108 145	110 319	115 076	6,6%	8,4%	8,3%
16	SR vardarbībā cietuši	.*	.*	.*	.*	.*	.*
17	SR vardarbības veicējiem	.*	.*	.*	.*	.*	.*

* Nav iespējams korekti noteikt mērķa grupas lielumu

Avots: LM sniegtie dati par 2014. - 2016. gadu

SB pakalpojumu iniciēšana un ieviešana

Analizējot to, kā tiek iniciēti un ieviesti SB pakalpojumi pašvaldībās, pēc pētījumā veiktās 38 pašvaldību SD aptaujas secināms, ka visbiežāk tas notiek vai nu personai vērstos SD un pieprasot SB pakalpojumu, vai pašvaldībai veicot personas vajadzību izpēti.²⁷ Taču vienlaikus jāņem vērā, ka vienotas dažādu iestāžu informācijas platformas trūkuma dēļ un personu datu aizsardzības dēļ SD un pakalpojumu sniedzēji nereti nav informēti par visiem

²⁵ Noteikts, ņemot vērā konkrētās mērķa grupas lielumu pēc pieejamās statistikas (mērķa grupas skatīt 5. tabulā). Detalizētu informācijas avotu raksturojumu skatīt Sākotnējā ziņojuma 1. tabulā.

²⁶ Aprēķināts, dalot SB pakalpojumu saņēmušo skaitu ar potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaitu.

²⁷ 38 pašvaldību SD aptaujas rezultāti

viņu teritorijā esošajiem potenciālajiem SB pakalpojumu saņēmējiem, kuriem varētu būt nepieciešami SB pakalpojumi.

Kā norāda fokusgrupu diskusiju dalībnieki, pirmkārt, trūkst sadarbības starp LM, VM, šo ministriju padotības iestādēm, pašvaldību SD un pakalpojumu sniedzējiem. Ņemot vērā personu datu aizsardzības regulējumu, pašvaldību SD rīcībā nav pieejami VM padotības iestāžu rīcībā esošie dati par personām, kurām ir FT vai citas veselības problēmas. Nav pieejama informācija par šādu personu dzīvesvietas adresi un kontaktinformāciju, lai SD darbinieki vai pakalpojumu sniedzēji ar potenciālajiem SB pakalpojumu saņēmējiem varētu sazināties. Šo apsvērumu dēļ par saviem potenciālajiem SB pakalpojumu saņēmējiem pašvaldības SD uzzina brīdī, kad personas pašas ir vērsušās SD, vai par personu ziņo viņas tuvinieks vai kaimiņš.²⁸ Tāpēc pašvaldībās būtu nepieciešams izstrādāt rīcības plānu, kā visefektīvāk atrast un uzrunāt potenciālos SB pakalpojumu saņēmējus. Labs resurss informācijas pieejamības uzlabošanai varētu būt ģimenes ārsts, kurš sniegtu pašvaldību SD informāciju par ģimenes stāvokli un tās problēmām. Lai ieviestu šādu sistēmu, nepieciešamas izmaiņas normatīvajos aktos, kas paredz tiesības un kārtību, kādā ģimenes ārsts nodotu šo informāciju SD.

Otrkārt, ņemot vērā personu datu aizsardzības regulējumu, SD nevar pakalpojumu sniedzējiem sniegt SD rīcībā esošo informāciju par klientiem. Tā rezultātā pakalpojuma sniedzēji nevar “pa tiešo” uzrunāt potenciālos SB pakalpojumu saņēmējus. Savukārt SD darbinieki ne vienmēr klientu informē par iespēju doties pie konkrētā pakalpojumu sniedzēja, lai “pa tiešo” no viņa iegādātos SB pakalpojumu.²⁹

Turpinot analīzi par to, kā tiek **iniciēti un ieviesti** SB pakalpojumi pašvaldībās, vairāku pašvaldību gadījumā būtiska loma jaunu SB pakalpojumu attīstībā ir pakalpojumu sniedzējiem, jo lielā daļā gadījumu iniciatīva attīstīt vai paplašināt SB pakalpojumu klāstu nāk tieši no viņiem. Modelis, kā šādos gadījumos norit jauna SB pakalpojuma ieviešana, visbiežāk ir šāds: pakalpojuma sniedzēji piedāvā SB pakalpojuma saturu un nosaka to sniegšanai nepieciešamās izmaksas, attiecīgi tālāk pašvaldība pārskata un koriģē SB pakalpojuma saturu un izmaksas, un SB pakalpojums tiek aprobēts pašvaldībā un pēc aprobēšanas izvērtējuma – ieviests. Ņemot vērā, ka NVO bieži ir veidotas tā, lai pārstāvētu konkrētu mērķa grupu intereses, un tāpēc zina, kas konkrētajai personai ir nepieciešams un kādas metodes strādā efektīvāk, šādai SB pakalpojuma iniciēšanai un ieviešanai ir zināmas priekšrocības.

Vairāki jauni SB pakalpojumi ir tikuši ieviesti pašvaldībās, izmantojot ES struktūrfondu vai citu ārvalstu instrumentu finansējumu. Kā norāda eksperti pētījumā veiktajās diskusijās, ir bijuši gadījumi, kad tiek izveidots kvalitatīvs un klientiem nepieciešams SB pakalpojums, savukārt pēc projekta uzraudzības perioda beigām šī SB pakalpojuma sniegšana tiek izbeigta, jo pašvaldības nav gatavas finansēt jaunizveidoto SB pakalpojumu finanšu trūkuma dēļ.

²⁸ Fokusgrupu diskusiju rezultāti

²⁹ Fokusgrupu diskusiju rezultāti

3.4 Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu piedāvājuma analīze

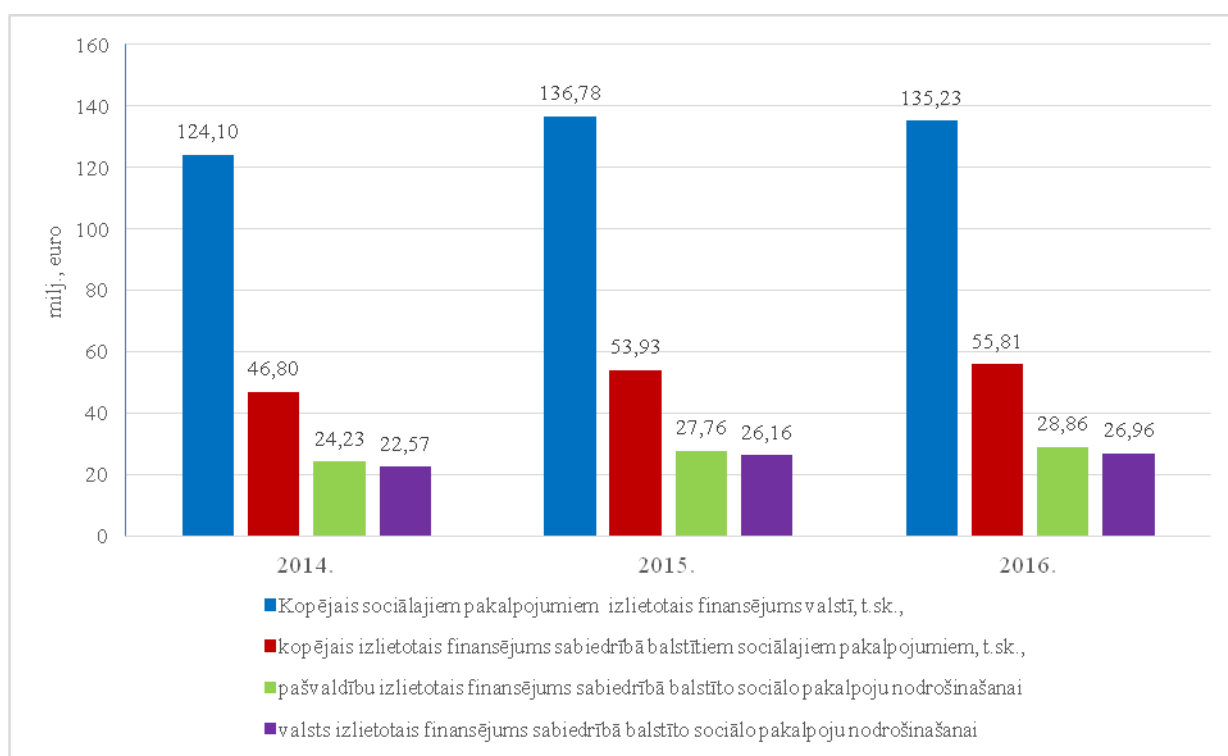
SB pakalpojumu piedāvājuma analīze ietver informāciju par to:

- kurus SB pakalpojumus sniedz pašvaldības,
- kurus SB pakalpojumus saņem lielākais klientu skaits,
- kuriem SB pakalpojumiem tiek izlietots lielākais finansējums,
- kuri SB pakalpojumi esošajā situācijā ir nepietiekami attīstīti,
- kādi principi būtu jāievēro SB pakalpojumu sniegšanā.

Kopējais SB pakalpojumu nodrošināšanai izlietotais finansējums 2016. gadā pret 2014. gadu ir pieaudzis, tai skaitā ir pieaudzis gan valsts, gan pašvaldību izlietotais finansējums SB pakalpojumu nodrošināšanai (skatīt 1. attēlu). SB pakalpojumiem izlietotais finansējums 2014. gadā sastādīja 38% no kopējā sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma, 2015. gadā - 39% un 2016. gadā - 41%. No SB pakalpojumiem izlietotā finansējuma visos gados nedaudz lielāks ir pašvaldību izlietotais finansējums (skatīt 1. attēlu).

1. attēls

Sociālajiem pakalpojumiem un sabiedrībā balstītiem pakalpojumiem izlietotais finansējuma sadalījums pa finansējuma veidiem

Avots: Pašvaldību pārskati par 2014., 2015. un 2016. gadu, LM sniegtā informācija

Vismaz viens **pašvaldību finansēts** SB pakalpojuma veids 2014.gadā tika nodrošināts 104 no 119 pašvaldībām, 2015. gadā 105 no 119 pašvaldībām un 2016. gadā 107 no 119 pašvaldībām.³⁰ Tikmēr pakalpojums institūcijā 2014. gadā tika nodrošināts visās 119

³⁰ Pašvaldību pārskatu dati

pašvaldībās, 2015.gadā – 118 pašvaldībās (tas netika nodrošināts Apes novadā) un 2016. gadā – atkal visās 119 pašvaldībās.³¹ Ja vērtē pēc pašvaldību skaita, kas nodrošina SB pakalpojumus vai pakalpojumu institūcijā, secināms, ka joprojām pašvaldībās attīstītāks ir pakalpojums institūcijā, nevis SB pakalpojumi, kas vērsti uz klienta dzīvi sabiedrībā. Taču, neskatoties uz to, pozitīvi vērtējams, ka šo gadu laikā ir pieaudzis to pašvaldību skaits, kas tomēr finansē kādu no SB pakalpojumiem.

No kopējiem pašvaldību budžeta izdevumiem 2016. gadā³² sociālo pakalpojumu finansēšanai tika novirzīti 3,0% jeb 68 274 304 euro no 2 257 181 714 euro. Savukārt 2015. gadā³³ – šim mērķim tika novirzīti 2,9% un 2014.gadā - 2,4 %. SB pakalpojumu finansēšanai 2016. gadā tika novirzīti 1,3% jeb 28 856 133 euro no 2 257 181 714 euro, attiecīgi 2015. gadā – 1,1%, 2014 – 0,9%.

Vērtējot pašvaldības finansēto sociālo pakalpojumu saņēmēju skaitu un sociālajiem pakalpojumiem izlietoto finansējumu, secināms, ka lielāks sociālo pakalpojumu saņēmēšu skaits ir SB pakalpojumiem, savukārt vairāk finansējums ir izlietots pakalpojumam institūcijā. SB pakalpojumu saņēmēšu klientu skaitu vidēji 2014. – 2016. gadā veidoja 67,5 tūkst. personas jeb 88,2% no visiem sociālos pakalpojumus saņēmēšajiem klientiem (attiecīgi pakalpojumu institūcijā saņēma 9,1 tūkst. personas jeb 11,8%) (skatīt 2. attēlu). Izlietotais finansējums SB pakalpojumiem vidēji 2014. – 2016. gadā veidoja 27,0 milj. euro (pakalpojumam institūcijā – 39,7 milj. euro³⁴ (skatīt 2. attēlu). Tātad secināms, ka pakalpojums institūcijā vidēji uz vienu pakalpojuma saņēmēju izmaksā būtiski vairāk nekā SB pakalpojumi. Jāņem vērā, ka saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālas palīdzības likumā noteikto, sākumā sociālie pakalpojumi jānodrošina klienta dzīvesvietā vai iespējami tuvu tai, un tikai tad, ja šāds pakalpojumu apjoms nav pietiekams, tiek nodrošināts pakalpojums institūcijā. Tātad tikai gadījumā, ja ar SB pakalpojumiem nav iespējams nodrošināt klientu pamatvajadzības, klientam tiek nodrošināts pakalpojums institūcijā.

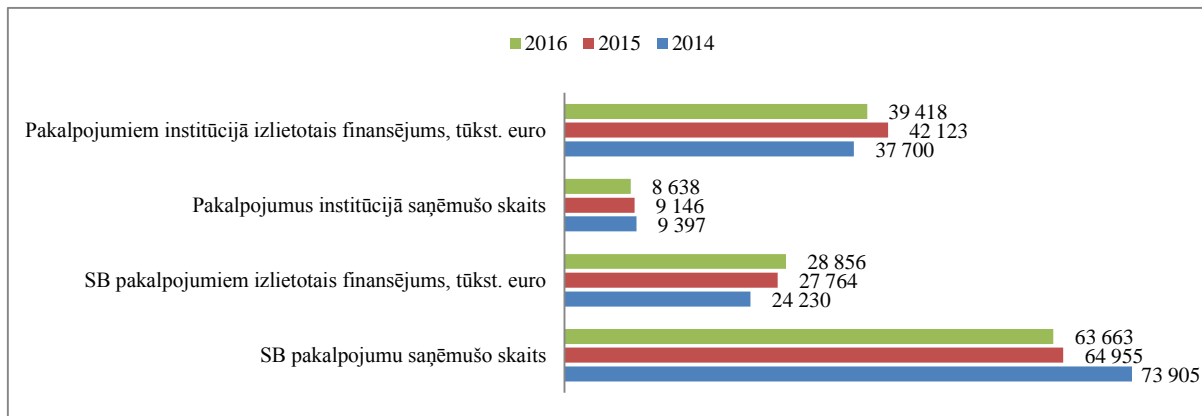
³¹ Pašvaldību pārskatu dati

³² Valsts Kase - Mēneša pārskats par konsolidētā kopbudžeta izpildi (Izpilde no gada sākuma - operatīvie dati), "Oficiālais mēneša pārskats - 2016.gada janvāris-decembris"

³³ Valsts Kase – Saimnieciskā gada pārskats par valsts budžeta izpildi un pašvaldību budžetiem – "Kopsavilkums par pašvaldību pamatbudžeta izpildi 2015.gadā" un 2014.gadā - izpilde pēc uzkrāšanas principa

³⁴ Skatīt Sākotnējā ziņojuma 2. un 5. attēlu

**Pašvaldību finansēto sociālo pakalpojumu saņēmēju skaits un tiem izlietotais finansējums
tūkst. euro**

Avots: Pašvaldību pārskati par 2014., 2015. un 2016. gadu

Attiecībā uz **valsts finansētiem** SB pakalpojumiem, kuru sniegšana ir uzticēta pašvaldību SD – vismaz vienu šādu valsts finansētu SB pakalpojumu 2014. – 2016. gadā sniedza visās 119 pašvaldībās.³⁵ Vienlaikus pētījumā secināts, ka lielā skaitā gadījumu pašvaldības nesniedz visus normatīvajos aktos noteiktos valsts finansētos SB pakalpojumus savā teritorijā (piemēram, SR pakalpojumu personām ar dzirdes vai redzes invaliditāti, SR atkarīgām personām u.c.), jo trūkst pakalpojuma sniedzēja vai ir nepietiekams potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaits, lai varētu attīstīt SB pakalpojumu. Tāpēc personām ir iespēja SB pakalpojumus saņemt citas pašvaldības teritorijā. Tas ir apgrūtināošs apstāklis gadījumos, kad transporta pieejamība ir slikta, jo attālumš un nepieciešamība meklēt transporta risinājumu nemotivē personas saņemt SB pakalpojumus.³⁶

³⁵ Analizēti šādi SB pakalpojumi, par kuriem bija pieejami statistikas dati pašvaldību griezumā: "Pakalpojums "Valsts līdzfinansējums dienas aprūpes centru personām ar garīga rakstura traucējumiem izveidošanas un uzturēšanas izdevumu segšanai", "Pakalpojums "Valsts līdzfinansējums grupu mājas (dzīvokļa) personām ar garīga rakstura traucējumiem izveidošanas un uzturēšanas izdevumu segšanai", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar redzes invaliditāti", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar dzirdes invaliditāti", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi bērniem, kas cietuši no prettiesiskām darbībām", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi cilvēku tirdzniecības upuriem", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no psihoaktīvajām vielām atkarīgām personām - bērniem un pieaugušiem", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar funkcionālajiem traucējumiem darbaspējīgā vecumā, Černobiļas atomelektrostācijas avārijas seku invaliditāti likvidēšanas dalībniekiem un avārijas rezultātā cietušajām personām, politiski represētajām personām, personām ar prognozējamu invaliditāti", "Pakalpojums "Profesionālās piemērotības noteikšana personām ar invaliditāti vai ar prognozējamu invaliditāti", "Profesionālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar invaliditāti vai prognozējamu invaliditāti", "Tehnisko palīglikdzekļu pakalpojumi", "Pakalpojums "Vieglo automobiļu pielāgošana personu ar invaliditāti vajadzībām", "Psihologa pakalpojumi personām līdz 18 gadiem, kurām pirmreizēji noteikta invaliditāte un kuras dzīvo ģimenē, kā arī to likumiskajiem pārstāvjiem", "Surdotulka pakalpojumi personām ar dzirdes invaliditāti izglītības programmas apguvei un saskarsmes nodrošināšanai ar citām juridiskām un fiziskām personām", "Asistenta pakalpojumi pašvaldībās", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no vardarbības cietušām pilngadīgām personām", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbību veikušām pilngadīgām personām"

³⁶ Fokusgrupu diskusiju rezultāti

No 2014.-2016. gadam no visiem gan valsts, gan pašvaldību nodrošināto sociālo pakalpojumu saņēmējiem kopā vid. gadā 13% saņēma pakalpojumu institūcijā un 87% saņēma SB pakalpojumus.³⁷ (skatīt 3. pielikuma P8. tabulu).

Salīdzinot datus par pašvaldību finansētajiem SB pakalpojumiem un valsts finansētajiem SB pakalpojumiem pašvaldībās, secināms, ka pašvaldībās biežāk ir attīstīti un faktiski tiek nodrošināti valsts finansētie SB pakalpojumi. Taču, ja vērtē pēc SB pakalpojumu saņēmēju skaita un SB pakalpojumiem izlietoto līdzekļu kopapjoma, tad secināms, ka pašvaldību SB pakalpojumus saņem lielāks klientu skaits un tam tiek izlietoti vairāk finanšu līdzekļi nekā valsts finansētajiem SB pakalpojumiem. Valsts finansētos SB pakalpojumus vidēji 2014. – 2016. gadā ir saņēmušas 36,0 tūkst. personas, kamēr pašvaldības finansētus SB pakalpojumus vidēji šajā laika periodā ir saņēmušas 67,5 tūkst. personas³⁸. Valsts SB pakalpojumiem vidēji 2014. – 2016. gadā ir izlietojusi 24,8 milj. euro, kamēr pašvaldības SB pakalpojumiem vidēji šajā laika periodā ir izlietojušas 27,0 milj. euro³⁹ (skatīt 8. tabulu).

8. tabula

Valsts un pašvaldību finansēto sociālo pakalpojumu saņēmēju skaits un šiem pakalpojumiem izlietotais finansējuma apjoms tūkst. euro

	2014	2015	2016
Pašvaldības finansēto sociālo pakalpojumu saņēmēju skaits, t.sk.	83 302	74 101	72 301
<i>SB pakalpojumi</i>	73 905	64 955	63 663
<i>Pakalpojums institūcijā</i>	9 397	9 146	8 638
Pašvaldības finansētajiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotais finansējums, tūkst. euro, t.sk.	61 930	69 887	68 274
<i>SB pakalpojumi</i>	24 230	27 764	28 856
<i>Pakalpojums institūcijā</i>	37 700	42 123	39 418
Valsts finansēto sociālo pakalpojumu saņēmēju skaits, t.sk.	39 806	42 482	43 505
<i>SB pakalpojumi</i>	33 333	36 115	37 347
<i>Pakalpojums institūcijā</i>	6 473	6 367	6 158
Valsts finansētajiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotais finansējums, tūkst. euro, t.sk.	62 170	66 893	67 818
<i>SB pakalpojumi</i>	22 570	26 164	25 631
<i>Pakalpojums institūcijā</i>	39 601	40 729	42 187

Avots: Pašvaldību pārskati un LM sniegtie dati par 2014., 2015. un 2016. gadu

³⁷ Norādīts visu SB pakalpojumu un pakalpojumu institūcijās saņēmēju kopskaits, nevis unikālo pakalpojumu saņēmēju skaits.

³⁸ Jāņem vērā, ka šie dati ir apkopoti par katru SB pakalpojumu veidu atsevišķi, pēc tam summējot tos kopā, tāpēc summa neatbilst unikālo SB pakalpojumu saņēmēju skaitu.

³⁹ Jāņem vērā, ka pieci SB pakalpojumi, ir tādi, ko finansē gan pašvaldība, gan valsts: SR atkarīgajām personām, SR no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem, GrM pakalpojums, DAC pakalpojums, psihologa konsultācijas. Tāpēc jāņem vērā, ka, ja netiek veikta precīza uzskaitē, pastāv risks, ka pašvaldības šajā finansējumā var ieskaitīt arī valsts finansējumu.

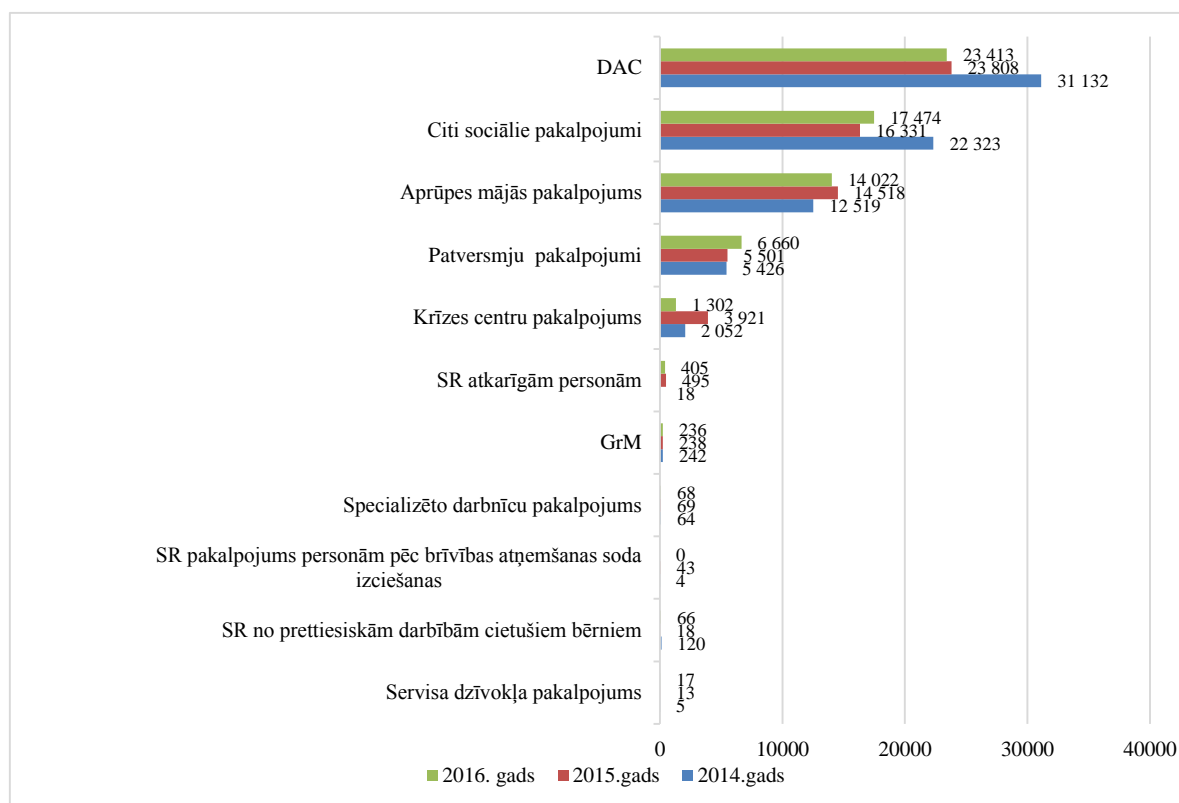
Pašvaldību finansētie SB pakalpojumi

Pēc pašvaldību pārskatiem, vislielākais pašvaldības finansēto SB pakalpojumus saņēmušo skaits vidēji 2014.-2016. gadā ir bijis DAC pakalpojumā (vidēji DAC pakalpojumu saņēmuši 26,1 tūkst. klientu) un aprūpes mājās pakalpojumā (vidēji aprūpes mājās pakalpojumu saņēmuši 13,7 tūkst. klientu). Liels norādīto klientu skaits bijis pašvaldību pārskata grupā “Citi sociālie pakalpojumi” (vidēji 2014.-2016. gadā SB pakalpojumus, kas reģistrēti šajā grupā, saņēmuši 18,7 tūkst. klientu, kas veido vidēji 28% no visiem pašvaldību klientiem, kas šajos gados saņēma SB pakalpojumus). Šajā grupā “Citi sociālie pakalpojumi” Pašvaldību pārskatos nav iespējams identificēt konkrētus SB pakalpojumu veidus. Taču, kā secināms pēc veiktās 38 pašvaldību SD aptaujas rezultātiem, grupā visbiežāk ietilpst tādi SB pakalpojumi kā atbalsta grupas, pašpalīdzības grupas, atbalsta personas un atbalsta ģimenes pakalpojumi, tehnisko palīgīdzekļu pakalpojums, dažāda veida SR pakalpojumi un speciālistu konsultācijas, kā arī dienas centru un higiēnas centru pakalpojumi.

Vismazākais pašvaldību finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaits pārskata gados bijis servisa dzīvokļu pakalpojumā (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēmuši 12 klienti), SR no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēmuši 68 klienti) un SR personām pēc soda izciešanas (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēmuši 24 klienti) (skatīt 3. attēlu).

3. attēls

Pašvaldību finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaits

Avots: Pašvaldību pārskati par 2014., 2015. un 2016. gadu

Apkopojot informāciju par pašvaldībās sniegtajiem SB pakalpojumiem, tika konstatēts, ka pašvaldību pārskatos identificēt pilngadīgu personu ar GRT un bērnu ar FT pakalpojumu saņēmēju skaitu ir iespējams tikai atsevišķiem SB pakalpojumiem.

SB pakalpojumu saņēmēju bērnu skaits tiek izdalīts visiem pašvaldību pārskatos iekļautajiem SB pakalpojumiem, bet identificēt tieši SB pakalpojumu saņēmēju bērnu ar FT skaitu ir iespējams tikai šādiem SB pakalpojumiem:

- DAC bērniem ar FT - 2014. gadā šo pakalpojumu saņēma 606 bērni, 2015. gadā 490 bērni un 2016. gadā 365 bērni. Citiem DAC veidiem nav iespējams identificēt tieši bērnu ar FT skaitu starp SB pakalpojumu saņēmējiem;
- servisa dzīvokļa nodrošinātie pakalpojumi (personām ar smagiem FT) - 2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 7 bērni, 2014. un 2015. gadā šo pakalpojumu nav saņēmis neviens bērns, taču šajā pakalpojumā no statistikas pārskatiem nav iespējams identificēt vai servisa dzīvokļa pakalpojums ir piešķirts bērnam, kuram ir FT, vai pilngadīgajam ģimenes loceklim, kuram ir FT, un bērns ir minētās ģimenes loceklis.

Vienīgie SB pakalpojumi pašvaldību pārskatos, kuriem var identificēt tieši SB pakalpojumu saņēmēju pilngadīgo personu ar GRT skaitu, ir:

- GrM pakalpojums - 2014. gadā to saņēma 242 personas, 2015. gadā 238, 2016. gadā 235 personas;
- pusceļa mājas pakalpojums - no 2014. - 2016. gadam šo pakalpojumu nav saņēmusi neviena persona;
- DAC personām ar GRT - 2014. gadā pakalpojumu saņēma 811 personas, 2015. gadā 1064 personas, 2016. gadā 954 personas;
- specializēto darbnīcu pakalpojums - 2014. gadā to saņēma 5 personas, 2015. gadā 69, 2016. gadā 68 personas

Specializēto darbnīcu pakalpojuma paredzētā saņēmēju mērķa grupa pašvaldību pārskatos ir personas ar redzes un dzirdes invaliditāti un personas ar GRT, bet pārskata gados šo pakalpojumu sniegušas 4 specializētās darbnīcas (2014.gadā - 3) un visās šīs pakalpojums ir nodrošināts tikai personām ar GRT.

Atsevišķiem SB pakalpojumiem pašvaldību pārskatos netiek izdalīts tieši pilngadīgo personu ar GRT skaits, piemēram, patversmes pakalpojums - pašvaldību pārskatos ir norādīts šī pakalpojuma saņēmēju personu kopskaits un netiek izdalītas personas ar GRT.

Analizējot SB pakalpojumu īpatsvaru pašvaldībās, ir novērojama pozitīva attīstības tendence – pārskata gados (2014.-2016. gadā) ir pieaudzis to pašvaldību skaits, kurās SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars veido vairāk nekā 50% no visu sociālo pakalpojumu saņēmēju skaita. 2014. gadā tāda bija 61 pašvaldība, savukārt 2016. gadā – 63 pašvaldības (skatīt 9. tabulu).

9. tabula

Pašvaldības finansēto SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars no kopējā pašvaldības finansēto sociālo pakalpojumu saņēmēju skaita

SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars	Pašvaldību skaits 2014. gadā	Pašvaldību skaits 2015. gadā	Pašvaldību skaits 2016. gadā
1	2	3	4

SB pakalpojumu saņēmumu īpatsvars	Pašvaldību skaits 2014. gadā	Pašvaldību skaits 2015. gadā	Pašvaldību skaits 2016. gadā
0-0,9%	15	15	12
1-24%	18	18	15
25-49%	25	21	29
50-74%	26	27	28
75-99%	35	37	35
100%	0	1	0
Kopā	119	119	119

Avots: Pašvaldību pārskati par 2014. – 2016. gadu

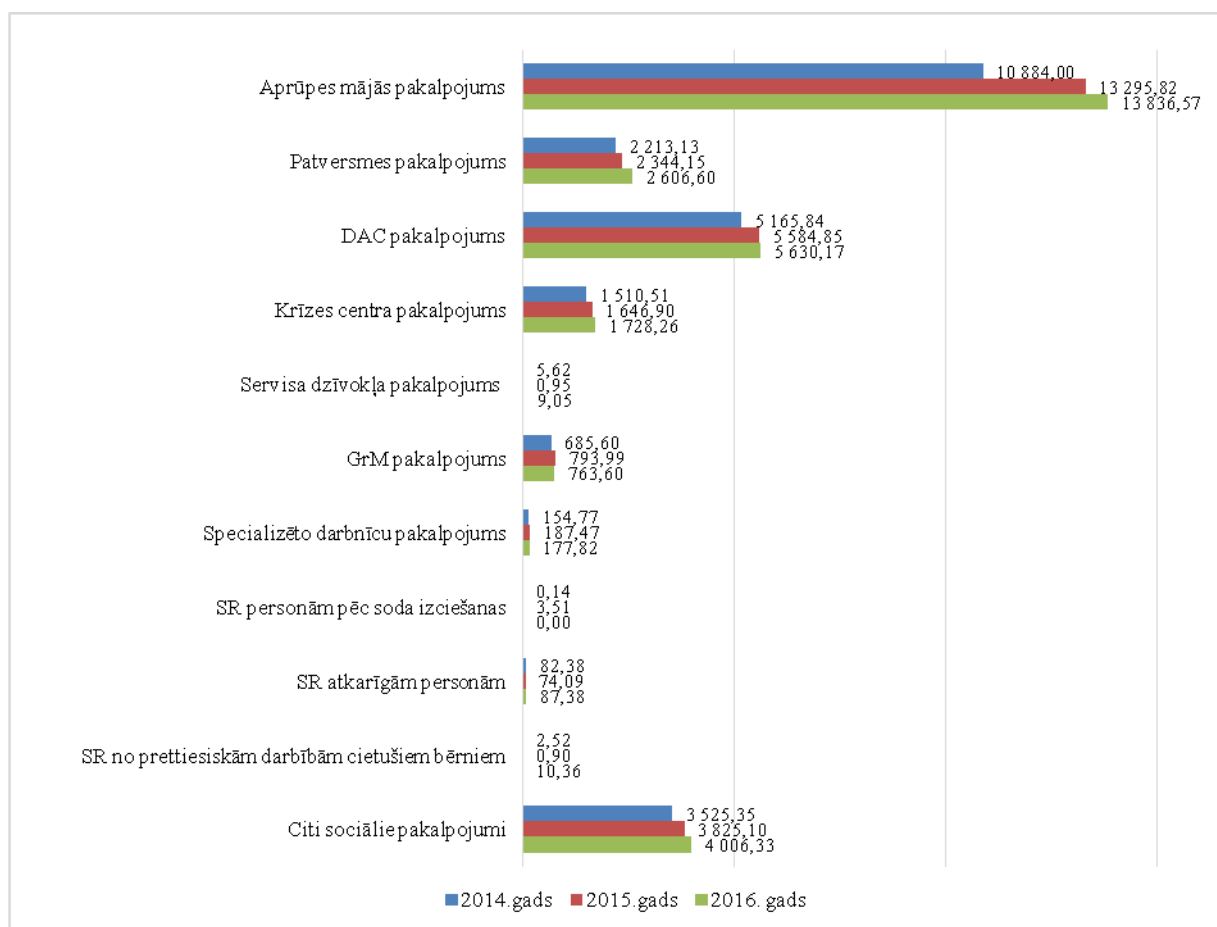
Analizējot iepriekš minētos datus pēc pašvaldību iedzīvotāju skaita, secināms, ka lielāks SB pakalpojumu saņēmēju skaita īpatsvars ir nacionālas nozīmes attīstības centros (vid. 2014.-2016. gadā SB pakalpojumu saņēmēji veido 88,7% no visu sociālo pakalpojumu saņēmējiem) un vidēja lieluma pašvaldībās (vid. 2014.-2016. gadā SB pakalpojumu saņēmēji veido 92,7% no visu sociālo pakalpojumu saņēmējiem). Mazāks SB pakalpojumu saņēmēju skaita īpatsvars ir mazajās pašvaldībās (vid. 2014.-2016. gadā SB pakalpojumu saņēmēji veido 59,4% no visu sociālo pakalpojumu saņēmējiem) (skatīt 3. pielikuma tabulu P5).

Analizējot SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvaru reģionālā griezumā, secināms, ka vairāk SB pakalpojumi ir attīstīti RPR pašvaldībās, jo tajās, salīdzinot ar citiem reģioniem, ir lielāks SB pakalpojumu saņēmumu klientu īpatsvars (vid. 2014.-2016. gadā SB pakalpojumu saņēmēji RPR veido 91,0% no visu sociālo pakalpojumu saņēmējiem), savukārt mazāks – LPR, ZPR un VPR pašvaldībās - attiecīgi SB pakalpojumu saņēmēji veido 79,1%, 79,4% un 80,0% no visu sociālo pakalpojumu saņēmējiem vid. 2014.-2016. gadā (skatīt 3. pielikuma tabulu P6).

Tādējādi secināms, ka pēc iedzīvotāju skaita mazajās pašvaldībās un LPR pašvaldībās ir gan mazāks SB pakalpojumu piedāvājums, gan sarežģītākas šo SB pakalpojumu saņemšanas iespējas, jo, kā secināts iepriekšējā apakšnodaļā, tieši mazajās pašvaldībās un LPR pašvaldībās ir mazāks to personu skaits, kas ir saņēmušas SB pakalpojumus, ja mēra pret šo SB pakalpojumu potenciālo mērķa grupu.

Vērtējot SB pakalpojumiem **izlietoto finansējumu**, visvairāk pašvaldības pārskata gados (2014.-2016. gadā) tērējušas DAC pakalpojumam un aprūpes mājās pakalpojumam. Aprūpes mājās pakalpojumam vidēji pārskata gados ir izlietots finansējums 12,7 milj. euro apmērā (tie ir 47,0% no kopējā pašvaldību izlietotā finansējuma SB pakalpojumu nodrošināšanai). Savukārt DAC pakalpojumam vidēji pārskata gados izlietots finansējums 5,5 milj. euro apmērā (20,3% no kopējā pašvaldību izlietotā finansējuma SB pakalpojumu nodrošināšanai) un grupai “Citi sociālie pakalpojumi” izlietotais finansējums vid. 2014.-2016. gadā bijis 3,8 milj. euro (tas veido 14% no kopējā pašvaldību izlietotā finansējuma SB pakalpojumu nodrošināšanai (skatīt 4. attēlu). Šiem SB pakalpojumiem ir izlietots lielākais finansējums, kas ir likumsakarīgi, jo šajās SB pakalpojumu grupās arī reģistrēts lielākais klientu skaits, kā secināts šīs apakšnodaļas sākumā (skatīt 4. attēlu).

Pašvaldības finansēto SB pakalpojumu nodrošināšanai izlietotais finansējums, tūkst. euro

Avots: Pašvaldību pārskati par 2014., 2015. un 2016. gadu

Pārskata gados (2014.-2016. gadā) finansējuma izlietojums vidēji uz vienu klientu gadā pašvaldību finansētajos SB pakalpojumos kopumā ir audzis - straujāk tiem SB pakalpojumiem, kurus pašvaldības nodrošina savās iestādēs, un būtiski lēnāk tiem SB pakalpojumiem, kurus pašvaldības ir iepirkušas. 2014.gadā finansējuma izlietojums pašvaldību iestāžu nodrošinātajos SB pakalpojumos vidēji uz vienu klientu gadā veidoja 222 euro, savukārt 2016.gadā finansējuma izlietojums SB pakalpojumos vidēji uz vienu klientu gadā veidoja 338 euro. Tātad laikā no 2014. līdz 2016. gadam finansējuma izlietojums SB pakalpojumiem, ko pašvaldības sniedz savās iestādēs, uz 1 klientu pieaudzis par 52,3% (salīdzinājumam pašvaldību iepirktajiem SB pakalpojumiem finansējuma pieaugums uz 1 klientu bijis 1,5%). (skatīt 9. tabulu). Vislielākais finansējuma izlietojums pašvaldību finansētajos SB pakalpojumos uz 1 klientu gadā ir bijis GrM pakalpojumam (vid. 4,1 tūkst. euro uz vienu personu), specializēto darbnīcu pakalpojumam (vid. 3,7 tūkst. euro uz vienu personu), krīzes centra pakalpojumam (vid. 1,4 tūkst. euro uz vienu personu) (skatīt 10. tabulu).

Pašvaldības finansētajiem SB pakalpojumiem izlietotais finansējums uz 1 klientu gadā sadalījumā pēc pakalpojuma sniedzēja statusa

Nr. p.k.	SB pakalpojuma nosaukums	Pašvaldību iestāžu nodrošināto SB pakalpojumu finansējums uz 1 klientu gadā (euro)			Pašvaldību iepirkto SB pakalpojumu finansējums uz 1 klientu gadā (euro)		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016
<i>1</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
1	Aprūpes mājās pakalpojums	615	673	668	1144	1141	1360
2	Patversmes pakalpojums	676	708	819	185	181	127
3	DAC pakalpojums	117	175	178	892	666	609
4	Krīzes centra pakalpojums	1120	1404	1534	489	246	1138
5	Servisa dzīvokļa pakalpojums	1124	73	0	0	0	3016
6	GrM pakalpojums	3676	4279	4366	2187	2653	2375
7	Specializēto darbinīcu pakalpojums	2247	4577	4233	2458	2540	2429
8	SR personām pēc soda izciešanas	36	82	0	0	0	0
9	SR atkarīgajām personām	0	137	216	2100	406	71
10	SR no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem	0	0	285	66	57	155
11	Citi sociālie pakalpojumi	126	200	209	308	363	285
	Vidēji Latvijā	222	317	338	701	670	712

Avots: Pašvaldību pārskati par 2014., 2015. un 2016. gadu

Aptaujājot 38 pašvaldību SD, tika pētīti jautājumi par to, kādas **institūcijas un organizācijas nodrošina pašvaldību klientiem SB pakalpojumu sniegšanu**, un kā pašvaldības piesaista pakalpojumu sniedzējus. Iegūtie aptaujas rezultāti apstiprina ekspertu diskusijās iegūtos rezultātus - esošajā situācijā vēl aizvien pašvaldībām ir vadošā loma SB pakalpojumu sniegšanā. Aptaujas rezultāti norāda, ka pusē gadījumu SB pakalpojumus sniedz pašas pašvaldības, t.sk., pašvaldību padotības iestādes un pašvaldības darbinieki. Retāk SB pakalpojumus sniedz NVO vai pašnodarbinātas personas. Gadījumos, kad SB pakalpojumus nesniedz pašvaldības iestāde, pašvaldības pakalpojumu sniedzējus visbiežāk piesaista, izmantojot informāciju no SPSR. Bieži pakalpojumu sniedzēji arī paši vēršas pašvaldībā ar sadarbības piedāvājumu, vai tiek veikts iepirkums, vai arī norit konsultācijas ar citām pašvaldībām par iespējamo pakalpojumu sniedzēju piesaisti.⁴⁰

Valsts finansētie SB pakalpojumi

Analizējot valsts finansēto SB pakalpojumu **saņēmēju skaitu**, secināms, ka vislielākais SB pakalpojumus saņēmušo skaits 2014.-2016. gadā ir bijis tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 16,9 tūkst. personas), asistentu pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 8,6 tūkst. personas) un SR personām ar FT, Černobiļas seku likvidēšanas dalībniekiem, politiski represētiem (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 3,4 tūkst. personas) (skatīt 5.

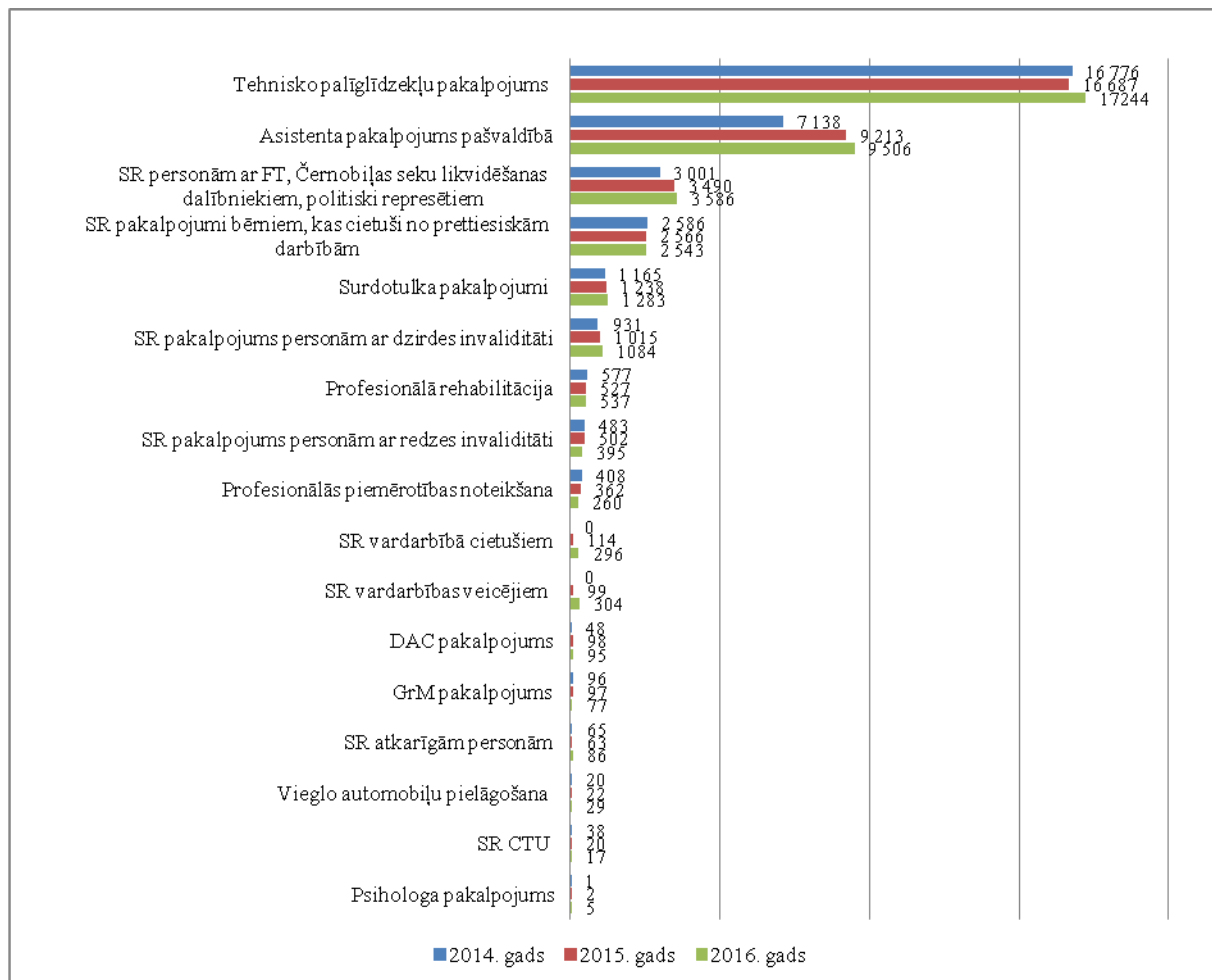
⁴⁰ 38 pašvaldību SD aptauja un SB pakalpojumu sniedzēju aptauja

attēlu). Šo trīs SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars kopā veido vidēji 80,8% no visu valsts finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaita 2014.-2016. gadā.

Vismazākais valsts finansēto SB pakalpojumu saņēmumu skaits pārskata gados bijis psihologa pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 3 personas), vieglo automobiļu pielāgošanas pakalpojumam (vid. 2014.-2016. šo pakalpojumu saņēma gadā 24 personas) un SR pakalpojumam CTU (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 25 personas) (skatīt 5. attēlu).

5. attēls

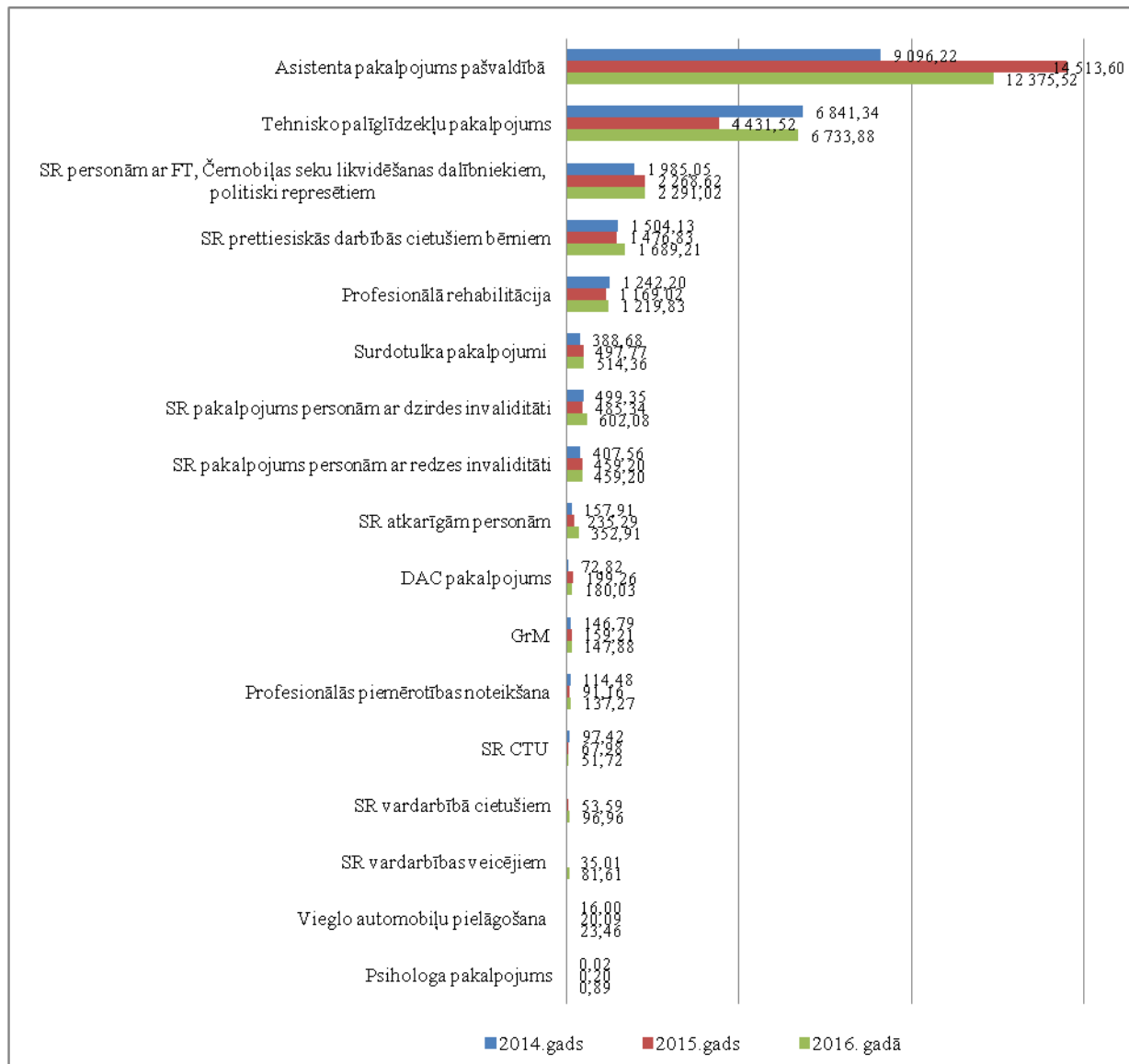
Valsts finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaits

Avots: LM sniegtie dati

Vērtējot SB pakalpojumiem **izlietoto finansējumu**, visvairāk pārskata gados valsts tērējusi asistenta pakalpojumam un tehnisko palīgīdzekļu pakalpojumam. Asistenta pakalpojumam vidēji 2014.-2016. gadā ir izlietots finansējums 12 milj. euro (tas veido 47,5% no kopējā valsts izlietotā finansējuma SB pakalpojumu nodrošināšanai). Tehnisko palīgīdzekļu pakalpojumam vidēji 2014.-2016. gadā ir izlietots finansējums 6,0 milj. euro (tas veido 23,7% no kopējā valsts izlietotā finansējuma SB pakalpojumu nodrošināšanai) (skatīt 6. attēlu). Šajos SB pakalpojumos pārskata gados bijis arī lielākais SB pakalpojumu saņēmēju skaits (skatīt 6. attēlu).

Valsts izlietotais finansējums SB pakalpojumu nodrošināšanai, tūkst. euro

Avots: LM sniegtie dati

3.5 Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas sistēmas analīze

Apakšnodaļā raksturota SB pakalpojumu finansēšanas sistēma un problēmas SB pakalpojumu finansēšanā, kas tika identificētas ar kvalitatīvām un kvantitatīvām analīzes metodēm domnīcās un aptaujās.

38 pašvaldību padziļinātās analīzes ietvaros tika secināts, ka galvenais SB pakalpojumu finansējuma avots ir pašvaldības finansējums. Vienlaikus, salīdzinot ar SD sniegtajām atbildēm, vairākums pakalpojumu sniedzēju norādīja, ka SB pakalpojumu nodrošināšanai galvenokārt tiek izmantoti ziedojumi. Pakalpojuma sniedzēji arī biežāk norādījuši, ka piesaista biedrību, fondu un organizāciju finansējumu, kā arī finansējumu no dažādiem projektiem. Par SB pakalpojumiem, ko nodrošina pakalpojumu sniedzēji, salīdzinot ar pašvaldības SD nodrošinātajiem SB pakalpojumiem, biežāk klienti maksā paši. Aptaujā iegūtā informācija norāda uz to, ka pakalpojumu sniedzēji SB pakalpojumu nodrošināšanā

biežāk piesaista finansējumu no ārējiem finanšu avotiem, nekā tas ir SD sniegtajiem SB pakalpojumiem. SD kā pakalpojuma sniedzējam atkarība no valsts un pašvaldību finansējuma SB pakalpojumu nodrošināšanā ir lielāka nekā pārējiem pakalpojumu sniedzējiem. Tas norāda uz to, ka pārējie pakalpojuma sniedzēji ir aktīvi privāto iniciatīvu realizētāji, un viņu loma SB pakalpojumu tirgū ir būtiska, un ietekme nebeidzas līdz ar pašvaldību finansēto SB pakalpojumu sniegšanu. Taču, neskatoties uz pakalpojumu sniedzēju aktivitāti, vēl aizvien pašvaldības pašas izvēlas sniegt SB pakalpojumus.

Samaksa par SB pakalpojumu sniegšanu visbiežāk tiek veikta:

- saskaņā ar pakalpojuma sniedzēja izrakstīto rēķinu un atskaiti par SB pakalpojuma izpildi,
- pamatojoties uz domes apstiprināto budžetu pašvaldības struktūrvienībai, kas sniedz SB pakalpojumus.

Lielā daļā gadījumu samaksa par SB pakalpojumiem tiek veikta pēc to faktiskās izpildes, kas savukārt ir apgrūtināošs un attīstību kavējošs faktors pakalpojumu sniedzējiem, kā secināms no ekspertu diskusijā pieaicināto pakalpojumu sniedzēju teiktā. Samaksa par sniegto SB pakalpojumu var tikt veikta pat mēnesi pēc tā sniegšanas. Tādos gadījumos pakalpojuma sniedzējiem rodas grūtības izmaksāt darbiniekiem darba algas “saprātīgā termiņā”, izņemot gadījumus, kad pakalpojumu sniedzējiem ir pieejami uzkrājumi. Samaksas kārtībā par SB pakalpojumu sniegšanu ir nepieciešamas izmaiņas, radot situāciju, ka par SB pakalpojumiem tiek veikta priekšapmaksā un / vai avansa maksājums mēneša vai gada sākumā.

Pētot, kā SD un pakalpojuma sniedzēji nosaka vienas vienības izmaksas, tika secināts, ka lielākajā skaitā gadījumu SD un pakalpojuma sniedzēji izmaksu vienību nosaka, balstoties uz izdevumu tāmi, būtiski retāk tiek izmantots “pakalpojumu grozs”⁴¹.

Stunda un diena kā izmaksu mērvienība SB pakalpojumos tiek izmantota visbiežāk, kas ir loģiska un pamatota izvēle aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumos, kurus klients saņem (tajā pavada) noteiktu laiku. Taču vienlaikus jānorāda, ka precīzāka un uz sasniedzamo rezultātu, t.i., klienta dzīves kvalitātes uzlabošanu, vairāk vērsta izmaksu mērvienība būtu sniegts SB pakalpojums, nevis SB pakalpojuma sniegšanā izlietotais laiks. Tas izslēgtu tos gadījumus, kad SB pakalpojuma sniegšanai “tiek tērēts laiks” procesam. Vienlaikus gan pāreja uz šādu izmaksu mērvienību visu SB pakalpojumu gadījumā prasītu godprātīgu rīcību no visiem pakalpojuma sniedzējiem, jo risks tādā gadījumā ir nekvalitatīvāka SB pakalpojuma sniegšana – iespējami mazāka laika daudzuma patērēšana klientam, lai ekonomētu resursus. Tāpēc nepieciešams rast līdzsvaru SB pakalpojumu finansēšanā starp izmaksu mērvienībām – sniegts SB pakalpojums un SB pakalpojuma sniegšanā izlietotais laiks.

⁴¹ Pakalpojumu grozs – SB pakalpojuma izmaksu noteikšanas metodika, kurā ietverts: 1) vienas vienības (dienas, stundas, grupas, konsultācijas, mēneša u.c.) izmaksas apmēra aprēķins, kas sastāv no SB pakalpojuma sniegšanas faktiskajām izdevumu pozīcijām, atbilstoši SB pakalpojuma saturam, 2) SB pakalpojuma plānotais saņēmēju skaits un 3) nepieciešamā finansējuma aprēķins.

Gan aptaujās, gan domnīcās eksperti atzina un uzsvēra, ka lielu īpatsvaru SB pakalpojumu izmaksās veido atlīdzība speciālistiem. Šis apstāklis norāda uz SB pakalpojumu lielo atkarību no darba tirgus situācijas, t.i., no darbaspēka pieejamības, minimālās darba algas izmaiņām, darbaspēka nodokļu izmaiņām. Šis ir būtisks izaicinājums SB pakalpojuma plānošanā pašvaldībām un, jo īpaši NVO. NVO un citiem pakalpojumu sniedzējiem, kuri SB pakalpojumus sniedz iepirkuma līguma ietvaros, ir liels izaicinājums spēt noturēt SB pakalpojuma izmaksas esošajā apjomā, nepasliktinot SB pakalpojuma kvalitāti, īpaši gadījumos, kad iepirkuma līgums tiek slēgts uz vairākiem gadiem. Vairāku gadu garumā SB pakalpojuma izmaksas var ietekmēt izmaiņas darbaspēka nodokļos, kas pēdējā laikā Latvijā ir plaši diskutētas un nemitīgi tiek plānotas izmaiņas šajā jomā. Lētāko cenu princips iepirkumos un konkurence “spiež cenas uz leju”, kā rezultātā tiek maksātas zemākas algas nozarē strādājošajiem. Tāpēc pakalpojumu sniedzēju elastība un iespēja iepirkuma cenu plānot ar rezervi ir apgrūtināta.

Turklāt aizvien izteiktāk sociālā sfēra saskaras ar kvalitatīva un profesionāla darbaspēka trūkumu – sarūk cilvēkkapitāls, turpretī nozarē strādājošajiem kvalifikācijas un kompetenču prasības aug. Pie sarūkoša darbaspēka piedāvājuma, pakalpojuma sniedzējiem ar zemām algām grūti piesaistīt nozarē atbilstošus speciālistus.

Attiecībā uz atbalsta apmēra noteikšanas kritērijiem dominē iepirkuma procedūra, kas paredz SB pakalpojuma cenas noteikšanu atbilstoši iepirkuma nosacījumiem. Ja atbalsts tiek sniegts SD funkciju ietvaros, tad atbalsta apmērs tiek noteikts ņemot vērā pašvaldības budžeta iespējas, atbilstoši saistošajiem noteikumiem, saskaņā ar kuriem atbalsta apmērs tiek balstīts uz klienta vajadzību izvērtēšanu vai pašvaldības noteiktu atbalsta apjomu.

Neraugoties uz sadaļā raksturotajām problēmām, attiecībā uz SB pakalpojumu izmaksu pietiekamību aptaujas un domnīcas dalībnieku viedokļi nebija krasi negatīvi, jo lielākā daļa tomēr uzskatīja, ka finansējums ir pietiekošs. Šāds redzējums, visticamāk, ir izskaidrojams ar finansējuma nepietiekami efektīvu izmantošanu, kā rezultātā liela daļa finansējuma netiek novirzīta SB pakalpojuma tiešai sniegšanai, bet, piemēram, administratīvo prasību izpildei.

3.6 Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu administrēšana un uzraudzība

Veicot pētījumu netika secināts, kura no SB pakalpojumu administrēšanas formām ir efektīvāka – pašvaldības SD vai pakalpojuma sniedzēja administrēta. Taču pēc ekspertu viedokļa secināms, ka SB pakalpojumu administrēšanu efektīvāk varētu nodrošināt tā iestāde, kas sniedz SB pakalpojumus. Pašvaldību SD būtu galvenokārt jābūt tiem, kuri plāno sociālo pakalpojumu stratēģiju un attīstību, kā arī novērtē sasniegtos rezultātus, bet SB pakalpojumu administrēšana ir jānodrošina tai iestādei, kas sniedz SB pakalpojumus.

Pētījuma rezultāti atspoguļo to, ka SB pakalpojumos pašvaldības, t.sk., tās padotības iestādes, darbinieki, vairākumā gadījumu pašas sniedz SB pakalpojumus, daudz retāk to dara iepirkts pakalpojuma sniedzējs. Pētījumā nav gūta viennozīmīga atbilde par to, kas ir efektīvāk – ja SB pakalpojumu sniedz pašvaldība, vai ja to sniedz iepirkts pakalpojuma sniedzējs. Pētījumā pieaicinātie eksperti diskusijā norādīja, ka galvenais princips, kas būtu jāievēro, ir SB pakalpojuma plānošanas nodalīšana no SB pakalpojuma sniegšanas, kas nodrošinātu elastīgāku SB pakalpojuma plānošanu un pārmaiņas tajā. Tas neizslēdz to, ka SB

pakalpojumu varētu sniegt pašvaldības iestāde, taču biežāk tomēr šāds modelis paredzētu to, ka SB pakalpojumu sniedz iepirkts pakalpojuma sniedzējs.

Tai pat laikā ekspertu diskusiju dalībnieki norādīja, ka ne vienmēr iepirkts pakalpojuma sniedzējs sniedz kvalitatīvāku SB pakalpojumu, taču atzīst, ka iepirkts pakalpojuma sniedzējs nereti ir elastīgāks uz situācijas izmaiņām, kā arī ir ieinteresēts kvalitatīva SB pakalpojuma sniegšanā, jo pastāv konkurence starp pakalpojuma sniedzējiem.

Lai nodrošinātu SB pakalpojumu sniegšanu gan SD, gan pakalpojumu sniedzēji ir norādījuši, ka finansiālās saistības lielākajā daļā gadījumu noformē, slēdzot līgumus.

3.7 Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu piedāvājuma attīstība

Eksperti pētījumā veiktajās fokusgrupu diskusijās norāda, ka SB pakalpojumu plānošanā ir būtiski nodrošināt SB pakalpojumu pēctecību un dalījumu atbilstoši klienta spējām. Ir būtiski, lai SB pakalpojumi tiktu plānoti pēctecīgi atbilstoši klienta spējām, psihosomātiskajam un sociālās attīstības progresam, pamazām virzoties no SB pakalpojumiem, kur nepieciešams lielāks atbalsts, uz SB pakalpojumiem, kur klientam ir augsta patstāvīguma pakāpe un nepieciešamais atbalsts ir salīdzinoši mazs. Tas radītu motivāciju gan pašam klientam, gan pakalpojuma sniedzējam, jo būtu zināms, kādus mērķus un rezultātus persona sasniegs (īpaši personām ar invaliditāti, garīgās attīstības traucējumiem). Pašlaik nākas saskarties ar situāciju, ka klientam trūkst izaugsmes iespējas, jo netiek nodrošināti pēctecīgi SB pakalpojumi, kas būtu piemēroti tiem klientiem, kuri ir kļuvuši patstāvīgāki un kuriem nav vairs nepieciešama tik intensīva aprūpe un asistēšana.

Eksperti diskusijās norāda, ka SB pakalpojumu attīstību šobrīd kavē zema klientu un viņu tuvinieku motivācija izmantot SB pakalpojumus. Klientu vecāki vai radnieki daļā gadījumu nav motivēti izmantot SB pakalpojumus, jo tas saistīts ar ienākumu zaudēšanu mājsaimniecībā, kas gūti no klientu pensijām un pabalstiem, ko maksā valsts un pašvaldība. Tāpēc perspektīvā nepieciešams radīt mehānismus, kas veicinātu klientu ieinteresētību SB pakalpojumu saņemšanā. Tas, pēc ekspertu ieteikumiem, ietvertu gan izvairīšanos no tiešas naudas piešķiršanas klientiem, kas ne vienmēr sasniedz plānoto mērķi, tā vietā nodrošinot SB pakalpojumus, veicinot nodarbinātību, sniedzot atbalstu mājokļa nodrošināšanā un uzturēšanā u.tml., gan sasaistot sociālos pabalstus ar SB pakalpojumu izmantošanu – neizmantojot SB pakalpojumus, personai tiktu samazināti sociālie pabalsti. Priekšnosacījums šādā gadījumā būtu pietiekama SB pakalpojumu pieejamība mērķa grupai.⁴²

Domājot par to, vai tiek apmierinātas visu klientu vajadzības pēc atbalsta, eksperti pētījumā veiktajās fokusgrupu diskusijās secina, ka pašreizējā situācijā nav attīstīti SB pakalpojumi cilvēkiem, kuriem ir konstatēti FT jau no dzimšanas brīža. Ir nepieciešams agrīnās korekcijas, rehabilitācijas pakalpojums, kas pavadītu šos klientus visā viņu dzīves laikā, nodrošinot SB pakalpojumus, kas uzlabotu viņu dzīves kvalitāti.

⁴² Fokusgrupu diskusiju rezultāti

Pašvaldību skaits, kurās tiek sniegti SB pakalpojumi

SB pakalpojuma nosaukums	Pašvaldību skaits, kurās tiek sniegti SB pakalpojumi ⁴³		
	2014	2015	2016
<i>I</i>	2	3	4
Aprūpes mājās pakalpojums	97	95	97
Patversmju un naktspatversmju sniegtie sociālie pakalpojumi	24	25	22
Dienas aprūpes centru sniegtie sociālie pakalpojumi	43	46	44
Krīzes centru sniegtie, krīzes tālruņa un uzticības tālruņa nodrošinātie sociālie pakalpojumi	30	31	29
Servisa dzīvokļa nodrošinātie sociālie pakalpojumi (personām ar smagiem funkcionāliem traucējumiem)	1	2	2
Grupu mājas (dzīvokļa) nodrošinātie sociālie pakalpojumi (personām ar garīga rakstura traucējumiem)	12	12	11
Specializēto darbnīcu nodrošinātie sociālie pakalpojumi (personām ar redzes un dzirdes invaliditāti, personām ar garīga rakstura traucējumiem)	3	4	4
Personām pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas nodrošinātie sociālie pakalpojumi	1	1	0
Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no psihoaktīvām vielām atkarīgām personām	1	4	2
Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem	7	1	12
Citi sociālie pakalpojumi (ģimenes asistenta pakalpojums, atbalsta ģimenes pakalpojums, "atelpas brīža" pakalpojums u.c.)	46	46	55

Avots: Pašvaldību pārskati

Analizējot statistikas datus (skatīt 11. tabulu) tika konstatēts, ka pašvaldībās nav attīstīti normatīvajos aktos noteiktie SB pakalpojumi. Jāņem vērā, ka ir problemātiska situācija ar SB pakalpojumiem, kuri tiek un tiks nodrošināti DI projekta ietvaros pilngadīgām personām ar GRT, izņemot aprūpes mājās pakalpojumu, jo šie SB pakalpojumi šobrīd nav pieejami lielākajā daļā pašvaldību.

Lai sekmīgi īstenotu DI procesu pašvaldībās, ir jārada priekšnosacījums, ka pilngadīgās personas ar GRT var dzīvot sabiedrībā un saņemt nepieciešamo atbalstu patstāvīgajai dzīvei. Šo SB pakalpojumu attīstība mazinās to gadījumu skaitu, kad persona ir spiesta nonākt institucionālā aprūpē tikai tāpēc, ka nespēj viena dzīvot sabiedrībā vai ģimenei nav resursu/atbalsta personas aprūpei.

Pilngadīgām personām ar GRT ir jānodrošina atbalsts pēc trīs punktu principa – jānodrošina mājoklis un atbalsts tajā (piem., grupu dzīvoklis, aprūpe mājās), saturīga brīvā

⁴³ Ja pašvaldībā vismaz viens klients ir saņēmis vismaz vienu SB pakalpojumu, tiek uzskatīts, ka SB pakalpojums pašvaldībā tiek nodrošināts

laika pavadīšanas (piem., DAC) un jāveicina nodarbinātība (piem., specializētā darbnīca, profesionālā rehabilitācija, sociālā uzņēmējdarbība, NVA atbalsta pasākumi). Šobrīd DI ietvaros sniedzamie SB pakalpojumi netiek nodrošināti lielākajā daļā pašvaldību, piemēram, 2016. gadā GrM pakalpojums tika nodrošināts tikai 11 pašvaldībās, DAC 44 pašvaldībās un specializētās darbnīcas pakalpojums 4 pašvaldībās (skatīt 11. tabulu). Šobrīd klientam, kas dzīvo sabiedrībā un ir potenciālais pakalpojuma institūcijā saņēmējs, nav pieejams pilns atbalsta komplekss dzīvei sabiedrībā (tas ietver mājokli, nodarbinātību, veselības un izglītības pakalpojumus, sociālos pakalpojumus).

Pētījuma ietvaros veiktās 38 pašvaldību SD aptaujas rezultāti norāda arī uz to, ka starp citiem SB pakalpojumiem nelielā skaitā pašvaldību tiek finansēti tādi SB pakalpojumi kā ģimenes asistenta pakalpojums, atbalsta ģimenes pakalpojums, “atelpas brīža” pakalpojums un specializēto darbnīcu pakalpojums.

Atsevišķas pašvaldības par atbalsta grupu un atbalsta pakalpojumiem norāda, ka šos pakalpojumus jau šobrīd pašvaldībās nodrošina sociālais darbinieks un ka pašvaldībā ir izveidota atbalsta nodaļa. Ir pašvaldības, kur atbalstu sniedz brīvprātīgie, kā arī atbalstu iespējams saņemt ģimenes asistenta pakalpojuma ietvaros. Par “atelpas brīža” pakalpojumu atsevišķas pašvaldības norāda, ka šis pakalpojums ir izveidots un pieejams SB pakalpojumu saņēmējiem, taču vecāki to neizmanto, jo baidās atstāt savu bērnu citu personu uzraudzībā, kā arī dažas pašvaldības norāda, ka nepieciešamības gadījumā šis pakalpojums tiks apmaksāts pabalsta veidā. Vairākas pašvaldības atzīmē, ka specializēto darbnīcu un jau pieminētā “atelpas brīža” pakalpojumu attīstīs DI projektu ietvaros.⁴⁴

Biežāk norādītie iemesli, kādēļ pašvaldības jau šobrīd nenodrošina lielāku klāstu SB pakalpojumu, ir pašvaldību iestāžu kapacitātes trūkums (SB pakalpojumu izveidei trūkst telpu, finansējuma un cilvēkresursu – pakalpojuma sniedzēju), kā arī nelielais pieprasījums pēc SB pakalpojumiem, un tāpēc SB pakalpojumu uzturēšana ir finansiāli nerentabla. Nelielais pieprasījums skaidrojams ar to, ka personas nav informētas par iespējam pieprasīt šādus SB pakalpojumus, savukārt, ņemot vērā personu datu aizsardzības regulējumu, SD un pakalpojuma sniedzējiem ir ierobežotas iespējas apzināt, informēt un iesaistīt savas pašvaldības teritorijā dzīvojošos potenciālos SB pakalpojumu saņēmējus SB pakalpojumu saņemšanai. Lai SB pakalpojumu uzturēšana nebūtu finansiāli nerentabla, vairākas pašvaldības var apvienoties jaunu SB pakalpojumu izveidošanā.

Arī gadījumos, kad pašvaldībā ir izveidoti SB pakalpojumi, pašvaldību ierobežotā finansējuma dēļ tie netiek nodrošināti pietiekamā apjomā visiem pašvaldības iedzīvotājiem, kuriem šādi SB pakalpojumi būtu nepieciešami. Ir vērojamas arī situācijas, kad pašvaldībā sava budžeta ietvaros primāri izvēlas sniegt SB pakalpojumus personām, kuras nav klasificējamās kā DI mērķa grupas personas vai tādiem sociālajiem pakalpojumiem, kas nav atbalstāmi DI projektu ietvaros.

Ekspertu diskusijā tika apzināti iemesli, kāpēc pakalpojuma sniedzēji neattīsta savus SB pakalpojumus un kādi motivējoši atbalsta pasākumi būtu jāveic SB pakalpojumu attīstībai:

⁴⁴ 38 pašvaldību SD aptauja

- Klientam, viņa ģimenei un pakalpojuma sniedzējiem ir nepieciešama skaidra vīzija par vidējā termiņa un ilgtermiņa mērķiem – rezultātiem, kurus sociālā politika tiecas sasniegt, un plānotajām darbībām, izmaksām SB pakalpojumu nodrošināšanai.
- Papildinot iepriekš minēto, pakalpojuma sniedzējiem šobrīd trūkst drošība par sevis izveidotā SB pakalpojuma ilgtspēju, tāpēc SB pakalpojumu attīstībā pašvaldībām nepieciešams slēgt sadarbības līgumus / nodomu protokolus par konkrēta SB pakalpojuma sniegšanu ilgtermiņā.
- Valstī nav noteikti rezultatīvie rādītāji SB pakalpojuma kvalitātes un ietekmes novērtēšanai.
- Atsevišķi pakalpojuma sniedzēji norāda, ka SB pakalpojumu attīstību traucē tas, ka viņu rīcībā nav līdzekļi pakalpojuma infrastruktūras izveidei un materiāltehniskā aprīkojuma iegādei – gan ēkas, gan aprīkojuma. Esošajā situācijā nereti šim mērķim tiek piesaistīti ziedojumi. Ņemot vērā, ka pakalpojumu sniedzēju sniegtajiem SB pakalpojumiem parasti nav peļņas, valstiskā vai pašvaldību mērogā nepieciešams paredzēt atbilstoša apjoma atbalstu SB pakalpojumu infrastruktūras izveidei.
- SB pakalpojumu attīstībā nepieciešams paredzēt līdzekļus mācību materiālu izstrādei un apmācībām pirms SB pakalpojuma uzsākšanas. Esošajā situācijā nereti šim mērķim līdzekļi netiek piešķirti, taču apmācības un darbinieku sagatavošana ir būtiska, lai SB pakalpojumu varētu sniegt kvalitatīvi un pārdomāti.

Esošā sistēma neparedz elastīgu pieeju SB pakalpojumu plānošanā pašvaldībās, īpaši valsts finansētu SB pakalpojumu gadījumā. Esošajā situācijā nav iespēja vienkārši un ātri pārplānot konkrēto SB pakalpojumu, pielāgojot to konkrētās personas vajadzībām vai izvēloties tā vietā citu SB pakalpojumu, kurš būtu atbilstošāks konkrētās personas vajadzībām. Lai to izdarītu, ir jāveic garas administratīvas procedūras.

Līdz ar to SB pakalpojumu attīstībā ir jāvirzās uz tādu SB pakalpojumu finansēšanas sistēmas modeli, kas nodrošina elastīgu pieeju SB pakalpojumu plānošanā/sniegšanā pašvaldībās. Viens no risinājumiem var būt individuālā budžeta modelis, kas ļautu izvēlēties personai piemērotāko SB pakalpojumu un nepieciešamības gadījumā to ātri pārskatīt un elastīgi pieņemt lēmumu par jauna SB pakalpojuma piešķiršanu. Personas iesaiste SB pakalpojumu izvēlē tieši veicina personas atbildību par tai piešķirtā finansējuma izlietojumu un personas vajadzībām atbilstošs pakalpojums uzlabo ne tikai personas, bet arī tās tuvinieku dzīves kvalitāti.

4 Secinājumi un ieteikumi sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu organizēšanā, finansēšanā un attīstībā

Pētījuma 1.pielikuma “Sākotnējais ziņojums” un 2.pielikuma “Starpziņojums” nozīmīgākie konstatējumi attiecībā uz pašreizējo situāciju ir šādi:

1. 38 izvēlētajās pašvaldībās sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtību, t.sk., pabalstus, kas tiek novirzīti sociālo pakalpojumu apmaksai, reglamentē 91 dažādi pašvaldību saistošie noteikumi. Pētījumā tika konstatēts, ka pilnīgi visās šajās pašvaldībās ir vismaz viens vai vairāki sociālos pakalpojumus reglamentējoši saistošie noteikumi.
2. Likumā un MK noteikumos definēti 14 sociālie pakalpojumi, kurus pašvaldības var nodrošināt. Starp šiem sociālajiem pakalpojumiem ir pieci SB pakalpojumi, kurus nodrošina arī par valsts budžeta līdzekļiem, tie ir - SR atkarīgām personām, SR no prettiesiskām darbībām cietušiem bērniem, pusceļa mājas pakalpojums, SR vardarbībā cietušiem un SR vardarbības veicējiem. Šos pakalpojumus nepieciešamības gadījumā var sniegt arī pašvaldības, ja ar valsts garantēto apjomu nepietiek vai ir radušies citi apstākļi. Saskaņā ar pašvaldības saistošajiem noteikumiem pašvaldības nodrošina arī citu SB pakalpojumu sniegšanu.
3. Pašvaldību nodrošinātajiem SB pakalpojumiem vislielākais klientu īpatsvars, kas ir saņēmuši SB pakalpojumus no SB pakalpojuma mērķa grupas, ir krīzes centru pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā pakalpojumu saņēma 79,2% no mērķa grupas), DAC pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā pakalpojumu saņēma 13,2% personas no mērķa grupas) un aprūpes mājās pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā pakalpojumu saņēma 10,2% personas no mērķa grupas). Salīdzinot 2014.gadu un 2016.gadu, krīzes centru un DAC pakalpojumiem klientu īpatsvars, kas ir saņēmuši SB pakalpojumu no SB pakalpojuma mērķa grupas, ir nedaudz samazinājies, bet aprūpes mājās pakalpojumam nedaudz pieaudzis.
4. Valsts nodrošinātajiem SB pakalpojumiem vislielākais klientu īpatsvars, kas ir saņēmuši SB pakalpojumus no SB pakalpojuma mērķa grupas ir SR pakalpojumam personām ar dzirdes invaliditāti (vid. 2014.–2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 44,3% personas no mērķa grupas), tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumam (vid. 2014.–2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 42,4 % personas no mērķa grupas), surdotulka pakalpojumam personām ar dzirdes invaliditāti (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 42,3% personas no mērķa grupas), profesionālās rehabilitācijas pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 27,1% personas no mērķa grupas). Salīdzinot 2014.gadu un 2016.gadu SB pakalpojumu saņēmušo īpatsvars no mērķa grupas visiem minētajiem SB pakalpojumiem ir pieaudzis, izņemot tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumu.
5. Gan absolūtajos skaitļos, gan SB pakalpojumu saņēmušo īpatsvarā pret potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaitu, vismazākais SB pakalpojumu nodrošinājums ir mazajās pašvaldībās, no reģioniem ZPR un LPR.

6. Salīdzinot SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvaru pret potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaitu RPL, kur tas ir augstākais valstī, pret ZPR, kur tas ir zemākais valstī, 2016. gadā atšķirība starp šiem plānošanas reģioniem ir gandrīz 5 reizes, bet salīdzinot šo rādītāju vidējās pašvaldībās pret mazajām pašvaldībām, atšķirība ir vairāk kā 7 reizes.
7. Vislielākā SB pakalpojumu daudzveidība ir tādām mērķa grupām kā personām ar GRT, pilngadīgām personām ar invaliditāti un ar FT, kā arī krīzes situācijā nonākušām personām, tomēr SB pakalpojumu pieejamība šīm personām būtiski atšķiras pašvaldībās. Ir pašvaldības, kas SB pakalpojumus nodrošina lielam skaitam mērķa grupu, un ir pašvaldības, kas tos sniedz tikai nelielam skaitam mērķa grupu.
8. Vismaz viens pašvaldību finansēts SB pakalpojuma veids 2014. gadā tika nodrošināts 104 no 119 pašvaldībām, 2015. gadā 105 no 119 pašvaldībām un 2016. gadā 107 no 119 pašvaldībām. Joprojām pašvaldībās attīstītāks ir pakalpojums institūcijā, nevis SB pakalpojumi, kas vērsti uz klienta dzīvi sabiedrībā, taču ir pozitīvi vērtējams, ka ir pieaudzis to pašvaldību skaits, kas finansē kādu no SB pakalpojumiem.
9. Analizējot valsts finansētos SB pakalpojumus, kuru sniegšana ir uzticēta pašvaldību SD – vismaz vienu šādu valsts finansētu SB pakalpojumu 2014.-2016. gadā sniedza visās 119 pašvaldībās. Ne visos gadījumos pašvaldības sniedz visus normatīvajos aktos noteiktos valsts finansētos SB pakalpojumus savā teritorijā, jo trūkst pakalpojuma sniedzēja vai ir nepietiekams SB pakalpojumu saņēmēju skaits, lai varētu attīstīt SB pakalpojumus. SB pakalpojumu saņēmējiem ir iespēja SB pakalpojumus saņemt citas pašvaldības teritorijā.
10. Salīdzinot datus par pašvaldību finansētajiem SB pakalpojumiem un valsts finansētajiem SB pakalpojumiem pašvaldībās, secināms, ka pašvaldībās biežāk ir attīstīti un faktiski tiek nodrošināti valsts finansētie SB pakalpojumi. Taču, ja vērtē pēc SB pakalpojumu saņēmēju skaita un SB pakalpojumiem izlietoto līdzekļu kopapjoma, tad secināms, ka pašvaldību SB pakalpojumus saņem lielāks personu skaits un tam tiek izlietoti vairāk finanšu līdzekļi nekā valsts finansētajiem SB pakalpojumiem. Valsts finansētos SB pakalpojumus vidēji 2014.-2016. gadā ir saņēmušas 36,0 tūkst. personas un tam izlietots finansējums 24,8 milj. euro apmērā, kamēr pašvaldības finansētus SB pakalpojumus vidēji šajā laika periodā ir saņēmušas 67,5 tūkst. personas un tam izlietots finansējums 27,0 milj. euro apmērā.
11. Pēc pašvaldību pārskatiem, vislielākais pašvaldības finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaits vidēji 2014.-2016. gadā ir bijis DAC pakalpojumam (vidēji DAC pakalpojumu saņēmēji 26,1 tūkst. klientu) un aprūpes mājās pakalpojumam (vidēji aprūpes mājās pakalpojumu saņēmēji 13,7 tūkst. klientu). Liels norādīto klientu skaits bijis Pašvaldību pārskata grupā “Citi sociālie pakalpojumi” (vidēji 2014.-2016. gadā SB pakalpojumus, kas reģistrēti šajā grupā, saņēmēji 18,7 tūkst. klientu, kas veido vidēji 28% no visiem pašvaldību klientiem, kas šajos gados saņēmuši SB pakalpojumus). Pēc veiktās 38 pašvaldību SD aptaujas rezultātiem, grupā “Citi sociālie pakalpojumi” visbiežāk ietilpst tādi SB pakalpojumi kā atbalsta grupas, pašpalīdzības grupas, atbalsta ģimenes pakalpojums, tehnisko palīgīdzekļu

pakalpojums, dažāda veida SR pakalpojumi un speciālistu konsultācijas, kā arī dienas centru un higiēnas centru pakalpojumi.

12. 26 no 38 pašvaldībām pētījuma ietvaros iesniedza statistikas datus par pilngadīgu personu ar GRT un bērnu ar FT skaitu, kas 2016. gadā ir saņēmušas SB pakalpojumus. Attiecīgi 2016. gadā pilngadīgas personas ar GRT veidoja kopskaitā 3,6% no SB pakalpojumus saņēmušajiem unikālajiem klientiem, savukārt bērni ar FT veidoja 2,2% no SB pakalpojumus saņēmušajiem unikālajiem klientiem
13. SB pakalpojumiem izlietotais finansējums 2014. gadā veidoja 38% no kopējā sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma, 2015. gadā - 39 % un 2016. gadā - 41%. No SB pakalpojumiem izlietotā finansējuma visos gados nedaudz lielāks ir pašvaldību izlietotais finansējums nekā valsts izlietotais finansējums. Kopējais SB pakalpojumu nodrošināšanai izlietotais finansējums 2016. gadā pret 2014. gadu ir pieaudzis, tai skaitā ir pieaudzis gan valsts, gan pašvaldību izlietotais finansējums SB pakalpojumu nodrošināšanai.
14. Vērtējot SB pakalpojumiem izlietoto finansējumu, visvairāk pašvaldības pārskata gados (2014.-2016. gadā) to izlietojušas DAC pakalpojumam un aprūpes mājās pakalpojumam. DAC pakalpojumam vidēji pārskata gados ir izlietots finansējums 5,5 milj. euro apmērā un aprūpes mājās pakalpojumam 12,7 milj. euro apmērā (tie ir attiecīgi 20,3% un 47,0% no kopējā pašvaldību izlietotā finansējuma SB pakalpojumu nodrošināšanai). Savukārt grupai "Citi sociālie pakalpojumi" izlietotais finansējums vid. 2014. – 2016. gadā bijis 3,8 milj. euro (tas veido 14% no kopējā pašvaldību izlietotā finansējuma SB pakalpojumu nodrošināšanai). Šiem SB pakalpojumiem ir izlietots lielāks finansējuma apjoms, kas ir likumsakarīgi, jo šajās SB pakalpojumu grupās arī reģistrēts lielāks klientu skaits.
15. Analizējot pašvaldības finansēto sociālo pakalpojumu saņēmēju skaitu un sociālajiem pakalpojumiem izlietoto finansējumu, secināms, ka lielāks ir SB pakalpojumu saņēmēju personu skaits, savukārt lielāks finansējums ir izlietots pakalpojumam institūcijā, kā arī pakalpojums institūcijā vidēji uz vienu klientu 2014.-2016.gadā izmaksā vidēji 11 reizes vairāk nekā SB pakalpojumi.
16. Pārskata gados (2014.-2016. gadā) ir pieaudzis to pašvaldību skaits, kurās SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars veido vairāk nekā 50% no visu sociālo pakalpojumu saņēmēju skaita. 2014. gadā tāda bija 61 pašvaldība, savukārt 2016. gadā – 63 pašvaldības.
17. Pārskata gados (2014.-2016. gadā) finansējuma izlietojums vidēji uz vienu klientu gadā pašvaldību finansētajos SB pakalpojumos kopumā ir audzis – straujāk tas ir tiem SB pakalpojumiem, kurus pašvaldības nodrošina savās iestādēs, un būtiski lēnāk tiem SB pakalpojumiem, kurus pašvaldības ir iepirkušas. 2014. gadā finansējuma izlietojums pašvaldību iestādēs nodrošinātajiem SB pakalpojumiem vidēji uz vienu klientu gadā veidoja 222 euro, savukārt 2016.gadā finansējuma izlietojums SB pakalpojumiem vidēji uz vienu klientu gadā veidoja 338 euro. Tātad laikā no 2014. līdz 2016. gadam finansējuma izlietojums SB pakalpojumiem, ko pašvaldības sniedz

savās iestādēs, uz 1 klientu pieaudzis par 52,3%, salīdzinājumam pašvaldību iepirktajiem SB pakalpojumiem finansējuma pieaugums uz 1 klientu bijis 1,5%.

18. Lielāko daudzumu SB pakalpojumus sniedz pašas pašvaldības, t.sk., pašvaldību padotības iestādes un tajā algotie darbinieki. Retāk SB pakalpojumus sniedz NVO vai pašnodarbinātas personas. Gadījumos, kad SB pakalpojumus nesniedz pašvaldības iestādes, pakalpojuma sniedzējus pašvaldībās visbiežāk piesaista, izmantojot SPSR pieejamo informāciju. Nereti pakalpojuma sniedzēji arī paši vērsas pašvaldībās ar sadarbības piedāvājumu, tiek veikti iepirkumi, kā arī norit konsultācijas ar citām pašvaldībām par iespējamo pakalpojuma sniedzēju piesaisti.
19. Analizējot valsts finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaitu, secināms, ka vislielākais SB pakalpojumus saņēmušo skaits 2014.-2016. gadā ir bijis tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 16,9 tūkst. personas), asistentu pakalpojumam (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 8,6 tūkst. personas) un SR personām ar FT, Černobiļas seku likvidēšanas dalībniekiem, politiski represētiem (vid. 2014.-2016. gadā šo pakalpojumu saņēma 3,4 tūkst. personas). Iepriekšminēto SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars kopā veido vidēji 80,8% no visu valsts finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaita 2014.-2016. gadā. Vērtējot SB pakalpojumiem izlietoto finansējumu, visvairāk pārskata gados (2014.-2016. gadā) valsts izlietojusi asistenta pakalpojuma (12 milj. euro) un tehnisko palīglīdzekļu pakalpojuma (6 milj. euro) nodrošināšanai. Asistenta pakalpojums vidēji 2014.-2016. gadā veido 47,5% un tehnisko palīglīdzekļu 23,7% no kopējā valsts izlietotā finansējuma SB pakalpojumu nodrošināšanai.
20. SB pakalpojumu finansēšanai 2016. gadā tika novirzīti 28 856 133 euro jeb 1,3% no pašvaldību kopējā budžeta, attiecīgi 2015.gadā šis rādītājs bija 1,1%, 2014 – 0,9%.
21. 38 pašvaldību padziļinātas analīzes ietvaros tika secināts, ka lielākais SB pakalpojumu finansējuma avots ir pašvaldību finansējums. Tāpat pakalpojumu sniedzēji izmantoto arī citus līdzekļus – klientu iemaksas, ziedojumus, finansējumu no dažādiem projektiem, piesaista biedrību, fondu un organizāciju finansējumu u.c.
22. Lielu īpatsvaru SB pakalpojumu izmaksās veido atlīdzība speciālistiem, līdz ar to SB pakalpojumi ir lielā mērā atkarīgi no darba tirgus situācijas, t.i., no darbaspēka pieejamības, minimālās darba algas izmaiņām, darbaspēka nodokļu izmaiņām, kas ir būtisks izaicinājums SB pakalpojuma plānošanā pašvaldībām un SB pakalpojumu sniedzējiem. Tā kā sociālo pakalpojumu jomā strādājošiem kopumā darba samaksa ir zema, bet kvalifikācijas un kompetenču prasības ir augstas, tad sociālo pakalpojumu sniedzējiem pārskatāmā nākotnē var rasties grūtības piesaistīt speciālistus ar atbilstošām profesionālajām kompetencēm.
23. Attiecībā uz atbalsta apmēra noteikšanas kritērijiem dominē iepirkuma procedūra, kas paredz SB pakalpojuma cenas noteikšanu atbilstoši iepirkuma nosacījumiem, kur izvēles kritērijs ir zemākā cena. Tā rezultātā ne vienmēr iepirkuma rezultātā tiek iepirkts klientam atbilstošākais un kvalitatīvākais SB pakalpojums.

Identificētie konstatējumi, veiktā visu pašvaldību statistisko datu analīze, padziļinātā 38 pašvaldību un 31 pakalpojumu sniedzēju datu analīze un sociālo pakalpojumu jomas ekspertu darbs domnīcās sniedz pamatu šādiem **secinājumiem un ieteikumiem**:

Nr.p. k.	Secinājumi	Ieteikumi
Normatīvais regulējums		
1.	<p>Pašvaldību sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtību, t.sk., pabalstus, kas tiek novirzīti sociālo pakalpojumu apmaksai, regulē pašvaldību dažādi saistošie noteikumi.</p> <p>Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, citos likumos un MK noteikumos iekļautie sociālo pakalpojumu nosaukumu veidi tiek konsekventi lietoti pašvaldību saistošajos noteikumos, ir vienāds to nosaukums un saturs. Taču tiem sociālajiem pakalpojumiem, kurus neregulē šie iepriekšminētie normatīvie akti, pašvaldībās tiek izmantoti atšķirīgi sociālo pakalpojumu nosaukumu veidi. Pašvaldībām nav vienotas pieejas attiecībā uz šiem saistošajiem noteikumiem. Vienam un tam pašam sociālajam pakalpojumam dažādās pašvaldībās ir atšķirīga pieeja – ir pašvaldības, kurās tas tiek reglamentēts ar saistošajiem noteikumiem, un ir pašvaldības, kuras balstās uz vispārējām likumos un MK noteikumos noteiktajām normām. Rezultātā pašvaldību saistošie noteikumi nevar tikt uzskatīti, kā pilnīgs un drošs informācijas avots par visiem pašvaldībās pieejamajiem sociālajiem pakalpojumiem.</p>	<p>Ir jāizveido vienots sociālo pakalpojumu saņemšanas kārtības tiesiskais ietvars, tādējādi veidojot vienotu izpratni par SB pakalpojumiem, t.i., LM ir jāizstrādā vadlīnijas pašvaldībām vienotu saistošo noteikumu par sociālajiem pakalpojumiem un to saņemšanas kārtību, tai skaitā paredzot kārtību, kādā personas saņem sociālos pakalpojumus, kurus viņai nepieciešams neatliekami nodrošināt ārkārtas situācijās.</p> <p>Lai sociālo pakalpojumu nosaukumu veidos pašvaldības ievērotu konsekvenci, LM ir jāizveido vienots sociālo pakalpojumu saraksts (pakalpojumu katalogs), tajā norādot gan sociālā pakalpojuma veida nosaukumu, gan pakalpojuma saturu un pakalpojuma sniegšanā iesaistāmos speciālistus, kas izslēgtu iespēju, ka dažādās pašvaldības viens un tas pats sociālais pakalpojums tiek skaidrots/sniegts atšķirīgi. Informācijai par pašvaldībā pieejamajiem sociālajiem pakalpojumiem ir jābūt publiski pieejamai visiem potenciālajiem pakalpojuma saņēmējiem un interesentiem, informācijas izplatīšanā ir jāiesaista viss sadarbības partneru loks – ārstniecības iestādes, skolas, draudzes un diakonijas, NVO u.c..</p>
2.	<p>No 38 pašvaldībām 14 pašvaldībās ir izstrādāti saistošie noteikumi, kas reglamentē pabalstu saņemšanu, kurus klients var izmantot SB pakalpojumu apmaksai. Gadījumos, kad pašvaldību saistošajos noteikumos nav reglamentēta saņemšanas un izmantošanas kārtība,</p>	<p>Lai veicinātu SB pakalpojuma attīstību, pašvaldībām būtu jāpārskata tie SB pakalpojumi, kuru norēķināties ir iespējams pabalstu veidā. Gadījumā, ja pašvaldība piešķir pabalstu SB pakalpojuma nodrošināšanai, tad, lai izvairītos no riska, ka saņemtais pabalsts netiek izmantots SB pakalpojumu saņemšanai, pašvaldību</p>

	veidojas risks, ka saņemtais pabalsts netiek izmantots SB pakalpojuma nodrošināšanai.	saistošajos noteikumos norādīt pabalsta izmantošanas kārtību, kurā ietverts kontroles un sankciju mehānisms par pabalsta neizmantošanu SB pakalpojuma saņemšanai.
Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu stratēģiskā plānošana		
3.	Politikas veidotāji ir izstrādājuši nozares attīstības plānošanas dokumentus, kuros ir identificēti ilgtermiņa un vidēja termiņa mērķi sociālo pakalpojumu sniegšanā. Taču pētījumā konstatēts, ka sabiedrības locekļi un jomas eksperti ir nepietiekami informēti par tiem.	<p>LM veidot sabiedrības informēšanas platformas, kā arī attīstīt sadarbību ar sociālajiem dienestiem un sociālo pakalpojumu sniedzējiem, sniedzot skaidrojošo informāciju par nozares attīstības plānošanas dokumentiem, ilgtermiņa un vidēja termiņa mērķiem sociālo pakalpojumu jomā, kā arī aktualitātēm normatīvajos aktos.</p> <p>LM ir jāveido izpratne par SB pakalpojumu mērķiem sabiedrībā kopumā - gan klientam un viņa ģimenes locekļiem, gan pakalpojuma sniedzējiem, ierēdņiem un nozares vadībai.</p> <p>LM, pašvaldībām un pakalpojumu sniedzējiem, atbilstoši savai kompetencei, ir nepieciešams definēt katra SB pakalpojuma mērķus un kvalitatīvos rezultātīvos rādītājus, lai ikvienam procesā iesaistītajam ir skaidra un vienota izpratne, kas ir konkrēta SB pakalpojuma sasniedzamais rezultāts un tā pievienotā vērtība. Tāpat iesaistītās puses nepieciešams informēt par SB pakalpojumu pēctecību, lai radītu priekšnoteikumu tam, ka SB pakalpojumi tiek izmantoti, lai attīstītu klienta spējas un prasmes, nodrošinot katra klienta attīstības izaugsmei tieši tādus SB pakalpojumus, kas uzlabotu konkrētās personas dzīves kvalitāti, respektējot viņa attīstības progresu.</p>
4.	Pašvaldībās šobrīd nav nodalīta SB pakalpojumu plānošanas, satura apraksta, finanšu plānošanas, procesa organizācijas, izpildes un kontroles funkcijas, piemēram, SB pakalpojums tiek plānots, veidots saturs, piešķirts finansējums, nodrošināta tā sniegšana un to visu uzrauga viena pašvaldības iestāde. Pastāvošā kārtība kavē pārmaiņas SB pakalpojuma organizēšanā, un neveicina SB pakalpojuma elastību un attīstību.	Pašvaldībās nodalīt SB pakalpojuma plānošanas procesu no SB pakalpojuma izpildes, lai neveidotos situācija, ka SB pakalpojums tiek plānots, balstoties uz pašvaldības interesēm, domājot, kādas ir pašvaldību iespējas un vēlmes to izpildīt, nevis orientējoties uz klienta vēlmēm un vajadzībām.
5.	SB pakalpojumi pārsvarā tiek finansēti	Valsts un pašvaldību budžeta līdzekļus

	no valsts un pašvaldības budžetiem, veidojot “divu maku” principu, kas neveicina finansējuma izlietojuma lietderīgumu un efektivitāti.	lietderīgāk un efektīvāk būtu iespējams pārvaldīt, tos administrējot, sadalot un uzraugot vienkopus, t.i., pašvaldībās, jo pašvaldības ir tuvāk SB pakalpojuma saņēmējam, labāk zina viņa vajadzības un var novērtēt SB pakalpojumu lietderību un efektivitāti.
6.	Ja SB pakalpojumu sniegšanu nodrošina pašvaldības vai tās struktūrvienības, tad SB pakalpojumu izmaksas bieži vien ir ietvertas pašvaldības funkciju izmaksās un grāmatvedībā netiek nošķirtas no citām pašvaldības izmaksām. Šāda situācija ierobežo iespējas identificēt katra SB pakalpojuma faktiskās izmaksas.	Lai panāktu ekonomiski izvērtētu lēmumu pieņemšanu attiecībā uz SB pakalpojumu sniegšanu pašvaldībās, ir jāizveido sistēma, kurā pašvaldības nodala SB pakalpojuma izmaksas no pārējām pašvaldību funkciju izmaksām. Minētās izmaiņas veicinās pašvaldību budžeta efektīvu plānošanu un kontroli, sniegs precīzu informāciju par izlieto to finansējumu tieši SB pakalpojumiem.
7.	Šobrīd esošā SB pakalpojumu piešķiršanas un saņemšanas kārtība, neveicina uz personas vajadzību izzināšanu un apmierināšanu orientētu SB pakalpojumu sniegšanu, plānošanu un attīstību.	Sociālo pakalpojumu jomā ir nepieciešama pakāpeniska virzība uz tādu SB pakalpojumu nodrošināšanas modeļiem, kas iespēju robežās ļautu plānot SB pakalpojumu sniegšanu atbilstoši katras personas individuālajām vajadzībām, kā tas ir paredzēts individuālā budžeta modelī rīcībspējīgām un lemtspējīgām personām (ar izņēmumiem) ar noteiktu individuālo SB pakalpojumu apjomu un efektīvu motivācijas mehānismu, vienlaikus maksimāli izvairoties no līdzekļu fiziskas piešķiršanas personai. Individuālā budžeta pieeja ietver klienta vajadzību izvērtēšanu un tām atbilstošu SB pakalpojumu izmaksu segšanai paredzēto finanšu līdzekļu plānošanu un piešķiršanu, paredzot personai brīvi izvēlēties pakalpojuma sniedzēju. Individuālā budžeta gadījumā SB pakalpojuma lietotājam ir tieša ietekme uz piešķirtā finansējuma izmantošanu.
Mērķa grupu vajadzību pēc sabiedrībā balstītiem sociāliem pakalpojumiem analīze		

8.	<p>SB pakalpojumi, kuriem nav nepieciešama īpaša šī pakalpojuma pielāgošana konkrētai mērķa grupai (infrastruktūra, tehniskais aprīkojums un speciālisti), tiek nodrošināti lielākam mērķa grupu skaitam, piemēram, aprūpes mājās pakalpojums tiek nodrošināts 15 mērķa grupām no 16 pētījumā identificētajām mērķa grupām. Līdz ar to pakalpojuma sniedzējiem, kas ievieš šādu SB pakalpojumu, spēja pielāgoties pieprasījumam ir lielāka un viņiem neveidojas atkarība no vienas mērķa grupas pieprasījuma.</p>	<p>Pašvaldībām, veidojot SB pakalpojumu infrastruktūru, ir jāievēro universālā dizaina principi un kur tas ir iespējams, ir jāplāno/jāparedz iespējas elastīgai SB pakalpojuma nodrošināšanai, t.sk., dažādām mērķa grupām, atbilstoši pieprasījumam.</p>
9.	<p>Valstī nav pieejami visaptverošs datu kopums par pilngadīgu personu ar GRT un bērnu ar FT skaitu pašvaldībās, jo daļa pašvaldību neveic šādu datu regulāru uzskaiti. Šādas informācijas neesamība var nopietni apgrūtināt datus balstītu nozares attīstības tendenču analīzi, izmantojot šo informāciju stratēģisku lēmumu pieņemšanā, kas var būt īpaši būtiski DI kontekstā, jo personas ar GRT un bērni ar FT ir DI attīstāmo pakalpojumu mērķa grupas.</p>	<p>Valstī ir nepieciešams noteikt kārtību kādā veidā pašvaldības veic regulāru un sistēmisku datu ievadi SOPA sistēmā par sociālo pakalpojumu saņēmēju skaitu un tiem nodrošināto sociālā pakalpojuma veidu, apjomu, t.sk., izdalot pakalpojumu saņēmējus, piem., personas ar GRT un personas ar FT. Šāda datu uzskaitē nākotnē dos iespēju veikt datus balstītu nozares attīstības tendenču analīzi, izmantojot informāciju arī stratēģisku lēmumu pieņemšanā.</p>
10.	<p>Pētījuma laikā tika novērota būtiska atšķirība SB pakalpojumu nodrošinājumā pa reģioniem un atkarībā no pašvaldību lieluma. To ietekmē gan pakalpojumu sniedzēju trūkums, gan finansējuma trūkums, gan pašvaldības vadības politiskā griba.</p>	<p>Izvērtēt iespējas minēto secinājumu ņemt vērā, veidojot jaunu SB pakalpojumu finansēšanas modeli, lai SB pakalpojumu saņēmējiem neatkarīgi no viņu dzīvesvietas visā Latvijas teritorijā būtu vienlīdzīgas iespējas saņemt SB pakalpojumus. Taču pēc iedzīvotāju skaita mazās pašvaldības bieži vien ekonomisku apsvērumu dēļ nevar atļauties izveidot un sniegt SB pakalpojumus.</p> <p>Izvērtējot Latvijas administratīvo vienību dažādo ekonomisko un sociālo kapacitāti nepieciešams rast risinājumus, iespējams, veidojot dažāda tipa sadarbības formas, lai pašvaldības spētu attīstīt un nodrošināt SB pakalpojumus ikvienam, kam tas ir nepieciešams, jo pašvaldībām atbilstoši normatīvajiem aktiem ir pienākums nodrošināt iedzīvotājiem sociālo palīdzību (sociālā aprūpi), ka arī SB pakalpojumus.</p>

11.	<p>Pašvaldību SD un pakalpojumu sniedzēji nav informēti par visām viņu teritorijā esošajām personām - potenciālajiem pakalpojuma saņēmējiem, kas saistīts ar informācijas aprites trūkumu starp dažādām ministrijām un to padotības iestādēm, t.sk., starp dažādām iestādēm pašvaldības teritorijā. Kā biežākie iemesli informācijas aprites trūkumam ir:</p> <p>1.Trūkst sadarbība starp LM, VM, šo ministriju padotības iestādēm, un pašvaldību SD. Pašvaldību SD rīcībā nav pieejami VM padotības iestāžu rīcībā esošie dati par personām, kurām ir FT vai citas veselības problēmas, līdz ar to par saviem potenciālajiem SB pakalpojumu saņēmējiem pašvaldības uzzina tikai brīdī, kad personas pašas ir vērsušās SD, vai par personu ziņo viņas tuvinieks vai kaimiņš.</p> <p>2.Informācijas aprite nav pieļaujama, ņemot vērā personu datu aizsardzības regulējumu. Piemēram, SD nevar sniegt viņu rīcībā esošo informāciju par mērķa grupu pakalpojumu sniedzējiem, rezultātā viņi nevar apzināt, informēt un uzrunāt konkrētus potenciālos pakalpojuma saņēmējus.</p>	<p>Lai nodrošinātu informācijas apriti, kas ļautu pašvaldībās identificēt, informēt un iesaistīt potenciālos klientus SB pakalpojuma saņemšanai, nepieciešams:</p> <p>1.Pašvaldībās izstrādāt rīcības plānu, kā visefektīvāk atrast un uzrunāt potenciālos SB pakalpojumu saņēmējus. Līdz šim neizmantots resurss jeb pirmavots potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju identifikācijā/informēšanā ir ģimenes ārsts, kuram kā pienākums un tiesības būtu jānosaka informēt pakalpojumu saņēmējus un pašvaldību SD;</p> <p>2. Iniciēt izmaiņas normatīvajos aktos, kas paredzētu tiesības un kārtību, kādā tiktu nodota šāda veida informācija.</p>
12.	<p>Izmantojot ES fondus un citu ārvalstu finanšu instrumentus jaunu SB pakalpojumu ieviešanā, pastāv risks, ka pēc uzraudzības perioda beigām šo SB pakalpojumu sniegšana netiks nodrošināta, jo pašvaldības nav gatavas pirkt / finansēt jaunizveidotos SB pakalpojumus vai pašvaldībā trūkst politiskās gribas attīstīt jeb nodrošināt SB pakalpojumu.</p>	<p>ES fondu vai citu ārvalstu finanšu instrumentu līdzfinansētu SB pakalpojumu nodrošināšanas (izveide, sniegšana) gadījumā, paredzēt līgumā ar pašvaldību šī SB pakalpojuma ilgtspējas nodrošināšanu ilgākā laika posmā pēc projekta īstenošanas beigām.</p>
13.	<p>Būtiska loma SB pakalpojumu attīstībā pašvaldībās ir pakalpojumu sniedzējiem, kuri iniciē SB pakalpojumu ieviešanu, attīstību un daudzveidību, kas saistīts ar to, ka pakalpojumu sniedzējiem biežāk ir specifiskas zināšanas un pieredze par konkrētās mērķa grupas vajadzībām.</p>	<p>Pašvaldību SD ir jāveic savas teritorijas potenciālo SB pakalpojumu sniedzēju apzināšana, uzskaitē un aktīvāk jāsadarbjas ar pakalpojumu sniedzējiem un NVO SB pakalpojuma ieviešanā, sniegšanā un attīstībā.</p>

Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas sistēma un tās problēmas		
14.	<p>Visbiežāk samaksa par SB pakalpojumiem tiek veikta pēc to faktiskās izpildes, saskaņā ar pakalpojuma sniedzēja izrakstīto rēķinu, atskaiti vai pamatojoties uz domes apstiprināto budžetu, kas savukārt ir apgrūtinošs un attīstību kavējošs faktors pakalpojumu sniedzējiem, it īpaši tajos gadījumos, kad SB pakalpojums tiek pirkt. Samaksa par sniegto SB pakalpojumu var tikt veikta pat mēnesi pēc tā sniegšanas. Taču, kā norāda SB pakalpojumu sniedzēji, saņemot finansējumu par iepriekšējo mēnesi un neesot uzkrājumiem, pakalpojumu sniedzējiem var būt grūtības ar maksājumu veikšanu, tai skaitā ar darba algas izmaksu.</p>	<p>Slēdzot līgumu par SB pakalpojumu sniegšanu, paredzēt, ka par SB pakalpojumiem tiek veikta priekšapmaksā un / vai avansa maksājumus mēneša vai gada sākumā.</p>
15.	<p>Visbiežāk tiek izmantota prakse, ka SD un pakalpojumu sniedzēji izmaksu vienību nosaka, balstoties uz izdevumu tāmi, retāk tiek izmantots “pakalpojumu grozs”. Stunda un diena kā izmaksu mērvienība SB pakalpojumam tiek izmantota visbiežāk tajos aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumos, kurus klients saņem (vai pavadot tajā) noteiktu laika periodu. Uz klienta dzīves kvalitātes uzlabošanu, vairāk vērsta izmaksu mērvienība būtu sniegts SB pakalpojums, nevis SB pakalpojuma sniegšanā izlietotais laiks.</p>	<p>Izstrādājot ESF projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ietvaros SB pakalpojumu finansēšanas modeļus, izvērtēt optimālāko SB pakalpojumu finansēšanas izmaksu noteikšanas mērvienības veidu.</p>
16.	<p>Valstī nav noteikti rezultatīvie rādītāji SB pakalpojuma kvalitātes un ietekmes novērtēšanai.</p>	<p>Ir nepieciešams definēt skaidrus un izmērāmus kvalitātes kritērijus rezultātu un procesu kontrolei. Šādi rezultātu/kontroles rādītāji ir jāizstrādā un jāaprobē SB pakalpojumu finansēšanas modeļu izmēģinājumu projektos ESF projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ietvaros.</p>
17.	<p>SB pakalpojumu līgumos, kas noslēgti ar termiņu ilgāku par vienu gadu, netiek paredzēta SB pakalpojumu cenu korekcija atkarībā no valsts makroekonomisko rādītāju izmaiņām vai</p>	<p>Līgumos ar pakalpojumu sniedzējiem, SB pakalpojumiem, kuru sniegšanas termiņš pārsniedz 1 vai 2 gadus, nepieciešams iekļaut nosacījumus, kādos gadījumos tiek veikta SB pakalpojumu cenu korekcija, kas balstīta uz</p>

	nodokļu politikas izmaiņām.	valsts makroekonomisko rādītāju un nodokļu politikas izmaiņām.
Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu administrēšana un uzraudzība		
18.	Statistiskā informācija par sociālo pakalpojumu saņēmēju skaitu, šim mērķim izlietoto finansējumu u.c. saistītā informācija tiek apkopota dažādās datu bāzēs (SOPA ⁴⁵ datu bāzē, SPOLIS datu bāzē, tiek sagatavotas atskaites Valsts kasei). Taču šī informācija datu bāzēs nav pilnībā salīdzināma, kas ievērojami apgrūtina datu analīzes iespējas	Nepieciešama vienota IT sistēma informācijas akumulēšanai (piemēram, SOPA sistēma varētu būt kā pamats, ko attīstīt un pilnveidot, vienotas uzskaites izveidei). Pilnīgi jaunas vienotas sistēmas izveide nav mērķtiecīga.
19.	Pētījumā netika secināts, kura no SB pakalpojumu administrēšanas formām ir efektīvāka – pašvaldības SD vai pakalpojuma sniedzēja administrēta. Apkopojot ekspertu viedokļus tika secināts, ka SB pakalpojumu administrēšanu efektīvāk varētu nodrošināt tā iestāde, kas sniedz SB pakalpojumus.	Pašvaldību SD ir jāplāno pakalpojumu stratēģija, attīstība un jānosaka pakalpojumu finansēšanas politika, kā arī jānovērtē sasniegtie rezultāti, bet SB pakalpojumu administrēšana ir jānodrošina tai iestādei, kas sniedz SB pakalpojumus.
20.	Pētījumā nav gūta viennozīmīga atbilde par to, kas ir efektīvāk - ja SB pakalpojumu sniedz pašvaldība, vai ja to sniedz iepirkts pakalpojuma sniedzējs.	Pašvaldības SD ir jāizvērtē esošā situācija SB pakalpojumu nodrošināšanā un jālemj par piemērotāko pakalpojumu sniedzēju piesaistes veidu.
21.	Administratīvais slogs šobrīd ir nesamērīgi augsts - virknē gadījumu atskaišu sagatavošana par sniegto SB pakalpojumu, pēc jomā strādājošo viedokļiem, aizņem līdz pat 40% no speciālista darba laika. Šeit gan jāņem vērā, ka izpratne par to, kas ir administratīvais slogs, var atšķirties jomā strādājošo vidū. Pastāv iespēja, ka daļa strādājošo par administratīvo slogu	Lai to novērstu, ir nepieciešams automatizēt kontroles procesu ar IT risinājumiem. Nav mērķtiecīgi un tālredzīgi veidot jaunas un/vai dažādas nošķirtas datubāzes. Ieteicams visu administratīvo informāciju integrēt vienā sistēmā, piemēram, kā pamatu izmantojot SOPA sistēmu un ar valsts atbalstu nodrošināt šīs sistēmas funkcionalitātes papildināšanu un atvieglot šo papildus funkcionālo opciju iegādi pašvaldībām.

⁴⁵ SOPA datu bāze ir paredzēta sociālā dienesta klientu uzskaitēi, klientu materiālās situācijas izvērtēšanai nepieciešamo datu uzskaitēi, klientu iztikas līdzekļu deklarāciju veidošanai un uzskaitēi, pašvaldības pabalstu aprēķinam, izsniegto/atteikto pabalstu uzskaitēi, arī pārskatu veidošanai, tajā skaitā LM iesniedzamo valsts statistikas pārskatu sagatavošanai. Tiek nodrošināta datu saņemšana no Uztur līdzekļu garantiju fonda iesniedzēju un parādnieku reģistra un no nekustamo īpašumu kadastra informācijas sistēmas par pašvaldības teritorijā esošajiem nekustamajiem īpašumiem. Slēdzot līgumus ar pašvaldībām, ir pieejama arī informācija no vienotās datorizētās zemesgrāmatas, iedzīvotāju reģistra, VSAA informācijas sistēmas, CSDD Transportlīdzekļu un to vadītāju valsts reģistra, NVA Bezdarbnieku uzskaites un reģistrēto vakancu informācijas sistēmas, Uzņēmumu reģistra informācijas sistēmas, un Valsts ieņēmumu dienesta.

	uzskata arī to laiku, ko darbinieks velta klienta lietas izskatīšanai un noformēšanai, t.i., sociālā gadījuma vadīšanai.	
Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu piedāvājuma attīstība		
22.	Pēc ekspertu viedokļiem netiek nodrošināti pēctecīgi un funkcionāli attīstoši SB pakalpojumi, kas būtu piemēroti tiem klientiem, kuri ir kļuvuši patstāvīgāki un kuriem nav vairs nepieciešama tik intensīva aprūpe un asistēšana, tas ierobežo klienta spēju attīstības dinamiku.	SB pakalpojumus nepieciešams plānot/sniegt pēctecīgi un atbilstošus personas funkcionālajiem traucējumiem, spējām, psihosomātiskajam un sociālās attīstības progresam, pamazām virzoties no tādiem SB pakalpojumiem, kur nepieciešamais atbalsts ir lielāks uz tādiem SB pakalpojumiem, kur personai ir augstāka patstāvīguma pakāpe un nepieciešamais atbalsts ir mazāks.
23.	Ir konstatēti gadījumi, kad SB pakalpojumu attīstību kavē zema klientu un viņu tuvinieku motivācija izmantot SB pakalpojumus. Klientu vecāki vai radnieki bieži nav motivēti izmantot SB pakalpojumus, jo tas saistīts ar ienākumu zaudēšanu mājāsaimniecībā, kas gūti no klientu pensijām un pabalstiem, ko maksā valsts un pašvaldības.	Nepieciešams radīt mehānismus, kas veicinātu klientu ieinteresētību un motivāciju saņemt SB pakalpojumus, izvairoties no finanšu līdzekļu piešķiršanas personai, tā vietā piedāvājot un nodrošinot daudzveidīgus un atbilstošus SB pakalpojumus, nodarbinātības pasākumus, sniedzot atbalstu mājokļa nodrošināšanā un uzturēšanā u.tml., kā arī sasaistot sociālos pabalstus ar SB pakalpojumu izmantošanu, ja persona atsakās izmantot SB pakalpojumus, tad viņai tiek samazināts sociālais pabalsts. Priekšnosacījums šādā gadījumā būtu pietiekama SB pakalpojumu pieejamība mērķa grupai.
24.	Pakalpojumu sniedzēju darba laiks ir neelastīgs, kas kavē klientu tuviniekiem plānot savu darba dienu.	SB pakalpojumu pieejamību var būtiski uzlabot, mainot pakalpojumu sniedzēju darba laiku, sabalansējot to ar tuvinieku darba laikiem, t.i., ir jānodrošina, ka tuvinieki klientu var nogādāt uz SB pakalpojuma sniegšanas vietu pirms darba dienas sākuma un paņemt pēc tuvinieka darba dienas noslēguma. SB pakalpojuma sniedzējiem ir jāpiedāvā/jānodrošina elastīgs pakalpojumu sniegšanas laiks.
25.	Nav attīstīti SB pakalpojumi cilvēkiem, kuriem ir konstatēti FT jau no dzimšanas brīža.	Nepieciešams izveidot atbalsta sistēmu, iesaistot dažādu nozaru profesionāļu sniegtos pakalpojumus, kas nodrošinātu secīgu un pēctecīgu atbalstu personai ar FT no dzimšanas brīža un visā viņa dzīves laikā, t.sk., nodrošinot atbilstošus un katram indivīdam nepieciešamus SB pakalpojumus, kas uzlabotu viņu dzīves

		kvalitāti.
26.	Klientiem, viņu ģimenei un pakalpojuma sniedzējiem šobrīd nav skaidra vīzija par vidējā termiņa un ilgtermiņa mērķiem – rezultātiem, kurus sociālā politika tiecas sasniegt, un plānotajām darbībām, izmaksām SB pakalpojumu nodrošināšanai.	Skaidrot klientiem, viņu ģimenei un pakalpojuma sniedzējiem par SB pakalpojumu vidējā termiņa un ilgtermiņa mērķiem – rezultātiem, kurus sociālā politika tiecas sasniegt un kas veicinās klientu dzīves kvalitāti.
27.	Pakalpojuma sniedzējiem šobrīd nav drošība par sevis izveidotā SB pakalpojuma ilgtspēju.	SB pakalpojumu attīstībā pašvaldībām ir nepieciešams slēgt sadarbības līgumus / nodomu protokolus ar pakalpojumu sniedzējiem par konkrēta SB pakalpojuma sniegšanu ilgtermiņā.
28.	SB pakalpojumu attīstību kavē ierobežotie finanšu resursi SB pakalpojuma infrastruktūras izveidei un materiāltehniskā aprīkojuma iegādei – gan ēku, gan aprīkojuma, jo pakalpojumu sniedzēju sniegtajiem SB pakalpojumiem tiek paredzēts finansējums galvenokārt darbības izmaksu segšanai, kā rezultātā netiek nodrošināta iespēja uzkrāt līdzekļus infrastruktūras izveidei vai attīstībai,	Valsts vai pašvaldību mērogā nepieciešams izstrādāt finanšu instrumentus dāvinājuma jeb granta veidā infrastruktūras (ēkas, telpas, aprīkojums, iekārtas u.c.) izveidei un attīstībai, vai nodrošināt iespēju īrēt telpas pašvaldības īpašumā. Pašvaldībām būtu jārada iespējas pakalpojuma sniedzējiem īrēt/izmantot pašvaldību īpašumā esošās telpas.
29.	Šobrīd ieviešot un sniedzot SB pakalpojumus ļoti bieži nav iespējams saņemt finansējumu mācību materiālu izstrādei un speciālistu apmācībām, uzsākot sniegt SB pakalpojumus.	Darbinieku sagatavošanai un apmācībai ir būtiska loma, lai varētu sniegt kvalitatīvu un profesionālu SB pakalpojumu. Tāpēc SB pakalpojumu plānošanā un attīstībā ir jāparedz finansējums mācību materiālu izstrādei un speciālistu apmācībām pirms SB pakalpojumu uzsākšanas.
30.	Esošā sistēma neparedz elastīgu pieeju SB pakalpojumu plānošanā pašvaldībās, īpaši valsts finansētu SB pakalpojumu gadījumā. Esošajā situācijā nav iespēja vienkārši un ātri pārplānot konkrēto SB pakalpojumu, pielāgojot to konkrētās personas vajadzībām vai izvēloties tā vietā citu SB pakalpojumu, kurš būtu atbilstošāks konkrētās personas vajadzībām. Lai to izdarītu, ir jāveic garas administratīvas procedūras.	SB pakalpojumu attīstībā ir jāvirzās uz tādu SB pakalpojumu finansēšanas sistēmas modeli, kas nodrošina elastīgu pieeju SB pakalpojumu plānošanā/sniegšanā pašvaldībās. Viens no risinājumiem varētu būt individuālā budžeta modelis, kas ļautu izvēlēties personai piemērotāko SB pakalpojumu un nepieciešamības gadījumā to ātri pārskatīt un elastīgi pieņemt lēmumu par jauna SB pakalpojuma piešķiršanu. Personas iesaiste SB pakalpojumu izvēlē tieši veicina personas atbildību par tai piešķirtā finansējuma izlietojumu un personas vajadzībām atbilstošs SB pakalpojums uzlabos ne tikai personas, bet

		arī tās tuvinieku dzīves kvalitāti.
Kā atsevišķs process iespējamo nozares reformu kontekstā tika daļēji apskatīts DI		
31.	<p>Sabiedrības informētības pasākumi un aktivitātes komunikācijai ar sabiedrību ir nepietiekošas un tās ir neregulāras. Trūkst informācijas par DI procesu un DI procesā radītajiem ieguvumiem, piemēram, jaunām darba vietām vai uzlabojas klienta dzīves kvalitāte. Pašlaik DI process sabiedrībā vairāk tiek saistīts ar darba vietu zaudēšanu aprūpes personām, bet netiek akcentēta jaunu darba vietu radīšana, kas nepasliktinātu darbinieku šā brīža situāciju, bet kas izmainītu un uzlabotu klientu dzīves kvalitāti. Tāpat sabiedrībai nav informācijas kuri un kādi klienti no institūcijas tiks iekļauti sabiedrībā, t.sk., ir ļoti ierobežota informācija par to, kas ir personas ar GRT – netiek norādītas atšķirības starp personām ar psihiskām saslimšanām un personām ar garīgas attīstības traucējumiem. Detalizētas informācijas neesamība, kā arī sabiedrības izpratnes trūkums, ir pamats satraukumam, ka no institūcijām iznāks tādas personas, kas var apdraudēt līdzcilvēkus.</p>	<p>Ieteikumi, kas izriet no šāda secinājuma, ir cieši saistāmi ar nozares ilgtermiņa mērķu uzstādīšanu un sabiedrības informēšanu par šiem mērķiem, t.i., jānosaka skaidri mērķi un jāveido pozitīva komunikācijas stratēģija, īpaši akcentējot personu ieguvumus no SB pakalpojumiem, kā arī citus pozitīvos aspektus sabiedrībā ilgtermiņā (piemēram, tiek lēsts, ka DI rezultātā institucionālo pakalpojumu infrastruktūras uzturēšanas izmaksas samazinātos, kas ļautu lielāku finansējumu atvēlēt tieši SB pakalpojumu sniegšanai u.c.). Sabiedrība ir jāizglīto un tai ir jāskaidro, kas ir personas ar psihiskām saslimšanām un kas ir personās ar garīgās attīstības traucējumiem, kā arī tas, kā šādām personām var palīdzēt un kādu atbalstu sniegt.</p> <p>SB pakalpojumus nepieciešams veidot gan personām ar garīgas attīstības traucējumiem, gan personām ar psihiskām saslimšanām, kā arī tādām personām, kurām ir smagi un pat ļoti smagi garīgas attīstības traucējumi, lai visām personām ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem, neatkarīgi no to smagumu pakāpes, būtu iespēja iekļauties sabiedrībā. Ir nepieciešams regulāri un pārdomāti informēt sabiedrību par tālākajām DI stratēģijām un plāniem kā arī dinamisku DI procesu.</p>
32.	<p>Šobrīd ir problemātiska situācija ar SB pakalpojumu saņemšanu, kuri tiek un tiks nodrošināti DI projekta ietvaros pilngadīgām personām ar GRT, izņemot aprūpes mājās pakalpojumu, jo šie SB pakalpojumi šobrīd nav pieejami lielākajā daļā pašvaldību, piemēram, 2016. gadā GrM pakalpojums tika nodrošināts tikai 11 pašvaldībās, DAC 44 pašvaldībās un specializētās darbnīcas pakalpojums 4 pašvaldībās. Šobrīd klientam, kas dzīvo sabiedrībā un ir potenciālais pakalpojuma institūcijā saņēmējs, nav pieejams pilns atbalsta komplekss dzīvei sabiedrībā (tas ietver mājokli, nodarbinātību, veselības un</p>	<p>Lai sekmīgi īstenotu DI procesu pašvaldībās, ir jārada priekšnosacījums, ka pilngadīgās personas ar GRT var dzīvot sabiedrībā un saņemt visu nepieciešamo atbalstu patstāvīgajai dzīvei sabiedrībā. SB pakalpojumu attīstība un pieejamība mazinās to gadījumu skaitu, kad persona ir spiesta nonākt/atgriezties institucionālā aprūpē tikai tāpēc, ka nespēj viena dzīvot sabiedrībā, jo iztrūkst SB pakalpojumi vai arī ģimenei netiek sniegts atbalsts vai nav resursu personas aprūpei, tādējādi pasliktinot personas dzīves kvalitāti.</p> <p>DI procesam paralēli būtu īstenojams “neinstitucionalizācijas” process. Šis process paredz preventīvus pasākumus, nodrošinot</p>

	<p>izglītības pakalpojumus, sociālos pakalpojumus). Vairākas pašvaldības atzīmēja, ka SB pakalpojumus, kuri šobrīd pašvaldībās netiek nodrošināti, attīstīs DI projektu ietvaros.</p>	<p>personām, kas dzīvo sabiedrībā, pilnu atbalsta pakalpojumu spektru, t.sk., dzīvesvieta, daudzveidīgi un personai atbilstoši SB pakalpojumi, nodarbinātība, izglītības un veselības pakalpojumi u.c.. Pretējā gadījumā personai var rasties grūtības patstāvīgā dzīvē, un tā ir spiesta nonākt atpakaļ institūcijā.</p> <p>Visām pilngadīgām personām ar GRT ir jānodrošina atbilstoši SB pakalpojumi pēc trīs punktu principa - mājoklis (grupu dzīvoklis, aprūpe mājās), saturīga brīvā laika pavadīšanas iespējas (DAC) un nodarbinātības veicināšanas pasākumi (specializētā darbnīca, profesionālā rehabilitācija, iesaiste sociālajā uzņēmējdarbībā u.c.).</p>
--	---	--

1. pielikums

Sākotnējais ziņojums “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze”

Sākotnējais ziņojums ir pievienots atsevišķā failā / sējumā.

2. pielikums

Starpziņojums “Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze”

Starpziņojums ir pievienots atsevišķā failā / sējumā.

3. pielikums

P1. tabula

Pašvaldību finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaita analīze pēc pašvaldības lieluma

Pašvaldībās pēc iedzīvotāju skaita tajās	SB pakalpojumu saņēmēju skaits			SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars pret potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaitu		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
<i>1</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
Mazās pašvaldības (iedz. skaits līdz 4000)	1145	1171	950	6,8%	7,7%	6,1%
Vidējās pašvaldības (iedz. skaits 4001-10 000)	30575	17426	17993	71,2%	46,4%	46,8%
Lielās pašvaldības (iedz. skaits 10 001 un vairāk)	13457	13187	12393	17,6%	18,9%	17,3%
Nacionālas nozīmes attīstības centri	28728	33171	32327	28,1%	34,8%	32,9%
Kopā	73905	64955	63663	12,5%	11,7%	11,2%

* Ja pašvaldībā vismaz viens klients ir saņēmis vismaz vienu SB pakalpojumu, tiek uzskatīts, ka SB pakalpojums pašvaldībā tiek nodrošināts

Avots: Pašvaldību pārskati par 2014. - 2016. gadu

P2. tabula

Pašvaldību finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaita analīze pašvaldībās pa reģioniem

Reģions	SB pakalpojumu saņēmēju skaits			Pakalpojumu saņēmēju īpatsvars pret potenciālo pakalpojumu saņēmēju skaitu		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
RPR	34591	40804	40426	38,0%	48,9%	47,0%
VPR	5109	5311	5694	17,7%	20,9%	21,8%
KPR	8380	8797	9154	24,5%	27,6%	28,1%
ZPR	18757	3336	2991	55,6%	11,0%	9,7%
LPR	7068	6707	5398	14,0%	14,3%	11,2%
Kopā	73905	64955	63663	12,5%	11,7%	11,2%

* Ja pašvaldībā vismaz viens klients ir saņēmis vismaz vienu SB pakalpojumu, tiek uzskatīts, ka SB pakalpojums pašvaldībā tiek nodrošināts

Avots: Pašvaldību pārskati par 2014. - 2016. gadu

Valsts finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaita analīze pēc pašvaldības lieluma

Pašvaldībās pēc iedzīvotāju skaita tajās	SB pakalpojumu saņēmēju skaits **			SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars pret potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaitu		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
<i>1</i>	2	3	4	5	6	7
Mazās pašvaldības (iedz. skaits līdz 4000)	1 208	1 457	1 352	11,5%	14,1%	12,6%
Vidējās pašvaldības (iedz. skaits 4001-10 000)	2 818	3 217	3 126	11,0%	12,4%	11,6%
Lielās pašvaldības (iedz. skaits 10 001 un vairāk)	6 437	7 833	7 656	13,3%	15,9%	14,9%
Nacionālas nozīmes attīstības centri	16 274	17 931	17 806	20,1%	22,0%	21,0%
Kopā	33 333	36 115	36 727	9,4%	10,1%	15,8%

*Aprēķinos dalījumā pa pašvaldībām iekļauts šādu SB pakalpojumu saņēmēju skaits: "Pakalpojums "Valsts līdzfinansējums dienas aprūpes centru personām ar garīga rakstura traucējumiem izveidošanas un uzturēšanas izdevumu segšanai"", "Pakalpojums "Valsts līdzfinansējums grupu mājas (dzīvokļa) personām ar garīga rakstura traucējumiem izveidošanas un uzturēšanas izdevumu segšanai", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar redzes invaliditāti", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar dzirdes invaliditāti", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi cilvēku tirdzniecības upuriem", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no psihoaktīvajām vielām atkarīgām personām - bērniem un pieaugušiem", "Tehnisko palīgīdzekļu pakalpojumi", "Psihologa pakalpojumi personām līdz 18 gadiem, kurām pirmreizēji noteikta invaliditāte un kuras dzīvo ģimenē, kā arī to likumiskajiem pārstāvjiem", "Surdotulka pakalpojumi personām ar dzirdes invaliditāti izglītības programmas apguvei un saskarsmes nodrošināšanai ar citām juridiskām un fiziskām personām", "Asistenta pakalpojumi pašvaldībās", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no vardarbības cietušām pilngadīgām personām", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbību veikušām pilngadīgām personām".

Avots: LM sniegtie dati par 2014. - 2016. gadu

P4. tabula

Valsts finansēto SB pakalpojumu saņēmēju skaita analīze pašvaldībās pa reģioniem

Reģions	SB pakalpojumu saņēmēju skaits **			SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars pret potenciālo SB pakalpojumu saņēmēju skaitu		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
RPR	14 148	15 745	15 871	19,3%	21,5%	20,7%
VPR	1 886	2 181	2 127	2,6%	3,0%	2,8%
KPR	3 524	4 375	4 181	4,8%	6,0%	5,5%
ZPR	2 332	2 638	2 561	3,2%	3,6%	3,3%
LPR	4 847	5 499	5 200	6,6%	7,5%	6,8%
Kopā	33 333	36 115	36 727	9,4%	10,1%	15,8%

*Aprēķinos dalījumā pa reģioniem iekļauts šādu SB pakalpojumu saņēmēju skaits: "Pakalpojums "Valsts līdzfinansējums dienas aprūpes centru personām ar garīga rakstura traucējumiem izveidošanas un uzturēšanas izdevumu segšanai", "Pakalpojums "Valsts līdzfinansējums grupu mājas (dzīvokļa) personām ar garīga rakstura traucējumiem izveidošanas un uzturēšanas izdevumu segšanai", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar redzes invaliditāti", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar dzirdes invaliditāti", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi cilvēku tirdzniecības upuriem", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no psihoaktīvajām vielām atkarīgām personām - bērniem un pieaugušiem", "Tehnisko palīgīdzekļu pakalpojumi", "Psihologa pakalpojumi personām līdz 18 gadiem, kurām pirmreizēji noteikta invaliditāte un kuras dzīvo ģimenē, kā arī to likumiskajiem pārstāvjiem", "Surdotulka pakalpojumi personām ar dzirdes invaliditāti izglītības programmas apguvei un saskarsmes nodrošināšanai ar citām juridiskām un fiziskām personām", "Asistenta pakalpojumi pašvaldībās", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbības cietušām pilngadīgām personām", "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbību veikušām pilngadīgām personām".

Avots: LM sniegtie dati par 2014. - 2016. gadu

P5. tabula

Pašvaldību finansēto SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars no visiem sociālo pakalpojumu saņēmējiem pēc pašvaldības lieluma

Pašvaldībās pēc iedzīvotāju skaita tajās	SB pakalpojumu saņēmēju skaits			SB pakalpojumu saņēmēju skaita īpatsvars no kopējā pašvaldību sociālo pakalpojumu saņēmēju skaita		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Mazās pašvaldības (iedz. skaits līdz 4000)	1 145	1 171	950	60,0%	63,7%	54,4%
Vidējās pašvaldības (iedz. skaits 4001-10'000)	30 575	17 426	17 993	95,0%	91,5%	91,7%
Lielās pašvaldības (iedz. skaits 10'001 un vairāk)	13 457	13 187	12 393	82,1%	83,6%	82,8%
Nacionālas nozīmes attīstības centri	28 728	33 171	32 327	87,6%	88,6%	89,9%
Kopā	73 905	64 955	63 663	-	-	-

* Ja pašvaldībā vismaz viens klients ir saņēmis vismaz vienu pakalpojumu, tiek uzskatīts, ka pakalpojums pašvaldībā tiek nodrošināts

Avots: Pašvaldību pārskati par 2014. - 2016. gadu

P6. tabula

Pašvaldību finansēto SB pakalpojumu saņēmēju īpatsvars no visiem sociālo pakalpojumu saņēmējiem pašvaldībās pa reģioniem

Reģions	SB pakalpojumu saņēmēju skaits			SB pakalpojumu saņēmēju skaita īpatsvars no kopējā pašvaldību sociālo pakalpojumu saņēmēju skaita		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
RPR	34591	40804	40426	89,9%	90,9%	92,1%
VPR	5109	5311	5694	79,2%	80,2%	80,6%
KPR	8380	8797	9154	88,0%	91,0%	90,5%
ZPR	18757	3336	2991	93,3%	73,3%	71,6%
LPR	7068	6707	5398	80,5%	80,0%	76,8%
Kopā	73905	64955	63663	-	-	-

* Ja pašvaldībā vismaz viens klients ir saņēmis vismaz vienu pakalpojumu, tiek uzskatīts, ka pakalpojums pašvaldībā tiek nodrošināts

Avots: Pašvaldību pārskati par 2014. - 2016. gadu

P7. tabula

Pakalpojuma institūcijā saņēmēju skaita analīze pa plānošanas reģioniem

Plānošanas reģions	Pašvaldību skaits, kas nodrošina pakalpojumu			Pakalpojuma institūcijā saņēmēju skaits un tā īpatsvars kopējā pakalpojumu institūcijā saņēmēju skaitā (%)						Pakalpojuma institūcijā saņēmēju skaita īpatsvars no kopējā pašvaldību sociālo pakalpojumu saņēmēju skaita (%)		
	2014. gadā	2015. gadā	2016. gadā	2014.gadā		2015.gadā		2016. gadā		2014. gadā	2015. gadā	2016. gadā
				skaits	%	skaits	%	skaits	%			
RPR	30	30	30	3 870	41,2%	4 084	44,7%	3486	40%	10,1%	9,1%	8%
VPR	26	25	26	1 339	14,2%	1 308	14,3%	1372	16%	20,8%	19,5%	19%
KPR	20	20	20	1 139	12,1%	868	9,5%	960	11%	11,5%	9,0%	9%
ZPR	22	22	22	1 340	14,3%	1 213	13,3%	1185	14%	6,7%	26,7%	28%
LPR	21	21	21	1 709	18,2%	1 673	18,3%	1635	19%	19,5%	20,0%	23%
Kopā	119	118	119	9 397	100,0%	9 146	100,0%	8638	100%	-	-	-

Avots: Sākotnējā ziņojuma 1. pielikums un 2. pielikums; Valsts statistikas pārskatu kopsavilkumi: "Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā 2016. gadā" un "Pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu 2016. gadā"

SB pakalpojumu un pakalpojumu institūcijā saņēmēju skaits un īpatsvars no kopējā sociālo pakalpojumu saņēmēju skaita

Gads	SB pakalpojumi			Pakalpojumi institūcijās			Visu sociālo pakalpojumu saņēmēju skaits kopā	SB pakalpojumu saņēmēju skaita īpatsvars no kopējā pakalpojumu saņēmēju skaita, %
	Pašvaldību nodrošināto pakalpojumu saņēmēju skaits	Valsts nodrošināto pakalpojumu saņēmēju skaits	Pakalpojumu saņēmēju skaits kopā	Pašvaldību nodrošināto pakalpojumu saņēmēju skaits	Valsts nodrošināto pakalpojumu saņēmēju skaits	Pakalpojumu saņēmēju skaits kopā		
2014	73905	33333	107 238	9397	6473	15 870	123 108	87%
2015	64955	36115	101 070	9146	6367	15 513	116 583	87%
2016	63663	37347	101 010	8638	6158	14 796	115 806	87%

Avots: Pašvaldību pārskati -valsts statistikas pārskatu kopsavilkumi; "Pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu"; LM sniegtie dati.